

ТОЧКА ЗОРУ

Занадто довго все залишалося дивним конгломератом нерішучих державників і симпатиків чужих держав і приватних інтересів. Доки цей добре влаштований політичний театр не зійде з української сцени, доти Україна тягтиме ярмо слабкої держави. Після конституційної реформи відповідальність партій стала надзвичайно високою і ця обставина змусить їх змінюватися або сходити з політичної арени.

Лідерам політичних партій дуже не хочеться змін. Партії імені лідерів повинні стати організаціями з чіткою ідеологією. Це обумовлює кризовий спосіб змін у політиці. Нам треба впливати на політиків, висловлювати претензії і добрі поради з єдиною метою — зробити перебіг кризи швидким і тому непомітним, безболісним для суспільства.

Будь-яка нова влада мусить пройти іспит українськості або програти і зйти з політичної арени України. Напівукраїнського стану парламенту бути не може. Тягар відповідальності державної влади змусить зробити ідеологічні корективи в програмах усіх правлячих політичних партій. Незалежно від ідеології справжня легальна самостійна політика може будуватися лише на українських етнічних цінностях, пріоритеті державної мови та зміцненні інформаційної безпеки України — це має економічний сенс і вигідно для держави та громадян. Інший шлях — це програш для влади, української економіки і всіх громадян як наслідок. Отже, перед правлячою силою стоїть завдання узгодження власних партійних програм із державницькою ідеологією, основою на цінностях Конституції. Але це просте для будь-якого парламенту світу завдання виявляється надскладним для існуючої коаліції, тому вона не буде стабільною і тривалою, тим паче командою для спільної участі в наступних виборах. Вона може існувати лише як шлюб із розрахунку і в такий спосіб жити довго, але радості від цього не буде. З іншого боку — це, може, й на краще: українці перестануть покладатися на державу і почнуть відчувати себе більшістю, спроможною лише зміною поведінки реалізувати своє право на вільний розвиток самобутності.

З усіх не провладних політичних сил БЮТ має найбільше проблем реформування. Хоча Юлія Тимошенко напевно має власний план успіху. Цей блок просто йде за харизмою лідера і йому важко переформатуватися в партію ідеології. Неможливо називати ідеологією спосіб говорити фрази, які хоче почути українець. За логікою минулих дій БЮТ послідовно шукає собі роль опозиції і робить це якнайкраще. У домаганнях прем'єрства таки було замало прагматичності. Якщо хочеш мати підтримку, треба не драгувати соратників і погоджуватися на їхні крайні умови. Пані Юлія цього не зуміла або зумисно не хотіла йти на компроміси, принаймні могла б зробити поступку зара-

ди успіху. Через те є два припущення: Тимошенко помилилась, або насправді не дуже бажала прем'єрства. Другий варіант цілком реальний і фактично не програвший, а дозволяє вже зараз здійснювати президентську виборчу кампанію. Дивує те, що БЮТ оголошує опозиційність не тільки до правлячої влади, а й до Президента, який за новою Конституцією не відповідає за виконавчу владу, а є Гарантом Конституції. Така "опозиційність" до Гаранта

дальністю за виконавчу владу — це саме те, що треба для амбітної лідерки БЮТ. Отже, БЮТ змінюватися не буде, або зробити вигідні корективи програми лише з волі лідера і то перед черговими виборами.

Переформатування "Нашої України" буде болісним і відбуватиметься разом із перегрупуванням усіх націонал-демократичних сил. Велика бізнесова частка блоку об'єктивно не може відійти від столу розподілу влади більшості. Такий неписа-

ріант — входження націонал-демократичної частки блоку в новий широкий блок із новою, ретельно підбіраною назвою. Тепер цілком можливе збирання єдиної сили з ідеологічно близьких партій. Головне, щоб лідери вибрали правильну ідеологічну модель і організаційний проект. Але треба діяти швидко. Якщо це відбудеться запізно, ближче до виборів, нова сила не встигне сподобатися народам. Хоча зараз сподобатися народів не має шансу жодна сила, якщо вона не грає на слабкостях української ментальності.

Ті, що програли, теж мають проблеми очищення, уточнення ідеології і теж реально думають про об'єднання в одну силу для великого електорату. Але заяви Костенка про ініціювання фронту національного порятунку чи національної правди, на жаль, свідчить про неготовність до цього принаймні зараз. Про яку "правди" можна говорити, коли докорінно руйнується стара система української політики і ще не встановився центр політикуму? Про праву течію політики можна говорити тільки тоді, коли встановиться міцна політична основа з єдиним розумінням національних інтересів і Конституції та зійде з арени не зовсім українська "лівиця" в особі комуністів і різних соціалістів. Не можуть почуватися спокійно в українському політикумі партії націоналістичної ідеології — вони згідно з Декалогом повинні починати парламентську діяльність тільки після того, як зможуть добути скасування державної реєстрації усіх партій і громадських організацій, що порушують Конституцію України в програмних документах і практичних діях. Доки цього не сталося, націоналістична сила має сенс як широкий громадський політичний рух, а не партія. Парламентська правди матиме сенс лише тоді, коли відбудеться мовно-етнічна самоідентифікація визначальної частки етнічних українців, після чого несамостійним політичним силам уже не буде місця в легальній політиці. Дай Бог націоналістам і націонал-демократам хоча б залишитися послідовними класичними європейськими консерваторами, дбаючи про збереження, розвиток самобутності автохтонного етносу та його правомірний вплив на українську владу і державне будівництво! Доки український чинник не формує обличчя влади, називати "правили" націонал-демократів чи націоналістів ще зарано. **Тому актуальною в державотворчому і глобальному сенсі є ідеологія національного консерватизму — це те, що треба для самодостатнього розвитку і самозахисту в умовах глобалізації світу. Фактично це сучасна форма національної демократії, і саме тому націонал-демократи не повинні виходити з партій і для чогось об'єднуватися разом, а входити в усі державотворчі партії, наповнюючи їх духом сучасної національної демократії.**

КРИЗА ПОЛІТИКИ — ЦЕ ТЕ, ЩО ТРЕБА ПЕРЕЖИТИ УКРАЇНІ

Системна криза української політики після конституційної реформи стала неминучою і навіть не-обхідною. Тільки в такий спосіб український політикум може швидко очиститись і стати стовідсотково самостійним та єдиним у розумінні національних інтересів.

Влада має бути українською по-справжньому

Конституції — політичний нон-сенс і дуже схожа на технологію виборчого змагання з чинним Президентом. Слід врахувати, що посада президента приваблює для будь-якого представника "помаранчевих", ніж прем'єрство. Будь-який прем'єр повинен вирішувати проблему енергоносіїв, яку Росія завжди змусить вирішувати за своїми правилами монополіста, а великий бізнес регіоналів за коротку опозиційність уже продемонстрував свої можливості впливати на держбюджет і цим тримати прем'єра "за горло". З потужною, економічно поставленою опозицією "регіоналів", будь-який чужий прем'єр, особливо з харизмою, неодмінно б втратив апломб і будь-яку перспективу перемоги на президентських виборах. Тому для БЮТ очолювати опозицію до більшості та ще й Президента — непоганий варіант із перспективою на президентських виборах. Як слушно висловлюються політологи, — Юлія через рік-два таки "дістане" "регіоналів" своєю опозиційністю, адже за цей час нова влада десь спіткнеться. Роль національного лідера, не обтяженого відпові-

ний закон великого бізнесу в Україні і тому не варто звинувачувати політиків-бізнесменів у розколі чи зраді. Гірше тим учасникам блоку, які тяжіють до націонал-демократії й усвідомлюють необхідність будівництва політики на ідеологічних засадах. Ця неминучість постає не скоро, не пізніше як за два роки до парламентських виборів. НСНУ після конституційної реформи вже не може бути класичною партією Президента через внутрішні протиріччя обов'язку перед почесним головою і необхідністю грати за правилами гри парламенту незалежно від Глави держави. Саме поняття "президентська партія" конституційна реформа зробила зайвим. Ліберальна ідеологія, що домінує в НСНУ, — це не те, що потрібне на цьому етапі України. У цьому НСНУ теж скоро пересвідчиться в "жорсткій співпраці" з "регіоналами". Через те немає жодного сенсу реформувати НСНУ, краще зробити з цього щось нове і назвати якимось інакше. Блок "Наша Україна" якомога швидше повинен пройти зміни структурні і в першу чергу ідеологічні. Найкращий ва-

ПРОЗА ЖИТТЯ

ЧОТИРИ МАЙДАНИ НОВОЇ ВЛАДИ

Нової — це не від 4-го серпня, призначення нового уряду, а від безрезультатних парламентських і місцевих виборів. Час показав, що між передвиборною балаканиною і реальним життям ціла прірва.

По чотири "майдани" протестувальників одночасно з'являється в центрі Чернігова. Про два наша газета вже писала. Другий місяць триває релігійно-політичне протистояння щодо передачі Катерининської церкви віруючим. Другий місяць іде спершу голодування, а зараз — пікетування обладміністрації акторами академічного театру. Ще один "майдан" — наметове містечко прямо під вікнами міськради, яке розбили підприємці, протестуючи проти дивних обгородок, що діються довкола міських ринків. Вийшли на акцію протесту і автоперевізники, протестують проти засилля нелегальних, підпільних перевізників і потурання їм із боку влади.

Назріває й супермайдан. Якраз напередодні 15-ї річниці Незалежності міська влада вчинила одразу три потужних удари по людям. Майже в 4 рази підвищено квартплату. Оголошено про подорожчання з вересня проїзду в тролейбусах на 50 %. А ще — про подорожчання гарячого водопостачання (у тому числі опалення) для населення — у 2,3 рази, для підприємства — у 2,5. Всі цифри беруться зі стелі. Наприклад, чому проїзд дорожчає саме на 50 %? Ну, а проїздний квиток взагалі дорожчає не в півтора чи два рази, а одразу втричі — до 72-х гривень. Звідки ці подорожчання — на 50, 150, 270 %? Мовчать Антимонопольний комітет, Управління захисту прав споживачів, — галасливі начебто профспілки.

Із цього випливає, як мінімум, три характерні для України висновки. Перший — щодо нашого так званого "місцевого самоврядування", про яке так багато балачок і на яке ми так сподіваємося ("буде, як в Європі"). Коли люди зараз резонно лають соціалістів, які верховодять у міськвиконкомі й приймають такі рішення, то чомусь забувається інше. Взагалі-то, містом має керувати місцевий парламент — міськрада, яка, до речі, признає й виконком. Так-от у раді найбільшій фракції — БЮТ, "Наша Україна" і Партія регіонів. Що ж це там за депутати і де ж передвиборні гасла їхніх партій?

Друге: поки нагорі, в столиці, утрясаються політичні кризи, на місцях в Україні, в каламутній водичці, влада витворює, що їй заманеться.

І останнє: керувати, виявляється, набагато складніше, ніж роздавати обіцянки на виборах. Настільки складно, що хочеться аж послівчувати новій владі. А декому й порадити на майбутнє: може, вам і не варто так уже рватися в парламент, обласні й міські ради, крісла мерів? Ну, побережіть себе. А заодно людей, які зараз усе частіше, особливо дивлячись на нові тарифи, згадують приказку: "Пани чубляться, а у мужика чуб тріщить".

● **Петро АНТОНЕНКО**

ПОВЕРТАЮЧИСЬ ДО ТЕМИ

ВІДРОДЯТЬ СЕЛО ТУЗЛА

Невдовзі у Криму з'явиться новий населений пункт — село Тузла.

Згідно з щойно ухваленою урядом автономії постановою, воно знаходитиметься на одній-менній косі в Керченській протоці й включено в межу Керчі, як і колись існує тут рибальське селище з рибопереробним заводом. Кошти на розробку плану генеральної забудови села виділять із бюджету розвитку автономії.

Нині на острові Тузла (ситуація навколо нього два роки тому викликала політичні збурення через одіозну дамбу, яку без дозволу української сторони почали споруджувати з російського берега мало не до нашого) розташована добре обладнана прикордонна служба України, дві бази відпочинку й 32 житлові будинки. Місяць тому уряд автономії затвердив заходи зі зміцнення цього острова посеред Керченської протоки, аби не допустити його подальшого розмиву під дією посилення течій з Азовського в Чорне море, спровокованого одіозною несанкціонованою російською дамбою. На це з бюджету України виділяється 15 мільйонів гривень.

● **Віктор ХОМЕНКО,**
Крим

● **Володимир ФЕРЕНЦ,**
м. Івано-Франківськ

ВЕРСІЇ

Протягом бурхливих подій 2004—2006 рр. народна увага була прикута до боротьби політиків за владу. При цьому “за кадром” залишилися грубі вади самої системи державного устрою, без виправлення яких неможливі суттєві зміни. Ці системні дефекти можна швидко виправити — і тоді ми станемо очевидцями стрімкого й невимущеного поліпшення всього нашого життя.

Почнемо з “чотирьох китів”, на яких стоїть ефективна організація будь-якої спільноти — чи це локальна громадська організація, чи транснаціональна корпорація, чи цілий народ: 1) мета; 2) повноважний керівник; 3) персональна відповідальність керівника за досягнення поставленої мети; 4) контроль громади за процесом керівництва та його результатами.

МЕТА

Осмислена діяльність передбачає наявність чіткої мети, тому саме з неї починається статут будь-якої організації — це очевидний, загальновизнаний факт. **Головним статутним документом держави Україна є Конституція, проте в ній з якогось дива нічого не сказано про мету державної влади.** Тобто взагалі не зрозуміло, навіщо вона (влада) потрібна народові. А оскільки немає мети, то неможливо оцінити, ефективна ця влада чи ні. Наприклад, якщо метою влади є поліпшення здоров’я народу і, відповідно, збільшення тривалості його життя, то нинішня влада вкрай неефективна, бо третина українських чоловіків (!) не доживає навіть до пенсійного віку. Якщо ж метою влади є очищення української території від корінного народу і заселення її іноземцями, то ця влада просто суперекфективна: за 15 років діяльності влади українців стало менше на 5 мільйонів (через переважання смертності над народжуваністю), зате кількість іноземних мігрантів досягла до **6,8 мільйонів** (4-те місце у світі після США, Росії та Німеччини).

Зауважте, що з формального погляду державну владу України безглуздо звинувачувати у вимиранні українського народу, бо в жодному законі не сказано, що вона повинна сприяти його кількісному зростанню. Шоправда, в Конституції говориться, начебто “людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю” (стаття 3). Проте це аж ніяк не можна називати формулюванням державної мети, адже одна річ щось визнавати цінністю, а зовсім інша — втілювати його в життя; до того ж незрозуміло, про яку “людину” йдеться в цій статті — громадянина України, представника згаданих вище 6,8 мільйонів іноземних мігрантів чи людину взагалі — як вид Homo sapiens.

Мета організації — це стан, якого вона прагне досягти. Щоб мета слугувала надійним орієнтиром, вона має бути чітко визначена через кількісні показники. Яка має бути мета державної влади в Україні? Якщо говорити простою мовою, то державну мету можна сформулювати так: **Щоб українці були багаті, культурні й здорові, і щоб їх було багато.** Чи можна це оцінити кількісно? З чисельністю населення зрозуміло — тут треба тільки точно порахувати, а от як оцінити заможність, культуру і здоров’я цього самого населення? Тут також немає проблем: для кількісної оцінки цих параметрів у міжнародній практиці давно використовується Індекс людського розвитку (Індекс якості життя), який розраховується за методикою Програми розвитку ООН на основі індексів реальних доходів на душу населення, досягнутого рівня освіти і тривалості життя.

Отже, тепер маємо чітко сформульовану державну мету. Щоб вона не залишилася пустим звуком, її необхідно записати в Статут держави Україна — в її Конституцію. Це робиться доволі просто — через доповнення 3-ї статті Конституції України (розділ І. Загальні засади) таким реченням: “*Метою державної влади є кількісне зростання корінного населення України та неухильне підвищення якості його життя, що визначається Індексом людського розвитку Програми розвитку ООН*”. У цій статті Конституції вже є положення про головний обов’язок держави: “*Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним*

обов’язком держави”, тому запропоноване речення з формулюванням мети держави буде його органічним продовженням.

ПОВНОВАЖНИЙ КЕРІВНИК

Наявність повноважного керівника — це “другий кит” успішної організації. В Україні таким керівником є Президент, адже згідно з Конституцією від 28.06.1996 він є Главою держави і володіє найбільшими владними повноваженнями, наприклад, “*має право вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів*” (стаття 106, п. 30), для подолання якого потрібно не менше як дві третини від конституційного складу Верховної Ради (стаття 94).

РАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ

Україні потрібна не ротація панів-ної верхівки, а чітка національна мета і влада, що відповідає перед народом за її досягнення.

Зміни, внесені Верховною Радою в Конституцію згідно із Законом N 2222-IV (2222-15) від 08.12.2004, суттєво зменшують повноваження Президента, через що Україна вже не має повноважного, а отже, — відповідального керівника. Натомість значні повноваження перейшли до Верховної Ради, тож тепер уже немає з кого персонально запитати про стан справ у державі.

Ще гірше те, що згаданий закон руйнує конституційне поле України. Він змінює конституційний лад із президентсько-парламентської на парламентсько-президентську республіку, а таке рішення можна приймати лише на всенародному референдумі — згідно зі 5-ю статтею Конституції: “*Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами*”.

Добре розуміючи, що згаданий закон антиконституційний і може бути скасований Конституційним Судом, Верховна Рада зробила наступний злочинний крок — заборонила Конституційному Суду виконувати свій прямий обов’язок, зафіксований у статті 147:

“*Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України*”. Для цього вона прийняла закон України № 1253 від 4 серпня 2006 року, яким заборонила Конституційному Суду України переглядати антиконституційну “політреформу”.

Таким чином, внаслідок прийняття двох антиконституційних законів Верховна Рада позбавила державу повноважного і відповідального керівника, здійснила крок до узурпації влади (порушивши статтю 5 Конституції), відкрила “схринушку Пандори” для нових зловживань і остаточного руйнування правового поля, бо якщо можна брутально порушити головний закон держави, то всі інші закони — й поготів.

Для виправлення згаданої антидемократичної деформації потрібно шляхом всенародного референдуму скасувати антиконституційну “політреформу” і зберегти законну президентсько-парламентську республіку з повноважним і відповідальним главою держави — цим другим “китом” успішної організації системи.

ПЕРСОНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРЕЗИДЕНТА

Отже, маємо мету держави і Главу держави — Президента, який наділений усіма повноваженнями для організації роботи держави на досягнення цієї мети. Однак цього не достатньо — потрібна наявність дійових стимулів для того, щоб повноважний керівник був зацікавлений працювати на досягнення мети. Особиста зацікавленість і персональна відповідальність президента за досягнення конституційної мети — третій “кит” організації. Зрозуміло, що цей принциповий момент теж має бути зафіксовано в головному статутному документі держави.

За Конституцією Президент володіє найбільшими владними повноваженнями, тому й повинен нести найбільшу відповідальність за досягнення державою її мети. Через це статтю 102 Конституції України (розділ V. Президент України) треба доповнити таким реченням: “*Президент несе персональну відповідальність за досягнення мети державної влади (стаття 3) на час завершення свого президентського строку. За невиконання зазначеної мети Президент відповідає власним майном і власною свободою згідно з рішенням Верховного Суду, яке має бути прийнято протягом 6 місяців з дня закінчення його президентських повноважень після відкритого судового розгляду з прямою відео- та радіотрансляцією в національному ефірі*”. Це положення відповідає **демократичному принципу**, за яким “*посадові особи повинні відшкодувати збитки, завдані товариству внаслідок невиконання або неналежного виконання ними свого обов’язку діяти добросовісно та розумно в найкращих інтересах товариства*”, а також тексту присяги Президента: “*Зобов’язуюсь усіма своїми силами боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу*” (стаття 104).

Президент може бути виправданий Верховним Судом, якщо буде встановлено, що керована ним державна влада не досягла своєї мети через непереборні обставини.

Якщо Президентові не вистачає повноважень для якісного виконання своєї конституційної функції, то він може винести на всенародний референдум пропозиції змін до Конституції щодо збільшення повноважень Президента з одночасним посиленням його персональної відповідальності — відповідно до статті 106, п. 6: “*Президент призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України відповідно до статті 156 цієї Конституції, проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою*”.

Якщо нині діючий Президент не готовий до персональної відповідальності за досягнення конституційної мети, то він іде у відставку згідно зі статтею 108, п. 1. Конституції або ініціює дострокові президентські вибори, в яких не бере участі.

Що ж до матеріальної зацікавленості

Президента в ефективній діяльності, то його винагорода має складатися з фіксованої та змінної частин. При цьому змінна частина повинна прямо залежати від кінцевих результатів діяльності керованої Президентом влади, тобто від досягнення державою її конституційної мети. Ця норма має бути чітко прописана у відповідному законі України і стосуватися всієї владної вертикалі.

КОНТРОЛЬ НАРОДУ ЗА ДІЯМИ ВЛАДИ

Обов’язкова умова демократичного устрою — прозорість і підконтрольність влади. Це “четвертий кит” будь-якої організації: чи це громадська структура, чи акціонерне товариство, чи ціла нація. Народ повинен знати, що реально відбувається і як керована Президентом влада щоквартально та щорічно наближається до своєї конституційної мети — зростання кількості корінного населення та якості його життя. Для забезпечення функції контролю в демократичних організаціях створюється незалежний орган — ревізійна комісія, яка повинна забезпечити здійснення належного контролю за фінансово-господарською діяльністю товариства. Незалежність, а отже, ефективність цього контролюючого органу забезпечується тим, що він обирається загальними зборами товариства і тому підзвітний лише цим зборам — це усталена й загально визнана практика.

В Україні функцію ревізійної комісії виконує Рахункова палата. Згідно з **законом України**, вона “*здійснює контроль на засадах законності, плановості, об’єктивності, незалежності та гласності*”. Проблема в тому, що за Конституцією (стаття 85, п. 16) “*призначення на посади та звільнення з посади Голови та інших членів Рахункової палати*” здійснює Верховна Рада. Отже, члени Рахункової палати прямо залежні від ВР і тому аж ніяк не можуть здійснювати задекларований “контроль на засадах незалежності”, тобто діяти в інтересах усього народу, а не одного з державних органів.

Більше того, всі інші передбачені Конституцією контролюючі органи (Прокуратура, Верховний Суд, Конституційний Суд, Уповноважений Верховної Ради з прав людини), по суті, недієздатні, оскільки призначаються Президентом або Верховною Радою — тобто тими, кого вони повинні контролювати. Тож виходить, що державні органи “контролюють самі себе”, так би мовити, бавляться в самоконтроль у вільний від основної роботи час.

Щоб контроль народу за державними органами перетворився з порожніх декларацій на об’єктивну реальність, треба зробити просту річ: **голову Рахункової палати обирати на загальнонаціональних виборах — так само, як ми обираємо Президента.** Тоді він буде справді незалежним, оскільки відповідатиме лише перед народом, що його обрав. При цьому голова Рахункової палати повинен, подібно до Президента, нести персональну відповідальність за керований ним контролюючий орган.

Зрозуміло, що це має бути зафіксовано в Статуті держави, тобто в Конституції. В окремій статті треба записати, що голова Рахункової палати обирається громадянами України одночасно з Президентом на основі загального, рівного й прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п’ять років.

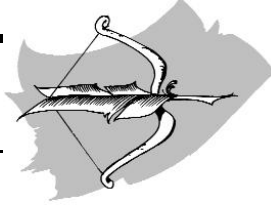
ТЕСТ НА ЩИРІСТЬ

Очевидно, що український народ кровно зацікавлений у негайному здійсненні запропонованої раціоналізації держави. Особливо велика зацікавленість у середнього класу — малого та середнього бізнесу, винахідників, науковців, письменників, журналістів, професійної еліти, взагалі творчих і духовно самодостатніх людей. За нинішньої державної системи, яка обслуговує великий вітчизняний капітал і транснаціональні корпорації, середній клас приречений на знищення, його представникам “світить” або економічне рабство, або вимушена еміграція.

У раціоналізації держави, тобто в її фактичній демократизації, мають бути зацікавлені й ті політики й політологи, що виголошують свою відданість народу і демократичним ідеалам. Тепер у них є можливість наочно довести щирість своїх декларацій — практичною підтримкою референдуму.

Взагалі, ідея раціоналізації держави Україна є тестом на визначення, з ким ти — з українським народом чи з кимось іншим. Це тест для кожного з нас.

● **Ігор КАГАНЕЦЬ,**
Всесвітній рух українців “Спільна Дія”

Протягом декількох останніх років Перша українська гімназія (ПУГ) Краматорська була зразково-показовим навчальним закладом, яким пишалася місто і який не соромно було продемонструвати поважним приїжджим гостям. Загальновідомі великі заслуги педколективу й директора Миколи Конобрицького знайшли віддзеркалення в численних почесних грамотах і подяках за новаторство і доблесну працю. І найголовніше, учні та випускники гімназії загальною відмінністю від інших школярів міста і за рівнем знань, і за широтою світогляду, і за самостійністю суджень, і за поведінкою. Ніщо, здавалося, не віщувало жодних катастроф і катаклізмів.

Проте 19 травня 2006 року головний творець і натхненник усієї цієї окремо взятої благополучної й успішної справи — директор Микола Конобрицький — опиняється за ґратами. Приводом для такого вражаючого повороту подій слугувало звинувачення за статтями 366, ч. 2 і 191, ч. 4 КК. Потім — суд, на якому директора й завгоспа гімназії визнали винними у зловживанні службовим становищем із корисливою метою і в посадовій фальсифікації, що призвели до тяжких наслідків.

Фахівці казали і кажуть, що за такі порушення на нари можна було б відправити директорів практично всіх шкіл і бюджетних організацій міста і всієї країни: адже законних способів отримати гроші на насувні потреби держзакладів немає. Про це в розмові з нашим кореспондентом говорили директори інших шкіл (із цілком зрозумілих причин вони побажали залишитися неназваними). І вище керівництво чудово про це поінформоване, і ще більш вище керівництво, яке розподіляє бюджетні кошти. І всі ці високопосадовці, які прирекли школи і лікарні на фінансування за залишковим і кричущо недостатнім принципом, чомусь вимагають, аби всі коридори і класи були відремонтовані, а дах не протікав. А як це буде зроблено і досягнуто — до певного часу це нібито нікого не цікавить. І за мовчазної згоди вищенької влади, будь-який директор, замучений вічним браком усього на світі, йде на фінансові порушення, щоб купити цвяхи, віники, фарбу й інше. З цієї хвилини він, грубо кажучи, “на гачку”, і лише від прихильності начальства залежить, чи дадуть йому і далі працювати, чи будь-якого моменту звинуватять у крадіжці, розтраті, привласненні грошей із корисливою метою і тяжкими наслідками. А прихильність влади, не в останню чергу, залежить ще й від того, чи збігаються політичні переконання підлеглих з їхніми, керівними. Так, в усякому разі, вважає Микола Конобрицький.

За словами колишнього директора ПУГ, досудове слідство за фактом порушення фінансової дисципліни почалося в листопаді 2005 року. Про “факт” стало відомо з листа в прокуратуру від “групи товаришів”. Після цього почалися численні виснажливі перевірки, і 3 січня 2006 року його усунули з посади директора гімназії. Але годин вчителів історії у нього не відібрали.

Микола Конобрицький продовжував викладати в своїй гімназії аж до суду й вироку. Під час слідства старший слідчий прокуратури Анатолій Голованик не став приховувати, що, хоч подібні порушення, можливо, і стали поширеною практикою, проте “ні на кого не пишуть, а на вас написали”.

Ось тут варто озвучити головні питання з приводу “справи Конобрицького”. Чому ж саме директор ПУГ виявився в ролі хлопчика для биття, на прикладі якого була влаштована публічна прочуханка з “педагогічним ухилом”? Для кого він став незручним, незважаючи на всі особисті заслуги і явні успіхи навчального закладу? Наскільки сильно вплинув на розвиток подій політичний підтекст цієї справи? Коротше кажучи, хто і навіщо “замовив” Миколу Конобрицького?

Сам він упевнений: усі його напасті пов’язані головним чином із тим, що він протистояв загальноприйнятій порочній

системі, згідно з якою директор відповідає за все, але при цьому позбавлений елементарних прав розпоряджатися довіреним йому господарством. Крім того, дуже не вітаються протести з приводу вартості, якості і шляхів придбання тих або інших виділених МіськВНО матеріалів для ремонту. А Микола Конобрицький, маючи перед очима так звані накладні, широко дивувався з якості оформлення документів і нісенітних цін. Та й ви, шановні читачі, напевно здивувалися

1 вересня 2003 року святкову лінійку в ПУГ на честь Дня знань відвідали такі поважні гості і в такій кількості, якої удостоюються далеко не всі рядові школи Краматорська. Депутат Верховної Ради Георгій Скудар, губернатор Донецької області Анатолій Близнюк із сином Сергієм Близнюком, начальник обласного Управління освіти Тесленко, міський голова Віктор Кривошеєв, заступник міського голови Микола Висторопський, завідувач МіськВНО

ЛЮДИНА ПОЗА СИСТЕМОЮ

Наша газета і Центральне правління ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка, Донецька обласна “Просвіта” доклали чимало зусиль, аби гучний судовий процес у Донецькій області закінчився справедливо, адже йшлося про долю українського педагога.

11 серпня Апеляційний суд Донецької області скасував рішення Краматорського міського суду, за яким колишній директор Першої української гімназії Микола Конобрицький і колишній завгосп цього навчального закладу Вікторія Посна були визнані винними у привласненні державних коштів в особливо великих розмірах і засуджені відповідно до 3 і 2,5 років позбавлення волі. Взяті під варту 19 травня, Микола Конобрицький і Вікторія Посна три місяці чекали у в’язниці вирішення своєї подальшої долі.

рах і засуджені відповідно до 3 і 2,5 років позбавлення волі. Взяті під варту 19 травня, Микола Конобрицький і Вікторія Посна три місяці чекали у в’язниці вирішення своєї подальшої долі.

Микола Конобрицький щойно звільнений з-під варту (в центрі, разом із дружиною Валентиною). Його вітають просвітяни Донецька, Краматорська, Горлівки, вчителі, представники інших громадських організацій

б, якби вам запропонували 20 звичайнісіньких дверних замків, але за ціною 80 гривень кожний (і це ще за цінами 2000 року!). Це тільки один типовий приклад із цілої низки таких же дивних прикладів “підкування” МіськВНО про гімназію. Схоже, що “незручні” питання, адресовані начальству, почуття власної гідності, переважний захист інтересів учнів-гімназистів, і, не в останню чергу, не найтепліші стосунки з близькими родичами одного з керівників МіськВНО, влаштованими на роботу в гімназію, — все це і зробило Миколу Конобрицького заручником ситуації, вирішити яку можна було тільки двома способами: або визнати його право виконувати функціональні обов’язки керівника, або позбавити цього права, звинувативши в усіх гріхах і посадивши за ґрати. Людина випала з системи, тому що вся рота крокувала в ногу, а він один — ні.

Віктор Суков, генеральний директор ЕМСС Геннадій Костюков...

Саме того року онук Анатолія Близнюка пішов вчитися в 1 клас цієї гімназії, а губернатор і люблячий дідусь за сумісництвом запропонував директору допомогти у вирішенні будь-яких проблем. А мер Кривошеєв, отримавши вказівку губернатора посприяти і виділити необхідні кошти, навіть не полінувався зійти на дах, щоб особисто переконатися в тому, що він дірявий і вимагає капітального ремонту. Щедрими обіцянками, на жаль, діри в даху не залатаєш, і через 3 роки розмови про необхідність ремонтувати крівлю ПУГ залишаються, як і раніше, актуальними. Правда, з часом тон начальства в діалогах із Миколою Конобрицьким радикально змінився. Із заслуженого вчителя і методиста, новатора й висококласного керівника він чо-

мусь, за висловом уже нового мера Геннадія Костюкова, перетворився на “звичайного злочинця”.

Але так вважають далеко не всі. Півтори тисячі підписів на захист Миколи Конобрицького, зібрані пікетом біля будівлі Краматорського міськсуду, колеги по гімназії, що не побоювалися адміністративного тиску, шантажу і погроз, учні та їхні батьки, які не повірили звинуваченням у кримінальщині, увага представників громадських і політичних організацій, підприємців, юристів, правозахисників і рядових мешканців міста, — все це морально і фізично допомогло вистояти Миколі Конобрицькому. Всім небайдужим людям, які підтримали його у важкий період життя, а також своїм близьким, які забезпечили надійний сімейний тил, Микола Конобрицький щиро і сердечно вдячний.

Адвокат Зінаїда Надієнко повідомила, що апеляція була задоволена частково, і в Донецькому апеляційному суді неспростовно довели, що в діях Миколи Конобрицького не було корисного мотиву: всі гроші, які проходили через його руки були витрачені на потреби гімназії. До матеріалів справи були залучені й усі фінансові документи (акти закупівлі, чеки, рахунки і квитанції), які підтверджують придбання необхідних для гімназії товарів. У суді першої інстанції ці документи навіть не розглядалися. Представник обвинувачення оголосив їх фальшивками, хоча таке твердження не базувалося на результатах експертизи, — туди їх ніхто не відправляв. І на апеляційному суді фігурувало письмове заперечення того самого державного обвинувача Дмитра Костюкова на апеляційну скаргу все з тими ж аргументами. Ось тільки представник прокуратури Донецької області кваліфікував це заперечення як особисту точку зору Дмитра Костюкова і заявив, що її не підтримує. Звинувачення в корисливих мотивах, через неспростовні докази не знайшли підтвердження, а формулювання, що Микола Конобрицький діяв із мотивів “іншої особистої зацікавленості”, була лише доброю міною при поганій грі. За “іншу особисту зацікавленість”, тобто за те, щоб у гімназистів були медикаменти, театральні костюми і бібліотека, Микола Конобрицький розраховувався статтею 364, ч. 2 — зловживання службовим становищем без права посідати посади з матеріальною відповідальністю протягом 3 років.

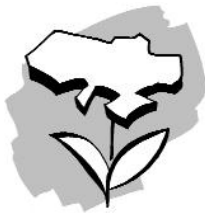
Звільнення від покарання з випробувальним терміном і негайну, з-під варту, в залі суду, свободу для Миколи Конобрицького і Вікторії Посної зустріли бурхливими аплодисментами численні прибічники підсудних. Крім того, і суддя, і прокурор роз’яснили Миколі Конобрицькому його право продовжувати роботу вчителем у його рідній гімназії.

Чи буде протистояння людини, випалої з системи, і самої системи продовжуватися, поки говорити зарано. За словами Дмитра Костюкова, що представляв звинувачувальну сторону в Краматорському міському суді, на касаційне оскарження у прокуратури є півроку, але поки таке рішення не прийнято. Завідувач МіськВНО Віктор Суков висловився, що “по-людськи радий звістці про звільнення Миколи Конобрицького і Вікторії Посної” і готовий зустрітись з ними для обговорення питання про працевлаштування. Микола Конобрицький повідомив, що оскарження вироку у Верховному Суді поки перебуває на стадії обговорення і консультацій.

● **Аліна ФАДЄЄВА,**
м. Донецьк

P.S. Днями Микола Конобрицький побував у редакції “Слова Просвіти” і просив передати всім тим людям, які підтримали його, найглибшу його вдячність. Що ми й робимо, бажаючи Миколі Конобрицькому сили, витримки, і хай у його серці не буде гіркоти — адже учні чекають!

Редакція

КИЇВ

23 серпня на розі вулиці Грушевського та Музейного провулку відкрили пам'ятник видатному політові, голові Народного руху України, журналістові, публіцистові, Героєві України В'ячеславу ЧОРНОВОЛУ, який 1999 року загинув в автомобільній катастрофі.

Скульптор — Богдан Мазур, архітектор — Юрій Мельничук.

В урочистостях узяли участь Президент Віктор Ющенко з дружиною, Прем'єр-міністр Віктор Янукович, Голова Верховної Ради Олександр Мороз, віце-прем'єр Дмитро Табачник, Глава Секретаріату Президента Олег Рибачук, лідер Народного руху України, міністр закордонних справ України Борис Тарасюк, керівництво Київської міської державної адміністрації та інші посадовці, а також дружина В'ячеслава Максимовича Алена Пашко та його сестра Валентина. Син Тарас на відкритті пам'ятника батькові не прийшов.

СИМВОЛ УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Фото О. Литвиненко

Виступаючи перед присутніми, Віктор Ющенко заявив, що ім'я В. Чорновола для України назавжди залишиться символом української

незалежності, і несправедливо, що 15-ту річницю Незалежності ми зустрічаємо без В'ячеслава Чорновола. “Його бракує, як ніколи”, — наголо-

сив Президент, а також ініціював нове розслідування обставин його загибелі.

Алена Пашко подякувала всім, хто спричинився до появи цього пам'ятника. “Хоча найбажанішим пам'ятником для В'ячеслава Чорновола була б українська Україна, — запевнила вона. — Вірю, що вона попереду. Вірю і в те, що тоді, нарешті, ми зможемо дізнатися правду про його трагічну загибель, а це і буде найкращим пошануванням його пам'яті”.

Свої враження від пам'ятника прокоментувала і Валентина Чорновіл: “В'ячеслав — це був рух, це була енергія. І в бронзі, і в камені відтворити цей рух тяжко, тому немає відчуття тої рвучкості... Але тут уже не йдеться про зовнішню подібність... Треба звертатися до образів Чорновола, а не до самого портретного втілення. Добрий пам'ятник... Добре, що пам'ятники відкриваються, що фільми створюються, хоча про той фільм, що недавно створений, я теж маю свою думку... Але добре, що ми продовжуємо пам'ятати В. Чорновола”.

● **Ольга СКРИПКІНА**

КРУТИ

І коли 1991 року цей вибір було зроблено, нащадки українських патріотів зі Сходу, Заходу, Півдня і Півночі нашої держави саме біля станції Крути насипали пагорб, поставивши на ньому березовий хрест. Через 73 роки, зупинена в миттєвості вічність, нагадала нам про нашу національну приналежність, про давню правдиву, а не переписану новітню історію. І слова заупокійної молитви на вертальні нас до вічної пам'яті. Їх урочисто промовляв на відкритті Меморіалу пам'яті Героям Крут 25 серпня 2006 року предстоятель Української Православної Церкви Патріархату Філарет.

21 січня цього року Президент України Віктор Ющенко підписав розпорядження “Про вшанування пам'яті Героїв Крут”, за втілення якого тоді взявся віце-прем'єр-міністр В'ячеслав Кириленко. Над створенням Меморіалу працював авторський колектив у складі на-

НА ПАГОРБІ ПАМ'ЯТІ

Потяги рухалися тут із Півдня на Захід — з однієї безкінечності в іншу. І п'ятигодинний бій біля маленької станції Крути 29 січня 1918 року в цьому вічному русі був усього лише миттєвістю, яка зупинилася навіки. Вона довгі роки боліла близьким і далеким родичам київських студентів і гімназистів, що боронили незалежність Української Народної Республіки. Та історична мить волі зберігалася в пам'яті закритих архівів, в історичних хроніках і літературних творах, які віддалялися від нас у часі, приховувалися новою ідеологією, але все ж нагадували про можливість іншого вибору.

родного художника України, лауреата Державної премії України імені Тараса Шевченка Анатолія Гайдамаки, члена Національної спілки художників Бориса Дедова та заслуженого архітектора України, лауреата Державної премії України Володимира Павленка.

Поряд зі старим пагорбом, омитим Водохрещенським озерцем, на новому, висотою до семи метрів, червона колона, неначе одна з Київського університету Святого Володимира, завершується тризубом зі стрічками з боків — композицією герба УНР, опрацьована в ті часи художником-архитектором Василем Кричевським. Ще один хрест, відтепер уже із залізничних рейок, — на фасаді пагорба в придорожній капличці.

Терновим вінком болю озивається історія у виступі голови Чер-

нігівської облдержадміністрації Миколи Лаврика: “Схиляю голову перед подвигом тих, хто мріяв мати українську націю, українську землю і незалежну Україну”.

“Відновлення українських святинь на українських шляхах Крут, Батурина, Конотопа обручами пам'яті об'єднає Україну”, — впевнено доводить Генеральний директор Національного історико-архитектурного заповідника “Чернігів стародавній” Валерій Сарана, один із тих, хто насипав перший пагорб.

На думку колишнього Президента УНР в еміграції голови Міжнародної фундації імені Олега Ольжича Миколи Плав'юка, бій під Крутами дав перемогу окупантам, але він дав духовну перевагу всім нам.

Промови переривають гудки електропотягів, які безперервно рухаються в тому ж напрямку, що й

88 років тому. Президент України Віктор Ющенко знімає біле покривало з об'ємної горизонтальної композиції з металевим зображенням образу студентської шинелі. “Пагорб пам'яті вчить нас перемогти і здобувати незалежність, — стверджує він. — Ці діти боронили вибір батьків, і країна стільки років чекала спорудження достойного пам'ятника”.

Президент дякує всім причетним до цієї події: вже названим художникам і архітекторам, чиновникам, бізнесменам Донеччини в особі Сергія Тарути, які фінансово підтримали спорудження меморіалу вартістю в 1,5 мільйони гривень.

На гранітне тло краплинами крові падають червоні гвоздики від дружини Президента Катерини Ющенко, голови Чернігівської обласної ради Наталії Романової і її заступника Олега Обушного, працівників апарату облдержадміністрації, міністра культури і туризму Ігора Ліхового, міністра у справах сім'ї, молоді та спорту Юрія Павленка, народних депутатів Лілії Григорович, Руслани Лижичко, голови Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка Павла Мовчана, голів райдержадміністрацій, представників політичних партій і громадських організацій.

● **Надія ОНИЩЕНКО**

каве прочитання їхньої поезії. Одне слово, сумлінний біограф і глибокий критик, що поєдналися в особі Михайла Слабошпицького, доповнюють у літпортретах один одного. Як пише автор у передмові, книга адресована передовсім учителям, викладачам вищих навчальних закладів і студентам філологічних факультетів. Видання проілюстровано десятками невідомих або ж маловідомих світлин. Такі книги просто приречені мати успіх у читача, бо вони, окрім усього іншого, ще й доконче потрібні в навчальному процесі. А оскільки видань цього характеру в Україні майже не з'являється, то їх навіть ні з чим порівнювати. Вірність, що “Двадцять п'ять поетів української діаспори” матимуть успіх у всіх, кого цікавить національне письменство. У цій книзі ми маємо широку панораму в яскравих, індивідуально виразних творчих портретах. Тобто — загальне й конкретне. Тенденції й долі. З чого, власне, й складається історія літератури.

● **Світлана КОРОНЕНКО**

ПОЛТАВА

МЕМОРІАЛЬНА ДОШКА СИМОНУ ПЕТЛЮРІ

У Полтаві керівники міста та голова Полтавської ОДА Валерій Асадчев відкрили меморіальну дошку відомому полтавчанину Симону Петлюрі. Дошку встановлено на колишній будівлі Полтавської духовної семінарії по вул. Сковороди (нині Аграрна Академія), де з 1895 до 1902 рр. С. Петлюра навчався на священика. Голова Директорії УНР і головний отаман її військ Симон Петлюра “повернувся” в рідне місто лише через 80 років по своїй смерті.

Губернатор вважає меморіальну дошку “лише першим кроком до відновлення історичної справедливості”. На урочистій церемонії Валерій Асадчев повідомив, що найближчим часом заплановано провести конкурс на кращий проект пам'ятника Симону Петлюрі, перейменувати на його честь вулицю та посилювати інформаційну роботу серед громади для відновлення достовірних даних про діяльність Петлюри.

● **Тетяна ЦИБА**

ПОДІЛЛЯ

ПОВЕРНУТА САМОБУТНІСТЬ

З урочистої нагоди — 15-ї річниці Незалежності України Хмельницька міська “Просвіта” провела низку святкових заходів.

Спільно з Хмельницьким міським управлінням освіти в читальні Народного Дому “Просвіти” відкрито тематичну книжкову виставку “Завжди пам'ятаймо: ми — українці”, де представлені видання як вітчизняних так і закордонних авторів, що розкривають нелегкий шлях України до своєї незалежності. Увагу відвідувачів привертає текст Акту проголошення Незалежності України 24 серпня 1991 року, надрукований у журналі “Рідна школа” (Нью-Йорк, США), перше видання “Історії України-Руси” М. Грушевського англійською мовою (Йельський університет, США, 1941), спогади безпосередніх учасників цієї історичної події. Цікаві книжки Степана Горлача “Хрестини незалежності”, Євгенії Сохацької “На варті українства”, М. Мартинювич “Україна: дорога через пустелю”, Я. Радевича-Винницького “Україна: від мови до нації” та багато інших змістовних видань.

У рамках святкування Дня Незалежності у світлиці Народного Дому здійснено перегляд відеофільму з фонду Національної кінематоки України “Повернута самостійність”, першими глядачами якого стали працівники Хмельницького центру підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів Державної митної служби України й офіцери виховного відділу Національної академії державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького.

● **Тетяна ЗЕЛЕНКО,**
відповідальний секретар “Просвіти”

ДІАСПОРА

Михайло Слабошпицький розповідає, що від появи задуму цієї книги до появи вже самої книги минуло цілих п'ятнадцять літ.

В Україні тільки почали з'являтися друком у періодиці твори поетів-емігрантів, ми лише вчитувалися в їхні строфи, а він, за його словами, вже тоді уявив собі цю книгу й почав збирати для неї матеріали. Етапами його роботи були літературні портрети Олени Теліги, Олега Ольжича, Івана Багряного, що публікувалися на сторінках літературної періодици. Деякі, сказати б, підтеми загальної масштабної теми розгорталися на самостійні теми, забирали по кілька літ роботи й з'являлися в світ окремими книгами, як, наприклад, роман-біографія “Поет із пекла. Тодось Осмачка”, що був відзначений Національною премією імені Тараса Шевченка.

Два роки підряд на сторінках літературного журналу “Київ” публікувалися (щодомера) літературні портрети Юрія Клена, Юрія Дарягана, Євгена Маланюка, Наталі

КНИГА, ЯКОЇ НЕ БУЛО

Лівичкої-Холодної, Галі Мазуренко, Юрія Липи, Леоніда Мосендза, Василя Барки, Богдана Кравцева, Святослава Гординського, Вадима Лесича, Івана Багряного, Ігоря Качуровського, Леоніда Лимана, Олекси Веретенченка, Леоніда Полтави, Бориса Олександрова, Остапа Тарновського. Усього їх зібралося двадцять п'ять. Двадцять п'ять авторів, які, на думку Михайла Слабошпицького, не тільки визначають творче обличчя української поезії, а й украй важливі для всього національного письменства без поділу його на “тутешнє” й “тамтешнє”.

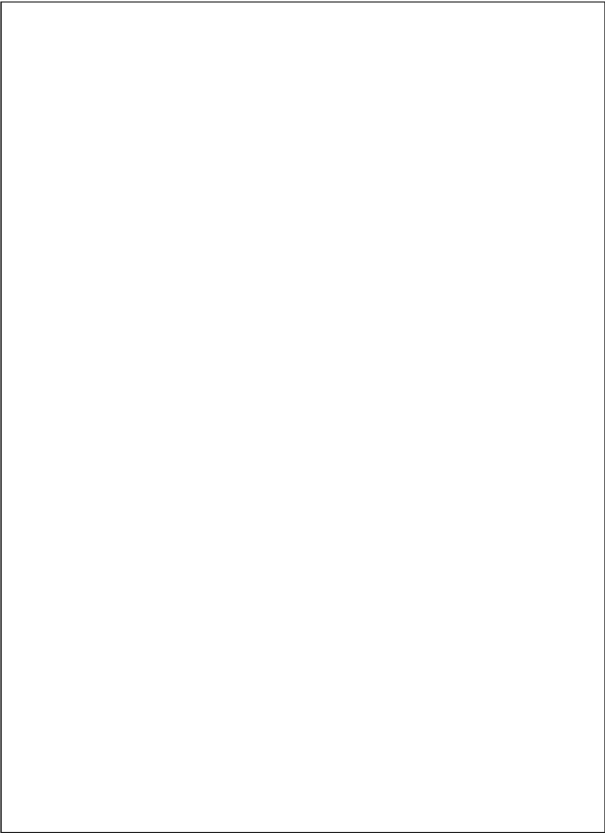
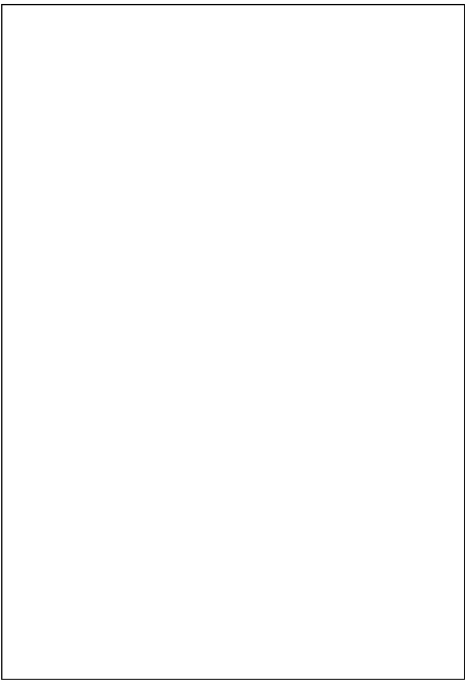
Публікацію кожного літературного портрета на сторінках “Києва” супроводжувала велика добірка творів поета, що про нього мовилося в дослідженні М. Слабошпицького. У ній читача знайомили з найкращими творами поета. Найкращими, як вважає М. Слабошпицький, з усього, що цей автор написав. Широко представле-

ні й переклади здебільшого європейських поетів, які завдяки Юрієві Кленові, Михайлові Оресту, Святославу Гординському, Ігореві Качуровському стали яскравими фактами української культури, відчутно збагачують наш національний літературний досвід.

Творчі портрети поетів еміграції несуть у собі не тільки багатющий біографічний матеріал, складні життєві колізії (кожне життя — надзвичайно цікавий роман), а й надзвичайно широку фактографію з періоду таборів так званих переміщених осіб, народження і бурхливе існування МУРУ (об'єднання еміграційних письменників у творчій спілці під назвою “Мистецький український рух”), життя українських поетів у Німеччині, Канаді, США. Докладно розглядаються цікаві передісторії етапних творів різних авторів. У кожному з літпортретів маємо також оригінальні творчі характеристики майстрів слова, ці-

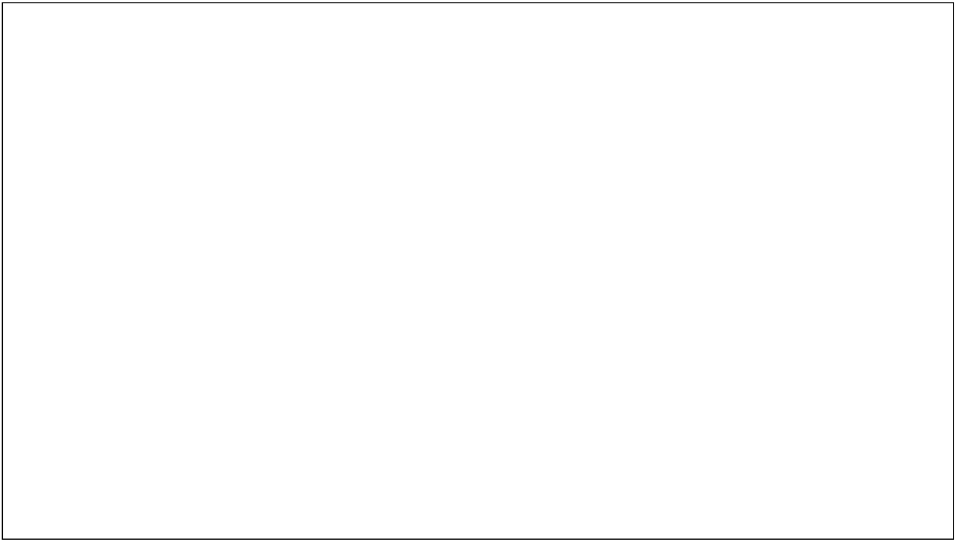
ТОЧКА ЗОРУ

У залі Палацу “Україна”

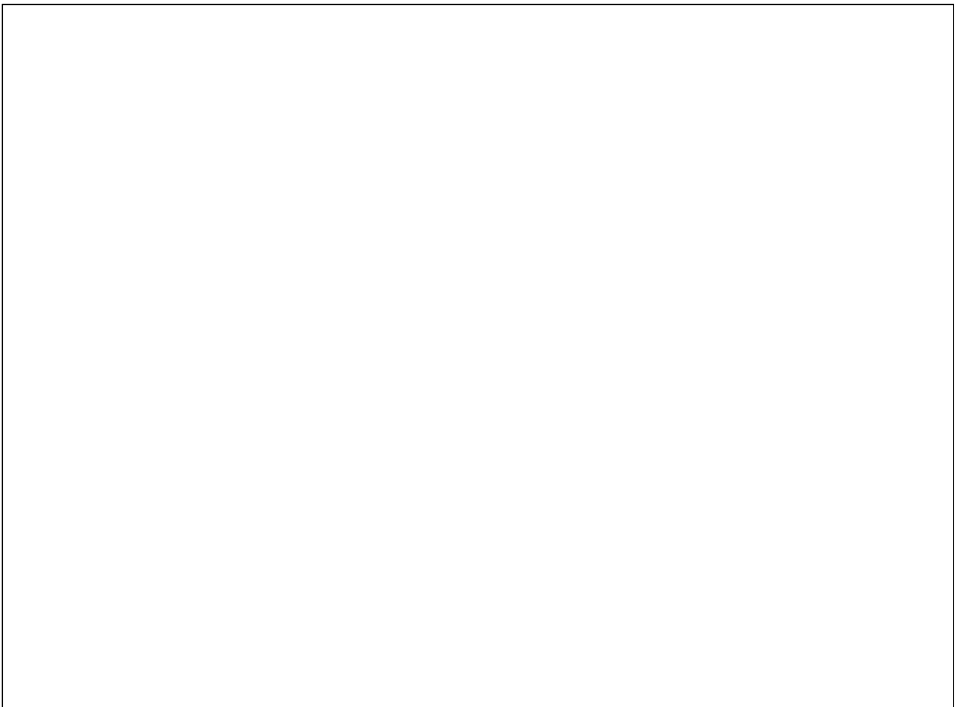

НЕ МОЖУ МОВЧАТИ!

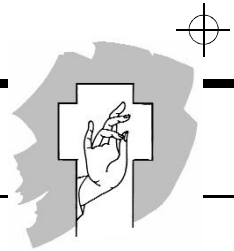
Президент вручає нагороду Аскольду Лозинському

КОМЕНТАР ВЛАСКОРА

Коли зустрічаються українки

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ

Продовження. Поч. у ч. 39—52
за 2003 р., ч. 2—9, 11—14, 16—18,
20—2, 28, 30, 32, 34, 37, 39,
41, 43, 45, 51 за 2004 р.,
ч. 3, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 20, 22, 26—28,
29, 32, 35, 39, 42, 45, 52 за 2005 р.,
ч. 8, 10, 14, 19, 22, 27 за 2006 р.

Кисельова О. А., Кисельов Ю. О.	
м. Луганськ	40,00
Лимец О. В., м. Луганськ	10,00
Мороз В. Т., Івашук Д. В., м. Макіївка Донецької обл.	30,00
Рівненська ОО "Просвіта" ім. Т. Шевченка	
(ч/з Кузьмюка І. С.)	207,00
Данилюк В. О., м. Тростянець	
Івано-Франківської обл.	10,00
Попова С. М., м. Харків	50,00
Кравченко М., м. Київ	20,00
(ч/з Кирпенко О. М.), м. Київ	61,00
Вишнівська, м. Житомир	2,00
Алексійчук, м. Бердичів	5,00

Співпрацівники половогого будинку № 2 м. Київ (ч/з Кирпенко О. М.)

Казміренко О. М., медрегістратор, м. Київ	10,00
Пальчик А. О., охорона, м. Лубни	10,00
Іваненко С. Ю., Нова Зеландія	10,00
Іваненко О. О., м. Київ	5,00
Іваненко М. О., м. Київ	5,00

Булах З. А., медрегістратор, м. Київ	2,00
Соболь Р. М., санітарка, м. Київ	2,00
Вознесенська В. П., ліфтер, м. Київ	2,00
Сергеева Т. О., медрегістратор, м. Київ	10,00
Ігумнов О., охорона, м. Лубни	5,00
Всього:	61,00

Рівненська обласна "Просвіта" (дванадцять внесок, ч/з Кузьмюка І. С.)

Бухальський О. Ф., м. Рівне	20,00
Вовчанський В. Я., м. Рівне	30,00

Тиннівська Свято-Богородицька церква м. Рівного:	
Рудик Н. Ю.	15,00
Булка Н. В.	20,00
Матвійчик С. В.	10,00
Дем'янчук О. Т.	2,00
Онофрійчук Г. М.	20,00
Степанюк В. В.	20,00
Гай Б. О.	50,00
Хайло М. М.	5,00
Дзюбук Г. М.	5,00
Русанюк Г. Р.	10,00
Всього:	207,00

Культурно-просвітницьке товариство "Українська родина" м. Сургут Тюменської області (Росія)

Шихалієв М. М.	500,00
Чесалов П. В.	500,00
Моляков В. Д.	500,00
Чесалов Д. П.	500,00
Чесалов Н. П.	500,00
Струналь І. В.	200,00
Нестеренко В. О.	500,00
Погорелова Л. М.	500,00
Красій М. Й.	500,00
Гулієв А. С.	500,00
Коваль О. М.	500,00
Халімончук Р. Є.	250,00
Заярний Б. І.	250,00
Халімончук В. Є.	500,00
Пацкань М. Д.	500,00
Усенко О. В.	250,00
Шуптар М. М.	1000,00
Вітовська О. Б.	500,00
Вітовський М. П.	500,00
Дорожівський А. Г.	500,00
Самборський В. Т.	1000,00
Басалай В. В.	500,00
Басалай В. В.	250,00
Басалай А. В.	250,00
Філіпова М. О.	550,00
Всього:	12 000,00 рублів

Хотинське управління газового господарства (ч/з Бурмєя І. М.)

Бабчук М. В.	5,00
Бордюжан Ю. В.	5,00
Бурмєя І. М.	10,00
Бурмєя Ю. І.	5,00
Бурлака С. В.	5,00
Гаврілов О. В.	5,00
Гончаров В. О.	5,00
Горбатюк Ф. Х.	5,00
Гончаров В. О.	5,00
Гураль О. І.	5,00
Деревенко В. І.	5,00
Донців О. В.	5,00
Жіделева Л. В.	5,00
Зінзюк В. В.	5,00

Івах М. В.	5,00
Ісанчук І. І.	5,00
Калиняк В. С.	5,00
Кукрицький В. М.	5,00
Креймер Г. М.	5,00
Лікарєнко В. І.	5,00
Мусурівський І. Д.	5,00
Непийвода Л. Х.	5,00
Онуфрійчук Н. П.	5,00
Паладюк В. П.	5,00
Перепічка А. П.	5,00
Придрик В. Д.	5,00
Протасюк І. В.	5,00
Потемковський О. В.	5,00
Рашківський М. О.	5,00
Радомський В. В.	5,00
Рябой І. Г.	5,00
Ряба К. Г.	5,00
Сарман В. С.	5,00
Сінкевич Я. О.	5,00
Славний О. В.	5,00
Солодкий В. І.	5,00
Солодка Г. С.	5,00
Тамполар В. Д.	5,00
Ткаченко О. Б.	5,00
Трасковский А. І.	5,00
Цихановський І. В.	5,00
Шевчук В. М.	5,00
Шамк Л. Г.	5,00
Шишковський М. В.	5,00
Перепічка А. А.	5,00
Всього:	230,00

Хотинське райоб'єднання ВУТ "Просвіта" ім. Т. Г. Шевченка Чернівецької області (ч/з Боршуляка П. А.)

Вінник Ф. Д.	3,00
Головачук В. П.	3,00
Кулик М. С.	10,00
Малімонік Л. І.	5,00
Мегера М. Г.	10,00
Плаксивий О. В.	10,00
Польовий І. К.	3,00
Польова Г. І.	2,00
Ярославський Ю. М.	5,00

ТзОВ "Агробудсервіс" (ч/з Каденюка В. Г.)

Бернавський Г. П.	5,00
Бобик В.	5,00
Волощук А. М.	5,00
Гіждівський В. Г.	5,00
Каденюк М. Т.	5,00
Канцер Н. В.	5,00
Карвацький Р. Е.	10,00
Малий В. Г.	5,00
Митринюк А. А.	5,00
Піріпа І. В.	5,00
Русой Г. М.	5,00

Ткач О. В.	5,00
Білецька Г. Г.	5,00
Бурна за В. І.	5,00
Гладкий Д. М.	5,00
Дудкл В. Г.	5,00
Каденюк В. Г.	10,00
Карвацький О. П.	5,00
Кушнір Н. М.	5,00
Мельничук С. І.	5,00
Петренко О. О.	5,00
Руса З. О.	5,00
Русой С. Д.	5,00
Тодосійчук М. С.	3,00
Всього:	128,00

ТзОВ ВКТ "Агро" (ч/з Антонюка О. В.)

Антонюк В. О.	10,00
Антонюк О. В.	30,00
Антонюк О. О.	10,00
Баштан О. В.	2,00
Бамбуляк А. Д.	2,00
Белінський В. І.	4,00
Боляков Ю. Б.	10,00
Канчук О.	2,00
Дабіжа В.	1,00
Дудка Д. А.	1,00
Іванова Л. О.	1,00
Захарова І. В.	2,00
Завалішина К. Д.	2,00
Жук А. І.	2,00
Криворучко І. В.	2,00
Ленюк Т. Б.	4,00
Радковский В. С.	5,00
Сінкевич Н. Г.	1,00
Сидорська Л.	2,00
Соколюк М.	1,00
Ткач М.	1,00
Хитрий П. В.	2,00
Худик Л.	2,00
Худиківська Н.	1,00
Гончар І. В.	5,00
Чухрай Р. Т.	2,00
Шевчук О. І.	2,00
Швець О. В.	2,00
Шлей Г. В.	12,00
Щур В.	2,00
Костюченко М.	1,00
Козак В. М.	1,00
Пилипчик А.	2,00
Сайнчук В.	10,00
Всього:	142,00

Хотинський вузол поштового зв'язку (ч/з Трасковського В. Л.)

Бісівська О. О.	2,00
Галіщук Л. В.	4,00
Горбатюк Н. І.	5,00
Іванська М. І.	5,00
Жовтенська С. М.	5,00

Коротка Н. В.	2,00
Мокрієнко М. П.	5,00
Никифорчук Л. С.	5,00
Сафронічук М. Д.	5,00
Скрипник Л. П.	2,00
Томайчук В. С.	2,00
Федорова Т. А.	2,00
Цимбалюк Н. М.	2,00
Шумейко О. М.	5,00
Вакарчук С. І.	2,00
Горичан Т. В.	5,00
Долга М. А.	5,00
Ільїна Т. А.	5,00
Козак В. П.	5,00
Майстриук М. В.	5,00
Микитюк З. І.	2,00
Панасенко Т. В.	5,00
Свірщ В. В.	5,00
Трасковский В. Л.	10,00
Тереховець А. В.	2,00
Харченко Г. О.	3,00
Чикалюк Ж. О.	5,00
Всього:	107,00

Хотинське відділення ПриватБанку (ч/з Мацуляка І. М.)

Бродовінська В.	2,00
Гриджук Н. М.	2,00
Костенчук О. О.	2,00
Мацуляк І. М.	10,00
Попова М. В.	2,00
Сирота О. В.	5,00
Башук А. С.	2,00
Косташ В. В.	2,00
Лакуста Л. В.	2,00
Пилипчик С. В.	2,00
Савчук	2,00
Тодорюк О. І.	2,00
Всього:	35,00

ВАТ "Хотинське АТП-17741" (ч/з Паламаря П. І.)

Боса Н. О.	5,00
Водний П. А.	5,00
Гаврилов В. В.	5,00
Кваснюк Т. К.	5,00
Левко О. С.	5,00
Мохоров К. Л.	5,00
Пинюк І. Д.	5,00
Сінкевич Г. М.	5,00
Шишківська Н. В.	10,00
Бойко П. М.	5,00
Вдовиче В. А.	5,00
Дробко В.	5,00
Лагутін О. І.	5,00
Мороз В. Р.	5,00
Паламар П. І.	10,00
Решетнік М.	5,00
Філіпчук С. Г.	5,00
Яцюк В. М.	5,00
Всього:	100,00

ДУША, ОБПЕЧЕНА ШЕВЧЕНКОВИМ СЛОВОМ

Виповнилося 170 років із дня народження видатного українського письменника та громадського діяча, педагога, шевченкознавця Олександра Яковича КОНИСЬКОГО.

вою української інтелігенції створено Петербурзьку громаду, започатковано часопис "Основа", в якому співпрацювали Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров, В. Білозерський, Д. Мордовець та інші. Просвітницькі організації створювалися і в інших містах України.

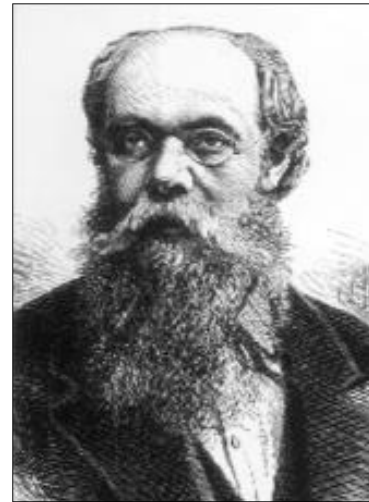
Активним діячем Полтавської громади став О. Кониський. Разом з іншими діячами брав участь в організації недільних шкіл для дітей, виступав за введення у школі української мови, друкувався на сторінках шоттижневого "Чернігівського листка", що його видавав Леонід Глібов, виступав у пресі з церковної тематики. У рамках програми народної освіти, яку започаткували Т. Шевченко, П. Куліш та М. Костомаров, Олександр Кониський створив та видав підручники для недільних шкіл "Українські прописи" (1862) та "Арифметика, або Шотниця" (1863). Написані ним підручники з історії, географії та права були вилучені й заборонені цензурою.

Пожвавлення українського руху занепокоїло петербурзьких можновладців. Звинувативши українську інтелігенцію у "пропаганді сепаратизму", царизм обрушив на неї

хвилю цькування та репресій. Горезвісним "валуєвським циркуляром" 1863 р. розігнано недільні школи, припинено видання підручників для народу, придрушено українську пресу. Почалися арешти, повністю розгромлено Чернігівську та Полтавську громади. Після арешту та слідства О. Я. Кониський опинився на засланні в далекій Вологодчині...

Звільнившись і відбувши короткочасне лікування за кордоном, О. Кониський повернувся в Україну та оселився на Катеринославщині. Заробляв на хліб адвокатською практикою, активно друкувався. Коли у 1872 р. із письменника зняли поліцейний нагляд, він переїхав до Києва і почав працювати у "Київському Телеграфі". Поставивши перед собою складну, але благородну мету — об'єднати наддніпрянську та галицьку інтелігенцію, — прагне перетворити галицькі часописи "Правда" та "Зоря" на загальноукраїнські видання.

У 1873 р., разом із приятелем кирило-мефодіївцем Д. Пильчиковим, О. Кониський організував збір коштів на відкриття у Львові друкарні для новоствореного То-

риства ім. Т. Шевченка. Гроші на просвітницьку справу пожертвували полтавські меценати Є. Милорадович, М. Жученко та сам О. Кониський. Брав участь у розробці структури Товариства, а по смерті заповів на його потреби 10 тис. карбованців. Співпрацював О. Кониський із галицькою "Просвітою" та буковинською "Руською Бесідою". Для бібліотеки Товариства та архіву "Просвіти" передав безцінні скарби: автографи Т. Шевченка, М. Вовчка, М. Костомарова, І. Нечуя-Левицького, І. Карпенка-Карого, П. Куліша, Л. Глібова, Б. Грінченка, рукописи та спогади про Т. Шевченка брата поета Варфоломія Шевченка, княжни В. Репніної, С. Чалого, М. Салтикова-Щедрина.

1897 року О. Кониський, разом із Б. Антоновичем, С. Єфремовим та Є. Чикаленком виступили ініціаторами створення Всеукраїнської загальної організації, громадсько-політичної спілки, яка мусила об'єднати всі кола національно-свідомих українців. Для потреб організації О. Кониський заснував у Києві видавництво "Вік", яке проіснувало 15 років, видавши понад 100 найменувань книжок українською мовою.

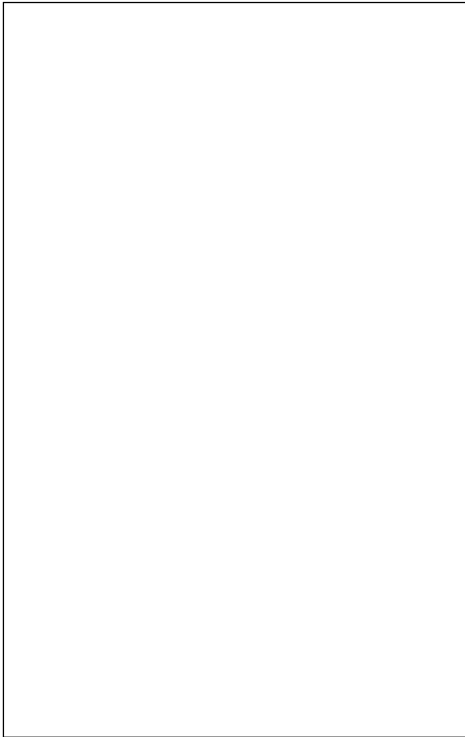
На прохання Наукового Товариства ім. Т. Шевченка для першого тому "Наукових записок" О. Кониський почав працювати над ґрунтовною біографією Кобзаря. За 5 років копіткої праці він зібрав та опрацював увесь доступний архівний матеріал, об'їхав усі шевченківські місця в Україні, опитав сотні людей... Результатом збиральницької роботи стала двотомна біографічна хроніка "Тарас Шевченко — Грушевський", яка побачила світ у 1898—1901 рр. Це велике і ґрунтовне дослідження життя великого Кобзаря не перевершене й досьогодні. Схвальними відгуками на цю працю відзначалися такі визначні діячі українства, як брати О. та Ф. Колесси, А. Кримський, Д. Мордовець, І. Шраг, Д. Яворницький, О. Афанасьєв-Чужбинський. А Іван Франко писав так: "Сею книжкою Кониський поклав найкращий пам'ятник і Шевченкові, і собі самому".

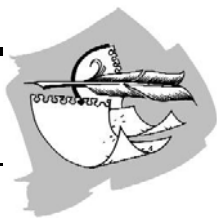
● Протоієрей
Олександр МОРОЗОВ,
голова Ніжинського товариства
"Просвіта" ім. Т. Шевченка

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 791 723 грн. 48 коп.

ЮВІЛЕЙ

Наш шлях цього разу проходив через Козелець, с. Лемеші, с. Чемери (це місця, пов'язані з родом Розумовських), Чернігів, с. Шестащиця, Салтикова—Дівиця (відома героїчною обороною від польських загарбників у 1663 р.), с. Заньки (тут стоїть музей зірки класичного українського театру Марії Заньковецької), Ніжин, Борзна, Сосниця, с. Полісся (до 1946 р. — Бандерівка!), Ічня, с. Іржавець (меморіальна садиба-музей композитора Л. Ревуцького), Прилуки та ін. Знову спало на думку, що йдемо слідами Великого Кобзаря, котрий понад 150 років тому відвідав найважливіші історичні місця підросійської України.

Перший значний пункт на трасі Київ—Чернігів — Козелець, славний своїми величними церквами XVIII ст. Неможливо не побачити величного собору Різдва Богородиці (1752—1763 рр.) із гігантським іконостасом, що зберігся з тих часів. Цей собор збудовано коштом козачки Н. Розумихи — матері Олексі та Кирила Розумів, які стали графами Розумовськими. Один син став чоловіком імператриці Єлизавети, а другий — гетьманом України. Збереглися в Козельці й громадянські будівлі XVIII ст., пов'язані з Розумовськими, але вони занедбані. На сходах одного з будинків Розумиха колись вітала імператрицю, а та мусила вклонитися своїй свекрусі. У Лемешах стоїть Троїцько-Ільїнський храм, збудований коштом О. Розумовського над могилою батька — Григорія Розума, також заснована на честь Розумихи школа (на поч. XX ст. її перебудували в українському народному стилі). Козелець пам'ятний і тим, що тут 1662 року відбулася козацька рада, на якій гетьманом лівобічної України було обрано переяславського полковника Якіма Сомка. Стоїть тут і будинок полкової канцелярії. Хоча Козелець був тільки сотенним центром, але певний час у ньому мистився осередок влади Київського полку. До речі, будинків козацьких полкових канцелярій збереглося в Україні всього чотири: у Батурині, Козельці, Прилуках та Чернігові. Оглядаючи їх, дивуєшся, наскільки скромною була козацька старшина, яку так лаяли радянські історики за експлуатацію мас, наскільки скромним, але ефективним був адміністративний апарат Української козацької держави — Гетьманщини! Бюрократії практично не було! У будинку полкової канцелярії Козельця нині бібліотека, в якій працює енергійний і відданий справі жіночий колектив. Ці жінки зокрема збирають свідчення про голодомори 1932—1933 та 1947 рр. Частину матеріалу вони погодилися передати для публікації в серії “Український голокост 1932—1933 рр.” (уже йде збір матеріалу для її 4-го тому).

Подарувавши бібліотеці свої книжки, учасники подорожі поїхали у сусідню Данилівку. Хоча минулого року ми її відвідували, але й цього разу вирішили там побувати. Адже в цьому селі є Свято-Георгіївський собор (1741—1770 рр.), побудований у стилі українського бароко. Зараз тут Свято-Георгіївський жіночий монастир УПЦ Московського патріархату. Стукаємо у ворота — у віконці з'являється обличчя немолодого черниці. Почувши українську мову, вона суворо питає, до якого патріархату ми належимо. Нам не доводилося чути, щоб такі питання ставили туристам, особливо іноземним, скажімо, при вході до мощів святих угодників у Києво-Печерській лаврі, тому запитали, яке це має значення. У відповідь почули стереотипний набір брехливих визначень: “розкольників”, “неканонічних” і т. ін. Ми брехати не стали, сказавши, що всі, за одним винятком, належимо до УПЦ Київського патріархату. Але й “виняток” на знак солідарності з нами відмовився оглядати собор. Ця подія стала для нього холодним душем і предметом гірких роздумів на тему: “Чи є УПЦ Московського патріархату справді українською?” Побачене далі посилило його песимістичні настрої...

При в'їзді в Чернігів уже далеко ми побачили золоті бані білосніжної церкви

Фото О. Литвиненка

ПОДОРОЖНІ НОТАТКИ ЛІТА 2006 РОКУ

Відпустки кожен проводить по-різному. Автор цих рядків разом із кількома своїми приятелями, письменниками й журналістами з Дніпропетровська вже сім років поспіль тиждень відпустки проводить у мандрах Україною. Цьогорічна подорож була присвячена Чернігівщині і проведена за сприяння університетів у Чернігові (декан істфаку доц. О. Коваленко), Ніжина (ректор — проф. В. Бойко, декан істфаку доц. Л. Мицик), мерії Прилук (В. Блідченко), за що висловлюємо їм щире подяку.

св. Катерини, збудованої у XVIII ст. родом чернігівських полковників Лизогубів. Наблизившись, ми побачили й намети пікетувальників із Партії регіонів та блоку Наталії Вітренко, які не допускали передачі цього храму (нині там філія музею) віруючим УПЦ Київського патріархату. І це при тому, що Московському патріархату вже передано найкращі й найпрестижніші чернігівські храми й монастирі, насамперед Спаський собор XI ст. і Свято-Успенський Єлецький монастир. У розмовах із пікетувальниками одразу впала у вічі їхня відверта українофобія та агресивність. Щодо їхньої відданості православної вірі, то мене взяв великий сумнів. Пригадалось, як років сім тому Н. Вітренко виступала у Дніпропетровську у телепередачі “Політпівбар”. На запитання журналіста: “Як Ви можете симпатизувати більшовикам, котрі розстріляли тисячі православних священиків і ченців?”, вона відповіла приблизно так: “Онї ведь билі реакціонніє!”. Взагалі комуноідів-атеїстів та РПЦ міцно об'єднує тільки ненависть до самостійної Української держави, української мови і прагнення відновити “єдиную і невідимую” Російську імперію. Досить згадати, як митрополит Володимир (Сабодан) нагородив орден св. Володимира лідера комуністів П. Симоненка.

Чернігів — дивовижне місто. Кожен приїзд до нього відкриває нові незвідані сторінки його багатющої історичної та культурної спадщини. Скільки б не бував, наприклад, у печерах св. Антонія, а вони знову й знову тягнуть до себе. Цього року нас привабив Чернігів археологічний. Уже в день приїзду ми побували в Єлецькому монастирі, де під час ремонтних робіт робітники випадково наштовхнулися на залишки споруд XII ст. Тоді ж від чернігівського археолога В. Коваленка ми дізналися про сенсаційне відкриття на давньому городищі у с. Шестащиця, де було знайдено поховання вікінга. Останні такі знахідки археологи зробили аж понад 80 років тому! Ми вирушили туди наступного дня. У основи ліси на березі Десни гуло, як у вулицю. Десятки студентів із Чернігова, Ніжина, Донецька і Кіровограда розкопували оборонні й житлові споруди,

печі X—XII ст. Вікінга та знайдені в його похованні речі вже відправили до Києва. Археологи (д. і. н. О. Моця та к. і. н. Ю. Ситий) показали нам на екрані комп'ютера десятки знімків знайдених речей. Тут були і мечі, і кинджал, і шолом, і кінська зброя, і ще безліч важливих для науки речей, для ознайомлення з якими до Києва прилетіли археологи навіть зі Швеції.

Переночувавши в наметі археологів і добре підгодувавши ненаситних комарів, ми вирушили до Ніжина, який лежить на березі р. Остер. Про це місто московський кінорежисер Ельдар Рязанов колись зневажливо сказав, що воно відоме тільки тим, що тут батьківщина славновісних ніжинських огірків і співака Марка Бернеса. Тим самим Рязанов розписався у своїх “нижчебордюрних” знаннях про Україну, типових для московського обивателя (мав хоча б знати, що у цьому місті у своїх діда й баби провів дитинство Генеральний конструктор космічних кораблів Корольов, який писав у анкетах, що він українець, а його рідна мова — українська; чимало діячів культури, наприклад, відома актриса Єліна Бистрицька). Між тим, Ніжин — ровесник Москви (заснований у 1147 р.), але особливо уславився в козацькі часи. Тут був один із центрів козацьких повстань, звідси 1648 р. повів козаків у похід проти гнобителів ніжинсько-чернігівський полковник Прокіп Шумейко (відомий воїн і дипломат, воював проти турків навіть на о. Сицилія, а загинув у 80-річному віці під Берестечком). Із Ніжина родом третя дружина Богдана Хмельницького — Ганна і двоє її братів, полковники Іван і Василь Золотаренки, під Ніжином проходила “Чорна рада” (1663 р.), якій Пантелеймон Куліш присвятив однойменну повість. Із тих часів збереглося майже десяток церков, які нині успішно відновлюються і приваблюють до себе не тільки віруючих, а й туристів. Цілком випадково ми зустрілися і познайомилися з журналісткою Надією Онищенко, активним членом “Просвіти”, яка виявилася прекрасним знавцем місцевої старовини і провела для нас чудову екскурсію. Активно займаються краєзнавством місцеві священики УПЦ Київського патріархату о. Олександр Моро-

зов та о. Сергій Чечін, беруть активну участь у виданні часопису “Ніжинська старовина”.

Перлина Ніжина — будинок гімназії вищих наук, збудований за ініціативи місцевого уродженця, вихідця з козацького роду, канцлера Російської імперії, графа Безбородька, який став прообразом старого графа Безухова в романі Льва Толстого “Війна і мир”. Ця гімназія за статутом прирівнювалася до університету, а потім і формально стала ним. Саме тут навчався геніальний Микола Гоголь. Тут сформувався його світогляд і були написані перші твори, тут треба шукати прообрази й сюжетних ліній його творів, наприклад, симпатії до греків, ціла громада яких мешкала у місті з часів Богдана Хмельницького. Не випадково в сучасному Ніжинському університеті знаходиться музей Гоголя, а в центрі міста стоїть пам'ятник письменнику. Є в університеті й малознана картинна галерея з полотнами європейських майстрів XVI—XVIII ст., а музей історії університету розповідає про ціле гроно відомих культурних діячів, які тут навчалися або викладали. Досить назвати імена українських письменників і поетів Олександра Афанасьєва-Чужбинського, Леоніда Глібова, Віктора Забіли, Нестора Кукільника, класика білоруської літератури Ф.-К. Богусевича. Серед інших варто згадати випускника 1835 р. М. І. Миклуху — батька знаменитого етнографа М. М. Миклухи-Маклая.

Далі ми звернули на північний схід. Побували натомість у Сосниці — батьківщині великого Олександра Довженка та її околицях, відвідали меморіальний музей геніального режисера, потім повернули до Прилук.

Це місто було засноване у 1092 р. на березі р. Удай і стало відомим ще в добатієвські часи. Не випадково у центрі міста височіє пам'ятник князю

Володимиру Мономаху. Прилуки нагадують собою Ніжин, хоча місцевість тут мальовничіша. Так само у центрі цього колишнього полкового міста стоять старовинні козацькі храми, під містом стоїть знаменитий Свято-Троїцький Густинський монастир. До побудови церков у місті чимало зусиль доклав “поганий полковник” (визначення Тараса Шевченка) Гнат Галаган, який мабуть прагнув замолити свій тяжкий гріх. (Галаган спричинився до зазяття у 1708 р. московськими карателями Запорізької Січі і винищення її оборонців). Але прилуцькими полковниками були й славні Петро Дорошенко (майбутній гетьман), зять Богдана Хмельницького Федір Мовчан, соратник Івана Мазепи — Дмитро Горленко... З роду останнього вийшов св. Іоасаф Білгородський (вихованець Києво-Могилянської академії). У Прилуках бували й інші “могилянці” — св. Петро Могила, Дмитрій Ростовський (Тупталенко). Корінними прилучанами були козацькі літописці Самійло Величко, Стефан Лукомський, Яків Маркович, історик Микола Маркевич, письменник Павло Носенко-Білецький, педагог, математик і літератор Антон Антонський-Прокопович (випускник “могилянки” і ректор Московського університету у 1808—1816 рр.), Олександр Щербина, сліпий із дитинства, який розробив тифлологію, тобто науку освіти незрячих людей. У Прилуках бував Тарас Шевченко, працював Панас Мирний.

Ще на шляху до Прилук ми заїхали до Іржавця, що неподалік від Ічні. У цьому історичному селі (відомому чудотворним образом Богородиці, який, за переказом, за порожні взяли з собою на вигнання у 1709 р.) побував Великий Кобзар. Почувши переказ, поет написав один зі своїх найкращих віршів “Іржавець”, із гіркотою вказав на розбрат між гетьманом Мазепою і фастівським полковником Палієм, що стало причиною поразки України в Полтавській битві. Згадалися слова вірша “якби були однастайне стали”. Ці слова й нині актуальні.

● **о. Юрій МИЦИК**, доктор історичних наук, професор

А НАМ СВОЄ РОБИТЬ!

Відбулася вона за сприяння добрих людей милої моєму серцю "Просвіти" Галицького району м. Львова. Треба було зустрітись трьом поколінням львів'ян (60–70 рр., 80–90 рр. і 2000–2006 рр.)!

Гарний конференц-зал Історичного музею Львова вщерть заповнили шанувальники рідного слова й пісні, які прийшли на зустріч з українською діаспорою з Литви — родинним гуртом "Світлиця". Ми, колишні львів'яни, звітували перед друзями, знайомими про свій 25-літній мистецько-пісенний здобуток. А розповідати було про що: і виїзд до Литви, і створення родинного мистецько-пісенного гурту, і така виснажлива і водночас цікава робота — поїздки протягом багатьох років дорогами Литви, знайомства та виступи перед українськими громадами литовських міст — Вільнюса, Каунаса, Клайпеди, Йонави, Вісачіпаса, Матейкаю. Це була популяризація української пісні і поезії. І не тільки в Литві. Слухали "Світлицю" в Польщі (Варшава, Гданськ, Ольштин), Чехії (Прага, Брно), Словаччина (Братіслава, Пряшів, Кошице) і інших. А потім була Україна, був і Крим (Ялта, Алушта, Гаспра). Ми виступали в Луцьку на фольклорному фестивалі "Во-

линські візерунки", на святі рідної мови в Ужгороді, в Києві в Палаці "Україна", в Каневі на могилі Т. Шевченка, у Львові — вперше.

Після короткої інформації про гурт та українську діаспору

сутні в залі підхопили цю пісню, співали разом!

Послухати гурт прийшли і колишні мої учні, а нині відомі спеціалісти в галузі медицини, науки, техніки, що було для мене

"Діамант дорогий" про мову в виконанні Оксани Ластов'як і пісенно-молитвою "Від Бога наша пісня, наша мова".

Від імені родинного гурту "Світлиця" з Литви я хочу подякувати всім тим чудовим людям, які організували нашу зустріч, а саме: просвітянкам п. Оксані Семенюк, п. Марії Козак, п. Марії Павлюк, чудовому дитячому дуєтові Яринці та Юрчикуві Смертигам (онукам просвітянки п. Юлії Смертиги) за пісенне вітання, відомий львівській поетесі п. Лідії Шевело, яка і вірші присвятила гурту, і подарувала свою найновішу збірку поезій "Зоря на небі засвітилась" (до 750-річчя Львова). А також моїй колишній учениці, згодом талановитій спеціалістці в галузі науки і техніки Надії Середницькій. Вона зворушливо прочитала свій вірш-звернення до мене, її колишньої вчительки рідної мови і класного керівника, написаний нею ще в шкільні роки.

Такі зустрічі проходять елегантно, зворушливо, подобаються слухачам, дають наснагу та приплив доброї енергії, яка так зараз потрібна українцям і Україні!

● **Ірина ІЛЬНИЦЬКА**, ведуча та режисер гурту "Світлиця"

ТАКА НЕЗВИЧАЙНА ЗУСТРІЧ

Гурт "Світлиця"

Литви зазвучали у виконанні подружжя Ластов'яків (Оксани та Романа) такі знайомі львів'янам і зворушливі народні та стрілецькі пісні "Там під Львівським замком", "Рости, рости, черемшино", "Балада про повстанця" — при-

ємною несподіванкою. Ми не бачилися 45 років від часу їхнього випуску. Були хвилюючі спогади, розповіді про минулі дитячі й юнацькі шкільні роки... Завершилася наша зустріч із львів'янами читанням поезії Івана Франка

ВІСТІ ЗІ СЛОВАЧЧИНИ

Нещодавно я був у відрядженні в Словаччині. Мій співрозмовник — Йосиф ЮРЧИШИН, голова Словацької спілки журналістів у Пряшеві.

— Наша організація зветься по-словацьки "Словацький синдикат новинарів" і є профспілковою організацією. Я очолюю організацію вісім років. Працюю як власний кореспондент Словацького телеграфного агентства тут у Пряшеві, і передаю інформацію до Братіслави. Обслуговую 12 районів. Працюю щоденно. І добровільно є головою журналістської організації, на громадських засадах, кажучи по-англійськи "он-гавермент", тобто неурядово. Сфера медіа (ЗМІ) в Словаччині нині взагалі недержавна, позаурядова. Влада з тим не хоче мати нічого спільного.

— *Оскільки й у нас в Україні нині розпочалися ці процеси, то мене цікавить, наскільки болісно це відбулося у вас?*

— Дуже болісно. Багато журналістів втратило роботу. Але zostали лише ті люди, які хочуть працювати в ЗМІ. Не можна сказати, що в нас усе дуже добре в усіх сферах, що роздержавлення принесло лише позитив чи лише негатив. На мою думку, державної політики для ЗМІ в Словаччині взагалі не існує. З одного боку це добре, бо нами ніхто не диригує.

У Пряшівському самоврядному краї (у вас би сказали — в області) невеликі районні газети теж роздержавлені, вони не мають загально-державної реклами. Їх існують лише з тієї реклами, яку дають їм підприємці в своєму районі. А коли район бідний, то і рекламодавців немає...

— *Чи є газети, що припинили свою діяльність внаслідок роздержавлення?*

— Є! Я працював в одному такому виданні — "Пряшівській газеті", яка припинила існування 1997 року. До нашої Оксамитової революції це була типова комуністична газета, яка належала районному комітету Словаччини. Фінансово її утримував районний національний комітет. Так, зреш-

тше, Банська Бистриця, Жіліна, Нітра, Тренчин, Трнава, наш Пряшів і Братіслава. Ми — члени загальнодержавної журналістської організації.

— *Розкажіть трохи про себе.*

— Хоча своєю батьківщиною я вважаю здебільшого українське містечко Свидник тут, на Східній Словаччині, але народився я п'ятдесят років тому в Чехії. Я сам української національності, а наро-

РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ ЗМІ: ПЛЮСИ Й МІНУСИ

тою, як і у вас, коли газета була органом райкому і райради, чи обкому та облради.

Отже, державного тут із газет нічого не залишилося, окрім двох ЗМІ — Словацького телебачення і Словацького радіо. А прес-агенція, де я працюю, вже напівкомерційна. Живемо на 50 % із того, що заробимо, продаючи власний продукт — свої вісті. А решту 50 % до нашого бюджету дає держава.

— *Розкажіть, будь ласка, про вашу спілку.*

— Виникла вона тоді, коли за уряду Володимира Мечіара Словацьчину було розділено за новим адміністративним розподілом — 1996 року прийнято політичне рішення, а з 1 січня 1997 року воно вступило в дію. Виникло 8 країв (областей), і тоді було вирішено, що Пряшівська журналістська організація відірветься від Кошицької. Так що ми розпочали все заново. Але тепер ми не шкодуємо — добре, що відійшли, бо ми самі відповідаємо за себе. Як крайська (обласна) організація, ми є однією з тих восьми обласних організацій, які нині існують, в містах Ко-

дився в Чехії у Маріанських Лазнях, бо моя мама десь 1953 року повірила, що буде краще, коли піде з рідного села, і пішла далеко-далеко зі Словаччини до Чехії (тоді ми були разом, в одній державі — Чехословаччині). Маріанські Лазні (по-колишньому Марієнбад) нині в руках росіян! Це недалеко від Карлових Вар.

Коли було дуже погано з нашим словацьким урядом після 1994 року і коли на його чолі був Вол. Мечіар, — це можна було назвати оновленням комуністичної диктатури, ще гіршої за тоталітаризм! І тоді я всерйоз роздумував, чи буду громадянином Словацької республіки. Від 1 січня 1993 року треба було визначитися з громадянством: чеське чи словацьке, чи подвійне? Мені болісно було вирішувати — моє ж коріння тут, у Східній Словаччині, моя мама живе нині в Свиднику. І я тут зостався.

— *Які форми роботи в журналістській організації?*

— Одна з них — товариські обіди на честь журналістів-ювілярів. Випишуємо собі наперед, хто в

нас від 50 років і більше буде ювіляром і раз у півріччя запрошуємо 8—10 людей на такі зустрічі в ресторані. Подякуємо людям за роботу, колеги можуть поговорити між собою. Дуже добре поспілкуватися зі старшими за віком людьми — вони скажуть, що добре робимо, що — ні. Влаштуємо цікаві спортивні акції.

— *З Україною маєте якісь контакти?*

— Донедавна це було складно: діяли обопільні візи і нам треба було за них платити. (Нині для українців візи безплатні, а для громадян Словаччини, які їдуть до України, — безвізовий режим). Насамперед потрібно розвивати стосунки із Закарпаттям. Я думаю, що наш досвід дуже цікавий для українців, може, й болісний. Коли я бачив Помаранчеву революцію, вона нагадувала нашу Оксамитову.

— *Як Ви ставитеся до нинішнього поділу в Східній Словаччині на русинів і українців?*

— Я не хочу поділяти людей. Добре, хто є русин, хай буде русин! Сам я українського переконання. Думаю, що ми, тутешні "руснаці", — найзахідніша гілка на українському дереві. І не думаю, що русини, які тут живуть, — це самостійна нація. Я про це веду запеклі дискусії! Але до моїх опонентів це не доходить. Жити за демократії непросто. Це приносить чимало непередбачуваних моментів чи ситуацій. Так і в нас із пресою за незалежної Словаччини — багато видань виникло і зникло. Тепер щоденних газет у Словаччині три — включно з давньою словацькою "Правдою" є і німецькі видання.

● **Микола ЧАБАН**, м. Дніпропетровськ

ЧИМ ЖИВЕМО

ВІТАЄМО НОВООБРАНОГО ГОЛОВУ

Щойно в Україну з США надійшов Бюлетень Наукового товариства ім. Т. Шевченка в Америці, в якому повідомляється, що на загальних зборах НТШ-А, в Нью-Йорку було обрано нового голову Товариства доктора Ореста Поповича. А попередній голові Ларисі Онишкевич генеральний консул України у Нью-Йорку Андрій Олефіров вручив премію Фонду Т. Г. Шевченка у 2006 році за багаторічну невтомну подвижницьку працю в українських організаціях діаспори та в наукових і громадських організаціях України, сприяння поверненню на Батьківщину національних культурних цінностей, благодійну культурницьку діяльність.

Орест Богданович Попович народився 18 січня 1933 року в Львові. З 1944 р. із батьками в еміграції. Спочатку в Німеччині, а з 1949 р. у США. У Ньюарку штату Нью-Джерсі 1951 р. закінчив середню школу. 1955 р. закінчив із відзнакою хімічний факультет Ратгерського університету. 1959 р. захистив докторську дисертацію з аналітичної хімії. З 1971 до 1993 року — професор хімії Бруклінського коледжу Нью-Йоркського міського університету. Автор книги "Хімія неводних розчинів" (Нью-Йорк, 1981 у співавт.), низки наукових праць. Член багатьох американських наукових установ. Крім наукових досягнень має великі заслуги з організації шахових змагань українців Північної Америки. Тривалий час очолював ланку шахів Української спортової централі Америки й Канади. В 1980 р. проф. О. Поповичу було присвоєно високе шахове звання "Майстра ФІДЕ". В Україні вийшла його книга "Партії та розповіді шахіста з Америки" (Львів, "Академічний експрес", 1996). Професор О. Попович — один із організаторів української діаспори у США для фінансової підтримки спортсменів України. Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Т. Шевченка нагородило його 2000 року золотою медаллю "Будівничий України" за вагомий внесок у розбудову Української держави.

Орест Попович накреслив стратегію майбутньої діяльності Товариства, зокрема виділив такі питання: створення програми для української громади, програма стипендій, грантів для досліджень і наукових програм, видавничу діяльність, співпраця з Товариствами, урядовими й науковими установами України.

Тож привітаємо новообраного голову й Управу Товариства і побажаємо їм плідної роботи.

● **Петро БЕЗПАЛЬКО**, м. Київ

НОВЕ ВИДАННЯ

У ВІНОК ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКУ

За сприяння Хмельницької "Просвіти" побачив світ репертуарний збірник "Вокально-хорова Шевченкіана композиторів Хмельниччини". Його видано коштом родини Венсіл-Бішоп із міста Модесто (США) і присвячено 160-й річниці перебування Тараса Шевченка на Поділлі. Тут представлені твори подільських композиторів на слова Кобзаря, що багато років прикрашають репертуар співаків і хорових колективів нашого славного краю.

● **Тетяна ЗЕЛЕНКО**, відповідальний секретар Хмельницької міської "Просвіти"

— Чи не створюється у Вас враження, що в Україні відбувається гетотизація українського культурно-мистецького простору за рахунок розширення російського?

— Мабуть, було, і в якомусь залишку, даруйте за тавтологію, і залишилось. Нема прориву. У 20—30-ті роки таки був прорив українськості найбільшої сили. Те, що ми називаємо “розстріляним відродженням”. Тобто, той час мав більший прорив. Сьогодні повно розмов і стагнації.

Українська культура може стати ідеологією. У цьому й секрет національної ідеології. Люди, виховані в українськоцентризмі, — інші, аніж космополіти. Кожна культура на певні часи ставить завдання, ретельно проаналізувавши перед тим ситуацію. Програма, прийнята в 90-х — банальна. Група людей, з якою я працюю, ознайомилася із стратегічними розробками в культурідесь понад десяти країн. Франція, наприклад, захищаючись від глобалізаційних процесів, які буквально насуваються на країну, дбає про мову французьку, про своє кіно. Причому, захищаються, зазначаю, французи від англійської навали. А українці повинні захищати себе від...

— “рідного” сусіда.

— Власне, йдеться не про якісь періодичні акції щодо захисту від російської навали, — адже вона виставила українську за межу, відсунула українську культуру на задвірки, на периферію. Ми і досі в цьому стані. Отож на засіданні Національної ради з питань культури і духовності при Президенті України прийнято “дорожню карту”...

— Чия ініціатива назвати програму “дорожньою картою”?

— Президента. То я розглядаю її як паралель із прийняттям стратегічного розвитку культури. Мусимо вийти на створення громадянського суспільства. Ця “дорожня карта” не закрита для доповнень.

Програму що, себто “дорожню карту”, ми напрацювали ще в серпні 2005-го, потім доповнювали. Кирило Стеценко, Анатолій Калиниченко, Сергій Проскурня, Іван Малкович... Я відстоював таку позицію: ми не можемо щось забороняти, нехай буде російська музика, наприклад, але нехай буде обкладена податком. І ринок потроху змінюватиме ситуацію.

— ...Чи знайомі Ви зі складовими Програми з розвитку культури, яку свого часу розробляли в Міністерстві культури під керівництвом Івана Дзюби?

— Ця програма була як на свій час цікавою, хоча, можливо, надто лояльною. А ми повинні бути більш наступальні, активні... Вирішено спробувати відкрити сайт Національної ради.

— Часто чуємо: “фольк” — це українська культура. Це не зовсім так. “Фольк” стає модним, а в перехідний період — модерним “фольком” — це гурти “Мандри”, “ВВ”. Це вже переосмислення фольклорного виконання в модерному звучанні. В академічному мистецтві є імена Сильвестрова, Станковича, Скорика. Остання літургія — досить сильна річ. Щодо сучасної музики, то бачили б Ви, як, скажімо, у Польщі розходяться диски наших гуртів.

А як це все зібрати? Врешті, українці мають за собою 1000 років духовної музики. Опера Данькевича “Богдан Хмельницький” лежала без руху 35 років. А як вона зараз прозвучала!

— Наш Президент — висококультурна людина. Хіба попередні керівники щось тямили у культурі? Проект “Мистецький Арсенал”, наприклад, може змінити історичне обличчя Києва.

— Що Ви скажете з приводу проголошення місцевими радами російської (під маркою регіональної) мови як, по суті, другої державної в деяких областях України?

— У нас уже давно мусується гарний проект: “Схід і Захід — разом!”. Але мало що для цього робиться. Це піна — рішення рад. Це результат політичних дебатів... Повинно бути чітко сказано на найвищому рівні: одна мова — одна держава. Все. Мені часом здається, що я живу в іншій, не своїй, державі. Ми повинні йти в наступ. Активно. А не стогнати, не плакати... Ми живемо, врешті-решт, на своїй землі.

— Як вважаєте — в українському випадку: в нас така ментальність (дещо сентиментально-плаксива) через те, що ми не мали постійної державності, чи не мали державності через таку ментальність?

— У нас нормальний менталітет. Скажі-

ВАСИЛЬ ВОВКУН: «ЛЮДИ, ВИХОВАНІ В УКРАЇНСЬКОМУ ЦЕНТРИЗМІ, — ІНШІ, АНІЖ КОСМОПОЛІТИ»

Василь Вовкун здійснив близько 150 постановок: державних свят, українських і міжнародних фестивалів, днів української культури і мистецтва в Словаччині, Польщі, Франції, Німеччині, молодіжних масових заходів, альтернативних концертів, оригінальних видовищ. Серед них — постановка опери-ораторії І. Стравінського “Цар Едіп” (Славутич, 1996 р., Київ, 1998 р.), містерального шоу-дійства “Золоті ворота тисячоліть” (Київ, 1999 р.), літературно-мистецького фестивалю “Лесина осінь” (Ялта, 1994—2000 рр.), Фестивалю української культури у Польщі (Сопот, 2000 р.), Дня України на Експо—2000 (Ганновер, Німеччина, 2000 р.).

Як режисер і сценарист, Василь Вовкун, до речі, працює в різноманітних жанрах: автентичному, академічному, молодіжному і модерновому.

мо, я й незчувся, як у Донецьку поміняли таблички в адміністраціях — тепер вони українською мовою. Театр Донецька заговорив українською. І ніхто на мене там не дивився вовком, коли я спілкувався українською. Працювати над цією проблемою треба... Працювати...

— У Польщі, наприклад, повсюдно — польське середовище. Культура для кожного поляка — рідна. Це для нього природне середовище. А ми, коли переїжджаємо з області в область, — начебто на іншу землю потрапляємо.

Візьмімо Чехію початку ХХ століття. Мови чеської й не чутно було, більшість ідентифікувала себе з німецькою культурою. Виробили програму — і держава стала національною державою. Я хочу сказати: якщо задано рух, за якою програмою йти, — прийдемо до бажаного результату. А для пересічного міщанина це звучить так: треба видати указ, що там ще? Підготувати закон — і так далі. Тобто, діяти “зверху”. Нас імперія тримає не тільки через газ чи й якісь інші економічні важелі. Ось недавно Путін збирав представників СНД, пропонував співпрацю інтелігенції з усього колишнього простору СССР. Подивіться, як вони спекулюють темою слов’янства. Адже Київська Русь чи просто Русь — наша тема. Ми — історичні слов’яни...

Відступ, конче потрібний для ілюстрації вищесказаного: “Мы сохраняем (дозволю собі зберегти) мову оригіналу. — Б. 3.) культуру нашої історичної родини, Большой России (підкреслення моє. — Б.3.), поэтому не можем жить и работать порознь”, — оповідає нам, українцям, зокрема директор Державного музею А. С. Пушкіна Євгеній Богатирьов у статті “Интеллигенты СНГ, соединяйтесь!” (Литературная газета. Ч. 15 — 2006. — 12—18 апреля.).

У наступному числі тієї ж газети (ч. 16), уже після “первого форума творческой научной интеллигенции государств-участников СНГ” можна прочитати заголовки “з полегшим видихом” — “Без барьеров”. У ній натрапляємо на такі “перли”, як: “Но феномен заключается в том, что эта общая гуманитарная база не исчезла, она существует, она живет (чуєте, як вона існує, ба більше — живе? — Б. 3.), более того, она в высшей степени востребована! — іще б пак: мистецькі (і не дуже) колективи з Російської Федерації і днюють, і ночують в Україні, аби ми про них, випадково не забували, ба більше: на телеканалах, у радіопрогранах тільки й чути мову північних сусідів; як сказав нещодавно один із урядовців Росії: що ми пхаємо в Україну газ чи нафту, — культурну, інформаційну інвазію належить здійснювати, це ефективніше.

Що ж, кому потрібен імперський культурний (і не тільки) простір, — як кажуть молоді, прапор у руки. Якщо він уже не здатний мислити національними категоріями. Але, як реалістично підсумував кінорежисер Олег Фіалко,

— Треба видати закон про меценатство. Хоч я в його ефективність не дуже й вірю. Шпарку якусь, аби його обійти, завше знайдуть. Буде вигідно комусь, але не культурі. Повинно бути так: є економічна еліта, є культурна еліта — і вони разом працюють на національну культуру. Український бізнесмен активно вкладає гроші в російську “зірку”, це теж — меценатство, але він працює на чужу культуру. Віктор Ющенко намагається створити таку ситуацію, щоб бізнес працював на українську культуру, на великі проекти.

Ось літературно-мистецьке свято “Лесина осінь”. Кращі музичні сили. Афіші українською мовою. Відвідували його українськи налаштовані. Так тривало два—три роки. А далі зацікавилася російськомовне населення, тепер — аншлаги. За 12 років виросло нове покоління — в університеті, яке розмовляє українською. Поставили мені дві вистави. Ми мусили б працювали в регіонах на більш державному і державницькому рівнях. Комусь, скажімо, треба дати прочитати Лесю Українку, а комусь — Оксану Забужко чи Віктора Неборака...

— Яким бачите нинішній простір культури? Як синхронізувати діяльність центральних і периферійних об’єктів?

— Це дуже велика проблема. Нині ніхто не знає, як діяти в цьому напрямку. Містечковість буває, коли люди замикаються самі в собі, тобто в рамках свого містечка чи селища. Отже, гастрольна діяльність мистецьких колективів — дуже важливий фактор.

Українське село дістало добрий удар за роки незалежності. А село ж — величезний донор нації. І в кожному чую російську музику.

Звичайно, видавати гарні вказівки владним (чи провладним) мужам — це добре, але далі ніхто не контролює їхнього виконання. Варто підходити до цього прагматично: хочеш, щоб у твоїй кав’ярні звучала українська музика, — плати. Сьогодні в цьому матеріальному світі податок має бути добрим регулятором... Врешті, нагадую: немає закону про культуру взагалі. То хто ж контролюватиме всі ті процеси, що відбуваються, скажімо, поза українською волею?

— Що має превалювати — “культура України” чи “українська культура”?

— “Культура України” — це вже мегаполіс. Я з великим задоволенням хотів би на решті через це пройти. Ми, чесно кажучи, надто толерантні до наших аж ніяк не толерантних опонентів.

— Чи комфортно почуваєтеся на посаді головного режисера Українського державного центру культурних ініціатив, взагалі — в Києві?

— Звичайно. Були, шоправда, різні періоди. Зараз — однозначно. Навіть відчуваю, що можу якоюсь мірою впливати на процес. Не настільки, як цього хочеться, але все-таки...

— Часто буваєте в рідних краях?

— Я ще досі, маючи 27-річного сина, кожного Різдва чи Великодня вирушаю, точніше, вирушаємо сім’єю, до Мами. Знаєте, зайти в рідну церкву — і якась енергія з’являється. Дивившись на цих спрацьованих, згорьованих життям людей — і думаєш про велике. А ще — не хочу приховувати — приємно, що люди тобою пишаються. Це ж, мабуть, назавжди тут закопана моя пуповина, тут — мала Батьківщина, родина. Мрію подарувати Жовкві свою колекцію старожитностей — найвільний живопис (Марії Прима-ченко, Сколоздрі), вишивки, сакральне мистецтво (зокрема, давні українські ікони).

На Коляду в Києві було відкрито виставку “Кольори і мелодії українських свят”. Глядачі Києва, а також Харкова, Дніпропетровська, Кіровограда, Сум, Полтави мали змогу оглянути колекції з музею Івана Гончара, галереї “Родовід” Лідії Ліхач, сакральне мистецтво, вишивки, рушники з колекцій Президента і моєї, Вовкуна. Черговий пункт виставки — Одеса.

— Ви, бачу, видали книжку прози “Фрески” 2001 року. Як Ви прийшли ще й до літературної творчості?

— Я колись створив книжку новел “Морозяне щастя”. А до написання “Фресок” мене підштовхнула Ліна Василівна — після того, як прочитала мої новели, які я їй свого часу подарував. Запитає: чи я пишу? Так, я ще маю написати...

— Пане Василю! Як кажуть у народі, коли хтось виконує нелегку працю, — Бог в поміч!

●

Богдан ЗАЛІЗНЯК

ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКЕ

Як сумно, коли отримуєш листи від зовсім юних читачів, які вже мають певний негативний життєвий досвід. Адже брудний осад від чужої нетерпимості, злостивих кпинів, життєвих випробувань може залишитися в серці назавжди. Тож не можемо не надрукувати жалібно-саркастичного листа студентки Київського національного університету культури та мистецтв, що оповіла про свої гуртожиткові митарства.

Я часто згадую свій перший день у гуртожитку. Комендант видав мені велику тумбочку (доставивши до кімнати), відчинив двері мого нового дому й кудись швидко зник. Сиджу я посеред кімнати зі своїм майном і розгублено дивлюся на розлучених моєю появою старших від мене сусідок. Облуплена стеля, засмалцьовані шпалери, неймовірна кількість меблів, тут же ступити ніде. Де ж я житиму?

Перші тижні були справжнім пеклом. Я хочу дому! Весь час — удень і вночі. Від сильної ностальгії врятувати не могло ніщо! Після тихого спокійного життя в рідній Софіївці мене бентежило гамірне місто. Та згодом я звикла. Наш гуртожиток — окрема частинка шумливого Печерська. Тут свої правила, свій стиль життя, незалежний від Києва. Доля подарувала нам п'ять чудових років у столиці, кожен проводить їх по-своєму, кожен сам вирішувати, залишатися тут чи ні. Дехто закохується в Київ із першого погляду, прагне будь-що тут залишитися, а хтось мріє швидше повернутися додому. Пам'ятаю, як моя сусідка по кімнаті, втішаючи мене, сказала, що сумує за гуртожитком навіть улітку. Божевільна! А ось мені, певно, тут ніколи не сподобається.

Сподобалося, та ще як! Оті дівчата, які вперше мене вельми не-привітно зустріли, з часом стали моїми найкращими подругами.

ДИТЯЧЕ ПИТАННЯ

УЧНІВСЬКІ «ГРІХИ»

“Здав би до “Музею” погані звички мого товариша. У школі хлопець як хлопець, буває навіть сентиментальний. А вдома — тиран. Б'є сестру, кричить на матір, ображає бабуся. А вони мовчать або плачуть”.

“У цьому “Музеї” я залишила б таку погану звичку моєї подруги, як жадібність. Любить подарунки. А сама страшенна скупердяйка”.

“Як непотріб викинув би почуття помсти до своїх кривдників. Воно у мене дуже сильне. Я з ним лягаю спати і прокидаюся”.

“Боюся смерті, війни і двох учителів”.

“Маю погану звичку час від часу комусь нашкочити і спостерігати за реакцією. А ще здав би звичку ніколи не вибачатися, хоча й винен”.

“Кажу у віці правду, хоч би якою гіркою вона була. І товаришам, і батькам, і вчителям. Але потім дуже страждаю. Не хочеться жити в цьому світі. Можливо, мені саме в “Музеї гріхів” місце. Який експонат правдолюбця!”

БАТЬКІВСЬКІ «ГРІХИ»

“Я здав би безкінечні й багаторічні батьківські докори: “Ти повільно все робиш”, “Ти не маєш друзів, як інші”, “Ти егоїст, індивідуаліст”, “Кому ти потрібен такий?”. Я й сам страждаю від цього вже давно”.

“У батьків ніколи не вистачає часу поговорити зі мною, вони завжди

ТРИМАЙ СВОЮ ТЕРИТОРІЮ!

Кімната стала першою по-справжньому власною оселею. Принаймні я так відчувала, доки комендант не сказав, що моє тут лише ліжкомісце. Ну і нехай, зате моє!

Мабуть, на все життя запам'ятаю, як ми з дівчатами чаювали. Як весело нам було. Ми говорили годинами, а деколи цілими ночами. Слухали музику, самі співали... раділи, як тільки дозволяла фантазія. Ми відчували себе вільними, молодими і надзвичайно щасливими. Та за надмірні веселощі була тяжка розплата. Мій перший залік. Аж досі страшно згадувати. Дочекавшись до останнього, я ввечері сіла вчити свою економічну теорію, мої ж однокімнатниці, немов здурівши, почали співати, танцювати, слухати музику, а на мої зауваження — весело реготали, а згодом ще й книгу з конспектом забрали. Після кількохгодинних сварок, які ні до чого путнього не привели, я ображено лягла спати. Уранці мені урочисто повідомили, що, виявляється, в гуртожитку традиція така — не давати першокурсникам учити перший залік. На щастя — минулося, залік отримала автоматом.

Загалом, перший рік минув весело і без проблем. Мої сусідки, закінчивши університет, виїхали з кімнати. Я лишилася сама. Разом із ними минув період мого веселого і безтурботного життя в гуртожитку. Я була найменша і, мабуть, тому дівчата мені багато в чому допомагали й радили, зрештою, було просто сумно, адже ми були дружною і веселою кімнатою. У нас існувало неписане правило: розповідати одна одній усі проблеми, переживання чи просто цікаві події зі свого життя. Багато проблем ми намагалися вирішити разом, радили одна одній від широкого серця. Кажуть, жіночої дружби не існує. З прихильниками цієї думки можна посперечатися, адже між нами в кімнаті не було жодних заздрощів ні через хлопців, ні через одяг, ні через успіхи. Ми були різні, але кожна ставилася з повагою до інтересів

Фото О. Литвиненко

іншої. Майже з перших місяців свого життя в Києві я поринула в громадське життя столиці. Постійні мітинги, збори, переживання, пов'язані з різними заходами, безкінечні розповіді про свою “Просвіту” — цим щодня я надокучала однокімнатницям. І вони не тільки вислуховували мене, а й намагалися допомогти порадою. Деколи згадую свій перший просвітянський захід у нашому університеті, здається, це був показ і обговорення “Пропалої грамоти”, мене тоді охопив панічний жах, що ніхто не прийде, а дівчата, покинувши всі свої справи, прийшли та привели своїх друзів. На мою думку, один із феноменів гуртожитку — здатність часом перейматися проблемами сусідок більше за власні. Я і зараз в усіх деталях пам'ятаю Лесині фільмування, у яких брала участь вся наша кімната.

Але той щасливий час сплив, і що далі буде? Яких дівчат до мене підселять? Рекламну фразу “тримай свою територію” я почала сприймати буквально. Мене дуже дратувало, як нові сусідки кладуть речі на

полички моїх подруг, прагнуть щось змінити у нашій ідеальній, на мій погляд, кімнаті. Обурила мене й кількість моїх однокімнатниць — нас п'ятеро. Двоповерхові ліжка, наче в казармі, місця катастрофічно не вистачає. Як так жити можна? По-моєму, над нами просто знущаються! Уявіть собі, п'ятеро полярно різних людей замкнули на 5 років у маленькій кімнаті, розрахованій на трьох. Ми говоримо різними мовами, у нас різні уподобання, ми слухаємо різну музику. Зрештою, що може бути спільного між інтересами майбутнього юриста й хореографа, менеджера та співака, логічно, що між нами виникають конфлікти. Я не можу весь час слухати російську попсу, розповіді про походеньки по барах, розмови про постановки танців. Декого не влаштовує мій стиль життя. Ми різні і змінюватися ніхто не хоче. З першими сусідками ми навчилися пристосовуватися одна до одної, з теперішніми — ні.

Я гадаю, щоб полегшити життя собі та своїм студентам, наша адмі-

ШКІЛЬНИЙ «МУЗЕЙ ГРІХІВ»

Вісім років я була шкільним практичним психологом і викладала людинознавство у середніх класах та психологію — у старших. У які лише драматичні історії не доводилося втручатися! Переконана в одному: учені-психологи, психіатри, медики частіше повинні нагадувати, що дитина не сприймає великої кількості наказів та й узагалі наказової форми, категоричності.

...Наша Державна художня середня школа ім. Тараса Шевченка гуманніша за масові. Я в цьому переконана, та й учні це підтверджують. І все-таки...

Учні 6-х і 10-х класів відповідали на одне й те саме запитання: “Якби у школі був “Музей гріхів”, який непотріб ти там залишив би?”. Відповіді примушують багато над чим замислитися.

“при ділі” або роздратовані. Ніде разом не буваємо. Навіть улітку відпочиваємо окремо”.

“Мій вітчим Саша ставився до мене як до доньки лише перші три місяці. А потім як уже не догоджала (варила їсти, мила посуд, прала), бачила його тільки незадоволенням і злим. Якось, коли я допізна готувала композицію на художню раду, він підійшов, довго роздивлявся, похвалив і сказав: “Що тобі мама наказувала перед від'їздом у відрядження?” — “А я й роблю все, як мама веліла”. — “Ні, не все. Вона ще стелила постіль і залишалася зі мною”. Допоможіть влаштуватися в якийсь далекий монастир, бо коли я розказала мамі про все, вона відповіла, що в мої 12 років треба поводитися пристойно, не провокувати дорослих на “всьяке таке”. Виявляється, Саша йі розповів усе так, як йому вигідно. Жити не хочеться, допоможіть”.

“Дуже страждаю, коли ображає батько. Хочу навіть помститися. Але поки мене щось стримує”.

“Чому вони такі байдужі? Жодних запитань тобі, нічим не цікавляться. Лише зрідка: “Ну, у тебе все нормально?” Починаю розповідати. Ба-

чу, їм не цікаво. Навіть не помітили, як вийшла з кімнати...”

“У мене вдома не знають різниці між критикою і образою. Називають поганими словами. В нашій оселі, мабуть, назавжди поселилися маленькі війни”.

“Чим більше критикують батьки, особливо при свідках, тим більше роблю наперекір. Я їх ненавиджу. І посилаю мовчки прокляття”.

“Про концтабори я раніше тільки читав. Відтоді, як у нас з'явився вітчим, зрозумів: наглядчачами в концтаборах працювали такі, як він. Завжди злий, не розмовляє, а свариться (нецензурно), бешкетує. Можливо, тому до мене чіпляються всілякі хвороби. А молодша сестричка частіше перебуває в лікарні, ніж удома, хоч мама — лікар “швидкої допомоги”.

“Якби до Верховної Ради обирали підлітків, ми б розповіли, як нестерпно буває жити. Можливо, тоді законом обмежували б права батьків”.

“Здала б до “Музею” лайливі (нецензурні) слова тата і мамі. Вони не сваряться, а завжди так спілкуються”.

“Як на мене, батьки бояться любити дітей, щоб не “зіпсувати”.

Така ось дивна логіка. Їй, безумовно, місце в незвичному “Музеї гріхів”.

УЧИТЕЛЬСЬКІ «ГРІХИ»

“Моя школа — і вчителі, і педагоги-художники — так вигідно відрізняються від двох попередніх, де я вчився раніше, що “Музею гріхів” у нас не може бути...”

“Я здала б до “Музею” звичку викладачів усіх навчальних закладів думати, ніби ходіння до школи — найбільша радість для дітей”.

“По-моєму, гріх, коли учитель полюбить нагадувати про помилки та вчинки, скоєні колись. Помилки, які я й сам не хочу згадувати”.

“Я відправив би до “Музею” звичку вчителів, які вміють “дуже чемно” “прищемити дверима пальці”. На класній годині йшлося про людські вчинки, про подвійну мораль. Я кинув репліку-запитання: “Чи можна називати учнів і вчителів також людьми з подвійною мораллю,

ністрація має проводити хоча б елементарне анкетування при поселенні в гуртожиток щодо кола інтересів, розпорядку дня, особливо болючого питання мови та ін. Це б значно зменшило конфлікти в кімнатах.

Виникають непорозуміння на мовному ґрунті. Цькування з боку російськомовних студентів досить часті і закономірні. “Що ти мені там кажеш, української не розумію, будеш говорити російською, бо ти вже не в своєму забитому хуторі, а в Києві”, — приблизно так вони аргументують власну позицію.

Дехто за такі слова дасть по пиці, а дехто заговорить російською. Навіщо свідомо створювати конфлікти, краще розселити по різних кімнатах, тим самим оберігаючи українськомовність першокурсників. Може, це звучить дивно, але перевірено досвідом — відсотків 90 моїх українськомовних однокурсників під кінець першого курсу заговорили російською мовою. Звичайно, не факт, що, живучи з українськомовними людьми, ніхто не заговорить російською, але хоча б у власній кімнаті не забудуть рідної мови.

Останнім часом у нашому гуртожитку почастішали міжнаціональні конфлікти. Скільки б нам не розповідав ректорат, що всі люди рівні, незалежно від кольору шкіри й віросповідання, расистів не меншає, і наші іноземні гості досить часто ходять битими. Не знаю як, але адміністрація повинна вирішити ці болючі питання, бо мовчазне спостереження за тим, хто кого перемаже, ні до чого доброго не приведе.

Тож життя в гуртожитку виявилось не таким уже безтурботним і веселим, як мені колись здавалося. З часом щоденне свято набридли, інколи просто хочеться тиши та спокою, що в гуртожитку буває досить рідко. Набридли, ні, краще сказати остогидли вічний бруд, завжди несправний душ і перегорілі конфорки на плитці.

Проте до всього звикаєш і пристосовуєшся...

● **Софія,**
студентка КНУКіМ

якщо вони українською розмовляють тільки на уроках і все. На перервах, поза школою спілкуються лише російською?”. Вчителька відповіла: “Це зовсім не заважає їм бути патріотами і не меншими, ніж ти зі своєю щирою українською”. — “Так вона ж може загинути, якщо нею не спілкуватися”, — не втримався я і на підтвердження процитував поручика Лукаша: “Залишимося чехами, але ніхто не повинен про це знати. Я — також чех”. Це і про нас писав Ярослав Гашек, коли створював свого Швейка і писав у Києві у такі ж непевні часи.

Відтоді (з тих зборів) моє шкільне спокійне життя скінчилося. А попереду ще 11-й клас”.

“Відправила б до “Музею гріхів” поганий характер учителів, бо ніколи не усміхаються”.

“У деяких учителів звичка неохайно одягатися, постійно скаргитися нам на скруту. А чи добре це?”

“Чому викладачі обирають собі “любимчиків” і ставлять їм гарні оцінки? Цьому явищу місце в “Музеї”.

“У нас багато вчителів, у яких добре розвинене почуття гумору. А у двох педагогів, не гумор — сарказм, бо сміх дуже дошкульний! Над собою сміються легко, не злобливо, а учням таке слівце можуть припекти, що воно надовго посує настрої, стає прізвиськом. Куди дітись від цього?”

До якого висновку дійшла я в своїй практиці (а понад 90 учнівських робіт це підтвердило)? Тепло і ніжність не розбещують дітей, як було заведено думати. Милосердя — найцінніше, що є в педагогіці.

● **Таїса МОСТОВА,**
м. Київ

МИСТЕЦЬКІ ІМПРЕЗИ

Двір цей не проминеш, бо не-повторну різьблену браму увінчує напис “Садиба Марчука”, а сам господар обіцяє, що згодом це ще буде і музей. Нехай лишень завершить будівництво під зібрану колекцію старожитностей. Та й на нинішню днину (на диво сонячну, хмари лише для мальовничості пропливали над обійстями) було що показати гостям: унікальну різьблену криницю, сад скульптур, старовинні предмети домашнього побуту. Етнографічні раритети тут поєднані із сучасним мистецьким дизайном, поєвропейськи облаштовані газони і височенні (піднялися аж над дахом сусідньої хати) мальви — ось те природне і творче середовище, де відбуваються пленери, де спілкуються на теми високого мистецтва приїжджі знаменитості, куди приходять односельчани, бо Марчук широко відчиняє браму для всіх на свої свята. Така ідея застосує уяву не кожному художнику — наближати мистецтво до народу — і це в прямому розумінні. Здавалося б, міг створювати шедеври над тихим плесом близької річки, наїжджаючи час від часу до села зі столиць європейських, де вже знане його ім’я, ну, ще виставкою у райцентрі пошанувати своїх земляків. Та не-всипущий Марчук клопочеться грядочками моркви і капусти, та власне всієї городини, яку вирощують у Козичанці. Але дбатиме з педантичністю, властивою йому в усьому (гротесковій пристрасі до порядку, куди тим німцям!) і то лише не так для себе, а щоб запросити на пленери не менш визначних художників. Це на обіди для них ті овочі. А картини, які друзі після пленеру подарують художнику, тепер може подивитися кожен у Макарові. Бо Анатолій Марчук передав свою колекцію у подарунок землякам, створивши перший такий музей в області.

А літні мистецькі свята у його козичанській садибі, за висловом

Фото О. Литвиненка

У селі Козичанка Макарівського району на Київщині відбулося літературно-мистецьке свято “Літні зустрічі в садибі Марчука”. Уже п’ятий рік організовує такі заходи в рамках однойменного мистецького проекту заслужений художник України Анатолій Марчук. Цього разу до мальовничої Козичанки приїхали народний артист України Анатолій Паламаренко, керівник ансамблю “Кобза-оригінал”, лауреат Міжнародних конкурсів Валерій Вітер, заслужений художник України Микола Білик, поети Василь Довжик, Олександр Кавуненко, Анна Багряна, художники Анатолій Буртовий, Іван Пилипенко, Володимир Шолудько, Людмила Тесленко-Пономаренко, а також літератори з Макарівського району Любов Легчилова, Тетяна Ясинецька, Іван Карун.

однієї поетеси, залишають клопоти і смутки всіх гостей за брамою і об’єднують атмосферою сердечності. Вона тим природніша, що сам художник — у вишиванці й солом’яному брилі (ставиться дуже поважно до свого вбрання) перешнайомить місцевих геніїв із приїжджими знаменитостями: “Як, ти й досі не бував у нашому історичному

музеї? Тож поглянь на того чоловіка, він його створив!” Марчук неймовірно пишається своїми земляками, як і рідним селом, природою, свята завжди завершуються піснями на березі річки, де все пастрально, як на народних картинках: човник у лататті, жовті купави, знайома партитура жаб’ячих концертів. Та ніякого сміття після тих свят

не лишите на березі, де Марчук ще й чорнобризців насадив. І в тому барвистому суцвітті зілля земного та ще вишиванок і пісень у виконанні фольклорних колективів “Чебреці” і “Любисток” ми разом із виконавцем обов’язків голови райдержадміністрації Олександром Віталійовичем Левченком та головою Макарівської районної ради народних депутатів Миколою Даниловичем Вараницьким, (а цього разу саме районна влада допомогла організувати свято у садибі художника) оглядали водойму, яку теж

лежний за полюсом знак до його життєвого прагматизму, який однак теж на користь. Бо маестро чи не власноруч готовий був побілити вапном бордюри на сільських вулицях, так і докорив у присутності всіх гостей сільській владі: чому ж не дбає про охайний вигляд, у Козичанку вже можна було б і зарубіжних гостей привозити по лінії зеленого туризму! Є чим дивувати!

А на нинішньому серпневому святі теж були миті, гідні подиву, веселі й шемливі. Поетеса з Макарова Тетяна Ясинецька була вражена зустріччю із керівником ансам-

НА ТЛІ ВИСОКИХ МАЛЬВ

Фото О. Литвиненка

Виступає народний артист України Анатолій Паламаренко

викопає Марчук на березі: задум творчої людини не одразу збагнеш. Та, як з’ясувалося, це за старовинною традицією зробив “сажалку”, природний холодильник для рибного улову. А я подумала, що таким чином спробував рятувати ріку від заболоченості, за русалок непокоївся. З’являються час від часу на його полотнах такі трепетні постаті у вінках — не вінках: флористичний символ, артистичним рухом скручені у духмяний жмут усі квіти літньої закоханості. Саме така творча стилістика Марчука, внутрішня свобода експресії — проти-

оригінал” Валерієм Вітером повернув її своєю роді роки. Колись ще потрапила на концерт “Кобзи” у районному будинку культури. По закінченні вся публіка залишила залу, а вона не могла відірвати очей від музикантів, які вже збирали інструменти. І ось тоді Валерій, забачивши дівча, вигукнув: “А давайте вжаримо ще для отієї малої!” І “Кобза” співала ще чи не чверть години особисто для неї, що й люди почали повертатися до залу на продовження концерту.

Поезії, які читала Тетяна, були присвятою художникам, як і інші ліричні рядки, які звучали на святі: переважно про світ природи і творчість, і кохання. А я так чекала, коли нарешті нададуть слово жінці у жалобному вбранні, поетеси Любові Легчилової. Бо світ творчих людей, як і світ природи тим і особливий, що ширший і завжди є прихистком для інших як у святі, так і в горі. Ця жінка переїхала до Козичанки з Білорусі вже після Чорнобильської катастрофи. І недавно втратила трьох юних своїх синів, вражених Чорнобилем.

Ось такі звучали вірші. Такі були зустрічі. Сільські жінки стояли в гурті, схрестивши свої гарні повні руки, як різьблені талановитим скульптором. Тому я й припросила присутніх там художників: ось тепер і малюйте. На тлі високих Марчукових мальв, що ряхтять аж над дахом сусідньої хати.

ГАРЯЧА ТЕМА

— Нині в Україні зводяться нові церкви, але водночас страждають від несподіваних пожеж, пограбувань і руйнації справжні пам’ятки духовної спадщини. До речі, заклад до збереження історичних і культурних цінностей людства час від часу набуває особливої гостроти.

— Я підтверджую це висловами наших великих попередників, а саме Тараса Шевченка — поета, художника, філософа і Миколи Реріха — художника, публіциста, філософа, адже обоє залишили нам неоціненну художню спадщину. Та для мене важлива і єдність їхніх філософських поглядів стосовно значення краси і ролі культури як рушіїв людської еволюції. Тарас Шевченко писав: “Какая же непостижимая Божественная тайна скрыта в этом деле руки человека, в этом Божественном искусстве? Творчеством называется эта великая Божественная тайна...”. (“Прогулка с удовольствием и не без морали”). А чи багато наших сучасників знають про Пакт Реріха?

Таємниця творчості полягає в тому, що через Майстра (поета, музиканта, художника) у його творіння входить космічна енергія життя і заряджає потім кожного, хто читає, слухає чи дивиться цей твір. Тому той, хто руйнує творіння — ці магніти, які притягують божественну силу, чи той, хто байдуже спостерігає ту руйнацію, позбавляє людство життєздатності. Пакт Реріха і є той рятувальний “червоний хрест” для творців мистецтва. Пакт передбачає, що освітні, художні, релігійні й культурні об’єкти повинні розглядатися як недоторкані і шануватися всіма народами під час війни і в мирний час. 15 квітня 1935 року Пакт Реріха був підписаний у Білому

ТИШКІВСЬКА ЦЕРКВА: МОЛИТВА ПРО ДОПОМОГУ

Наталія КОНДРАТЬЄВА — київська художниця, яка з 1991 року живе і працює в Німеччині. Вона вже представляла свої твори в столичних музеях і виставкових залах. Остання така виставка відбулася минулого року в Київському музеї російського мистецтва. Нині ж художниця написала ікону “Богоматір Попечительница (Заступница)” для Кирила-Мефодіївської церкви в с. Тишківка на Луганщині. Це її власний заклад до порятунку храму, який має не лише духовну, а й культурну цінність і нині гине. Я записала думки, які висловила під час нашої розмови про ситуацію з Тишківською церквою Наталія Кондратьєва.

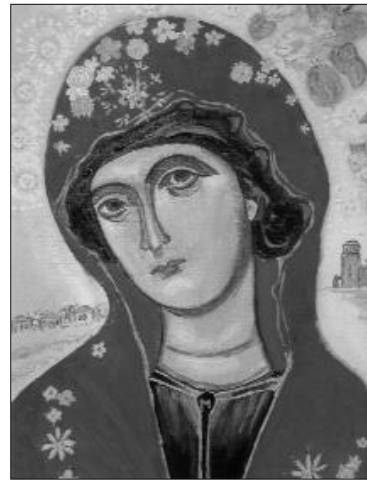
Домі в присутності президента Ф. Рузвельта представниками урядів 21 держави Північної, Центральної і Південної Америки. Після війни до Пакту Реріха приєдналися інші країни.

— Актуальність цього документа у наш час лише зростає, чи не так?

— Безумовно! Нині в нашій державі та й у всьому світі збентежився дух людський і сама природа ніби змінилася. Стільки довкола руйнується культурних та історичних пам’яток! І потрібно нам знов прислухатися до закликів наших духовних лідерів Тараса Шевченка і Миколи Реріха, ще більше привертати увагу до тих культурних магнітів, якими така багата наша земля і які гинуть у затінку нашої неухваленості. Хочу розповісти про дві церкви. Вони дуже схожі зовні, але нині мають різну долю.

Церква Покрови Пресвятої Богородиці у селі Пархомівка Київської області споруджена на початку минулого століття і була врятована від руйнації в 1987 році. Це творіння та-

лановитого архітектора В. А. Покровського, ескізи до мозаїк виконав Микола Реріх. Історію порятунку цього храму мені розповів відомий київський письменник та історик Віктор Киркевич, який був свідком цього і згодом написав книгу про Пархомівську церкву. А історія така. 1987 року в СРСР приїхав син Миколи Реріха — Святослав Реріх. Коли йому розповіли, що церква в Пархомівці неушкоджена, він дуже розхвилювався і розповів, що батько часто згадував про цей храм, але чомусь був певен, що він зруйнований. При зустрічі з Михайлом і Раїсою Горбачовими Святослав Реріх найперше заговорив про Пархомівку. Раїса Горбачова занесла до списку своїх візитів і відвідини церкви в селі Пархомівка. Після цього було в найкоротший час прокладено дорогу до храму і реставраційні роботи почалися прискореними темпами. Нині Пархомівський храм справедливо називають “перлиною архітектури”, “пам’яткою вічності”... А тепер про іншу церкву — свя-

тих Кирила і Мефодія, яка знаходиться в селі Тишківка Марківського району Луганської області. Про цю церкву мені розповіла Оксана Кондратьєва, яка нині живе і працює в Лондоні, але часто приїздить на свою рідну Луганщину. Церква в Тишківці побудована в тому ж рідкісному для України стилі модерн з елементами романської і давньоруської архітектури. Храм зведено на початку минулого століття. Там дивовижної краси мозаїчна підлога. Але, на жаль, лише підлога. Церква спустошена, занедбана, частина вікон розбита, куполи зняті, руйнуються елементи будівлі. Коли я побачила вмираючу церкву в Тишківці, то подумала, що потрібно швидко прокласти дорогу до храму. Але час збігає. Хотілося зробити щось терміново. Я змалювала лик з ікони XIV століття “Богородиця Попечительница (Заступница)” і передала його в церкву через тих тишківців, які, незважаючи на аварійний стан храму, продовжують його відвідува-

ти. Я знала, що “Богоматір Попечительница” знаходиться в Колекції ікон св. Климента Охридського в м. Охрид (Македонія). У мене була її фотографія. Уже після того, як я передала ікону в Тишківську церкву, поцікавилася, хто ж він — св. Климент Охридський? Яким же було моє здивування, коли дізналася, що св. Климент Охридський був першим учнем Кирила і Мефодія. Саме він написав їхні “житія”, організував в Охриді культурний центр, де вперше писалися оригінальні твори старослов’янською мовою.

— Дивовижно, як у цій історії перепелилися події давні і сьогочасні!

— У нашому житті немає нічого випадкового. Математично доведено, що випадковість — це дуже велика складність, якої не охоплює наша свідомість. Св. Климент Римський походив зі знатної римської родини. Був учнем Петра і Павла. За переказами, імператор-язичник Троян зіслав його за проповідь християнського вчення на каторжні роботи в Херсонес. Св. Кирило і Мефодій знайшли моці св. Климента Римського в Херсонесі й частину доставили в Рим. А іншу частину св. Великий Князь Володимир доставив у Київ. Так ідея єдності людської культури знайшла своє просторове втілення.

У Києві на найсвятішому місці між Софією Київською і Михайлівським Золотоверхим стоїть пам’ятник Андрію Первозванному, Великій княгині Ользі і святим Кирилу і Мефодію, які освятили нас Божественним знанням. У Тишківській церкві серед уцілілих ікон — ікони святих Кирила і Мефодія. Це символічно. Невже допустимо руйнацію храму Просвітителів?

● Матеріали підготувала
Валентина ДАВИДЕНКО

«БОЖИЧІ» ДЛЯ ГУРМАНІВ АВТЕНТИКИ

ПОРТРЕТ

Жива презентація дебютного альбому фольклорного ансамблю «Божичі» на внутрішньому подвір'ї Гостиного Двору, що на Контрактовій площі, нагадала усім присутнім славнозвісні київські вечорниці, які придумав і втілював у життя Олег Скрипка. Саме він виступив як продюсер і звукорежисер альбому «Божичів», який отримав назву «Котилася ой ясна зоря з неба». Із молодим колективом аматорів-подвижників Олег зустрівся в театрі «Дах», куди приїздив на запрошення Владислава Троїцького — режисера театру й автора перформансів, базованих на народних традиціях. Тоді в Олега й виникла ідея регулярних вечорниць у столиці просто неба, у галереях, у театрах. Стрижем тих супердемократичних і енергетично позитивних акцій власне й стали «Божичі». До цього руху (а вечорниці перетворилися вже на неформальний рух прихильників чистої автентики) приєдналися музиканти, журналісти, студенти, просто київська інтелігенція, яка відчула смак справжнього живого мистецтва.

Отже, «Божичі» репрезентують вокальну й інструментальну музику Придніпров'я України, передусім — Лівобережжя. Цікаво, що

Столична формація «Божичі» належить до кола молодих ентузіастів-сподвижників, які водночас є і виконавцями, і науковцями, і пропагандистами народної пісенної культури. Вони виконують не загальновідомі фольклорні стандарти, а певні етнічні раритети, часом — сивої давнини. В їхньому активі — кілька концертних програм. Деякі з них — вже записані й видані. Отже, це — «Божичі», яких можна зустріти на будь-якому святі або просто на київському Подолі.

фактично весь репертуар ансамблю власноруч записаний його учасниками під час багатьох фольклорних експедицій. Вокальну час-

тину альбому складають весільні, вуличні, застольні, жартівливі пісні, а також пісні рекрутського та чумацького походження. Інстру-

ментальну частину альбому складають танці під старовинну гармонь «венець» та бубон-тамбурин. Усі пісні виконуються із максимальним збереженням стилістичних і мовно-діалектичних особливостей. Регіональне побудовання пісень, зібраних в альбомі, охоплює велику частину Дніпропетровщини, майже всю Полтавщину та Іванківський і Тетерівський райони Київщини. Сьогодні до складу «Божичів» входять двоє хлопців — Валерій Гладунець і Ілля Фетисов і аж семеро дівчат: Марія Фірсова, Ольга Карапата, Катя Ковшун, Наталя Сербіна, Ірина Корін, Сусанна Карпенко, Анна Архипчук. Альбом «Божичів» видала відома столична аудіокомпанія «Лавіна Music». Диск супроводжує розкішний буклет із текстами усіх пісень і безліччю іншої цікавої інформації. Олег Скрипка, коментуючи вихід альбому, сказав так: «Хочу, щоб наші діти виростали у нормальній країні з нормальною культурною і музичною аурою. Мене жахає те, чим заповнений наш національний ефір. Жажлива й бездарна московська попса і наші місцеві «сердючки» калічать душі дітей. Я не можу миритися з цим. Альбом «Божичів» — це одне з тих вікон, через які видно обрій нашої духовності».

Краще за Скрипку не скажеш. І дай Боже «Божичам» довгої і щасливої дороги.

• **Олександр ЄВТУШЕНКО**

НОВІ ІМЕНА

«ФЛІТ»: НОВІ БУНТАРІ ЗІ ЗНАКОМ «ПЛЮС»

«Фліт» — це зовсім нова, молода й амбітна формація з Івано-Франківська. Належить до кола команд, які чесно, вперто й послідовно торують свій шлях власною працею, потім і кров'ю. Тобто — грають не під фонограму, грають скрізь і завжди намагаються завести публіку. Пісні гурту прості, та не простуваті. Вони щертв наповнені пост-панківським веселем, задиристим драйвом. У текстах багато ремінісценцій соціального плану, очевидна їхня небайдужість до навколишнього світу й відчуття причетності й відповідальності. Свій дебютний диск хлопці назвали «Світ такий...». Альбом — віддзеркалення поглядів молодих на той «букет» проблем, які молодь успадкувала від старшого покоління. «Флітів» вигідно вирізняє те, що виростали вони вже в інших умовах — у незалежній Україні, з відносно високим рівнем особистої свободи, без набутих комплексів рабства й зашореності, без типових «совкових» комплексів. Одне слово — нова генерація з усім, що притаманне поколінню «нових бунтарів». Вони лише починають розчищати собі місце під сонцем. Власне, звідти і жорсткий пост-панк, коли кожна пісня зведена до такої собі формули, трихвилинного ритмічного маніфесту. Почуйте нас! Оцініть нас! Ідіть за нами! Невипадково хлопці вигадали собі образ мультяшного їжачка, маленького, але колючого і впертого. Першими музику хлопців оцінили їхні друзі й колеги, передусім — Роман Калін і Роман Костюк із гурту «Гринджоли», які на власній студії допомагали їм записувати альбом. Окрім того, вони вигадали й записали веселі репліки-вставки, що звучать між піснями. Свою відеографію «Фліт» розпочав із зйомок відео на пісню «Їжачок». Кліпмейкери й режисери — Едуард Скрипник та Ніна Остяк. Пізніше були візуалізовані ще дві пісні: «Таблетка» і «Згаяний час» із нового альбому «Заникай». Усе, що було на диску «Світ такий», у новому релізі набуває ще чіткіших рис. Ті ж самі ідеї стають концентрованішими, а емоції виразнішими і гротескнішими. «Своє все зникає», «Не ми», «Що нас хвилює», «Моя планета», «Всі в пошуку» та інші пісні точно акцентують психологічний стан сучасної молоді людини. І відразу знаходять відгук. Гурт «Фліт» доволі швидко знайшов свого слухача, який не байдужий, не лінивий, і не самозаспокоєний. Альбом «Заникай» 2006 року видала київська аудіокомпанія «Ukrmusic» і, здається, тим задоволена, оскільки попит на музику «Флітів» постійно зростає. Сьогодні гурт «Фліт» — це Володимир Новіков (вокал, гітара), Андрій Марків (гітара, бек-вокал), Михайло Копієвський (бас-гітара, бек-вокал), Ігор Озарко (ударні інструменти).

• **Олесь САМ**

ФЕСТИВАЛЬ

ЕТНОЛІТО 2006

Усі бажачі бачили на власні очі й чули на власні вуха Народне Купальське дійство та Гала-концерт за участю відомих українських артистів: дідусів-ветеранів української естради, ВІА «Кобза», які в грудні минулого року відсвяткували своє 30-річчя; справжню чаклунку Купальської ночі — чарівну Анжеліку Рудницьку, яка співала й танцювала, і весь вечір була справжньою господаркою свята; гурти «Гайдамаки», «Мандри», котрі не лише підтримують язичницькі свята, а й своїм прикладом залучають молодь до таких заходів і таким чином зміцнюють почуття патріотизму, яке так необхідне нашій молодій державі; українських народних рокабілів — гурт «От вінта», від гуркоту музики котрих були у захваті геть усі — такої запальної музики тут, на Полтавщині, ніхто й зроду не чув, їм підспівували й пританцьовували не лише всі глядачі від малого до великого, а й суворі охоронці правопорядку — добре хлопці грали, весело співали.

Місток між минулим й сучасним — «Orkestr Янки Козир» був відверто епатажним, оригінальним і новим, а несамолюбний потужний спів солістки радісного

театралізованого арт-готік-фольк-класик-рок-шоу у світлі місячного сяйва бентежив до нестями та й оригінальні костюми і психоделія дійства додавали містики та феєрії.

Билинних рокерів із самої Хортиці — гурт Хорта, що органічно поєднали модне (хіп-хоп) і автентичне (фольк) звучання. Для них «ЕТНОЛІТО» — це новий погляд на стару музику, а не якась там «шароварщина», як вони стверджують.

Вразив показ купальської колекції одягу в сучасній інтерпретації, який представляли красуні з Центру «Український костюм» Київського державного технікуму легкої промисловості. Колекція «Купальська ніч» молоді авторки Олександри Шаповалової, під проводом досвідченої керівниці Ольги Анатоліївни Філоненко, дивувала та радувала: вишукано, красиво, а на додачу справжнє українське, ніби з бабусиної скрині тільки-но дістали, а як придивитися пильніше — сучасне модне, виконане дуже майстерно, з великою любов'ю та вмінням.

Усе було, як годиться: і віночки дівчата спускали на воду, й через вогнище всі стрибали: спочатку поодиночі, а потім парами, й салют із феєрверком розтинали зоряне небо, погода сприяла. Зусиллями багатьох людей свято вдалося. Одне слово — СВЯТКУВАЛИ!

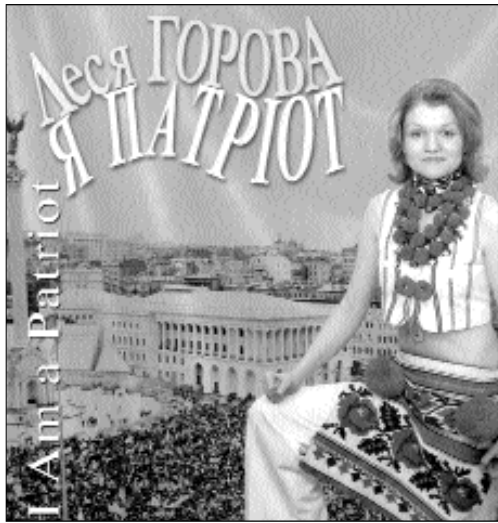
• **Світлана БАДЕРА**

ЛЕСЯ ГОРОВА: «БУТИ ПАТРІОТОМ — ЗНАЧИТЬ ЛЮБИТИ ЖИТТЯ»

ПОЗИЦІЯ

За п'ятнадцять днів невинного музично-політичного карнавалу Помаранчевої революції ми побачили й почули багатьох артистів, кожен із яких віднайшов у власному архіві пісні, що пасували Майдану. Кожен із них мав свій ступінь переконливості, свій рівень співзвучності подіям і настроям. На мій погляд, пісні, які задовго до Майдану написала Леся Горова, якнайкраще резонували з відчуттям, яке об'єднувало мільйони сердець.

Це було відчуття колосального потягу до свободи, до правди. Відчуття, в якому злилися і протест, і позитивний рух. Перед тим як дати назву альбому, пісня «Я — патріот» стала одним із найяскравіших хітів Майдану. Пісні «Тюрма», «Розкидана країна», «Не бійся» містять високий «градус» громадянського сумління. Це — стрижневі треки альбому, який створили автор музики і слів Леся Горова та аранжувальник і гітарист Юрій Товстоган. Саме тому цей альбом — рідкісний зразок сучасної громадянської лірики —

заряджає енергією і вірою в позитивні зміни в країні. Взагалі, контрастне рокове звучання альбому не типово для творчості Лесі Горової, яка багато працює з дитьми, пише ніжну лірику, працює в класичній манері. Роковий струмівня вніс Юрій Товстоган, а точніше — його музичне мислення і його гітара, яка вміє бути жорсткою, агресивною або зворушливо-тендітною. І найголовніше, цей альбом — спонтанний виписок того, що найбільше, того, що з болем виливалося в слова й звуки. Ось як сама Леся пояснює зміст того, що вона пропонує слухачам: «Мої пісні дуже часто допомагають мені

знаходити вихід із різних життєвих ситуацій, піднімають мій дух. Саме тому я дарую їх вам. Чому я назвала свій диск «Я — патріот»? Бо бути патріотом — значить бути сильним, уміти захистити все те, що тобі рідне й близьке, те, за що вболіваєш. Бути патріотом — значить любити життя, уміти прожити його гідно й цікаво, просто йти вперед своєю дорогою. І нехай на цій дорозі будуть із вами мої пісні. Вони зроблять вас сильнішими, допоможуть здійснитися вашим мріям. І хай щастя усміхнеться кожному, хто в нього вірить».

• **Олександр ЄВТУШЕНКО**

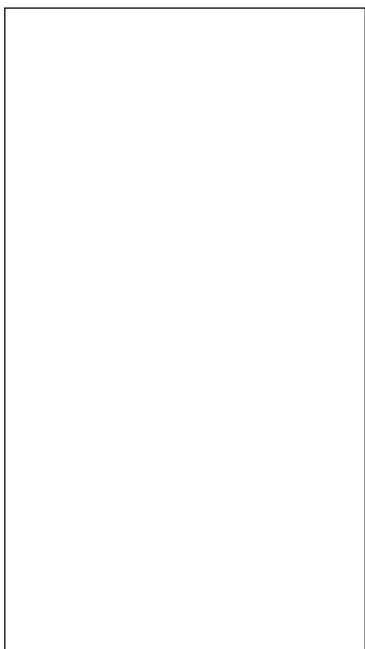
Згадую цикл програм “міс Всесвіт”, із яких я подивилася тільки одну, а далі якось перехотілося, і ось чому. Дівчата (претендентки на право представляти Україну на конкурсі “міс Всесвіт”) пройшли перевірку на зовнішність, на вміння ходити, одягатися, роздягатися і малюватися, аж ось черга дійшла до перевірки рівня загального розвитку, освіченості й інтелекту. Кожній із них поставили просте, здавалося б, запитання: скільки років незалежності України? Відповіді красунь були такі: “Ой, не помню”, “около десяти”, “кажется, где-то десять”, “Конституцию приняли летом 1996-го, значит, десять”... І ніхто не відповів правильно... І ніхто з гіпотетичних “міс Україна” не міг вільно й грамотно висловитися українською мовою. Для таких можна винайти хіба титул “міс Перекоптіполе”, але який стосунок, окрім територіального, мають вони до України?..

Отож ми дожилися до нової річниці незалежності. Нового вихідного, нових святкових виторгів, нових концертів, гульок і великих смітників на ранок. Із приводу чого — якось воно забувається... Люд радіє вихідному, хлібу й видивіщам, а не якійсь там незалежності.

Люд не здогадується про те, що історія хвороби тільки почалася 15 років тому, і танцювати можна хіба на похороні власного здорового глузду.

Я давно знала, що межа між нормою і патологією в питаннях душевного здоров’я досить розмита. Також я знала, що за всю історію медицини проміжок між цими двома крайніми точками суттєво скоротився, став умовним. Але в якійсь момент я зрозуміла, що наша країна побила рекорд цієї умовності: тут нормальним вважається ненормальне, а здоровим — хворе. Тут спостерігаються вельми цікаві для науки, ніде в світі не описані синдроми — поки що мені вдалося класифікувати тільки чотири найосновніші.

Синдром драного чобота носить характер загальнодержавної епідемії. Розглянемо на прикладі типової історії хвороби: родина хворих. Мати, народжена в українському селі, за самовизначенням “хоч-лушка”, поїхала вчитися до Києва, після численних упертих спроб стати “нормальною”, вийшла заміж за “благородного, русского”. Процес її “очеловеченія” полягав у вивченні “человеческого языка”, але оскільки вона не міс Дулітл, а Проня Прокоповна, а “благородному” Голохвостому було да-а-а-алеко до фонетичного генія професора Хігінса, то й вийшов гібрид бульдога з носорогом. Гібриди першого покоління, згідно з законом Менделя, успадкували ці аномалії три до одного, а оскільки їх було двоє, то обоє народилися дефективними, тобто, по-сучасному, крутими. З пелюшок випльовували українськомовну частину материнного молока й гидливо кривилися, русскоязычну ж, як риба на суші, хапали аж до гикавки. У процесі власного розвитку, маючи в генотипі “папину” домінантну ознаку, ті двоє бульдогоносорогонезнаюхто, контролювали й материн розвиток повсякчасним нагадуванням: “Мама, гаварі па-челавчески, не пазорь нас”. І тільки зі своєю сусідкою, також хворою, вона могла сховатися за чаркою? Водкі української”, і тоді вже, “втративши стид і сором”, говорили вони по-своєму, і то був великий секрет від їхніх високоблагородних мужів та ще високоблагородніших синів. Коли ж вони вдвох йшли в магазин на закупи, дотримувалися тільки правил хорошого тону: “Будьте

добры...”, “скажіте, пажалуйста”, “я вам признательна”, “благодарю”. І йшли високоблагородні дами з високо задертими носами, аж смішно було на них дивитися так само, як і гірко. Вони вмиваються, чистять зуби, розчісуються — нібито живуть, а насправді являють фактом свого існування та функціонування величе-е-е-езну мильну кулю апології Глупоти. І, зрештою, хай усі на світі драні чоботи приймуть мої ширі вибачення, їх незаслужено “окрилатили”. Визначення “дурний, як драний чобіт” безнадійно застаріло. Приїжджайте в Україну — і ви переконаєтеся в цьому. І чоботи тут ні до чого, ще раз вибачте, в медичну термінологію попали!

Синдром собаки Павлова.

ПОПУЛЯРНА СУЧАСНА ПАТОПСИХОЛОГІЯ або ЧОБОТИ НЕ ВИННІ

Уникну детального опису техніки експериментів, які проводив над собачками І. П. Павлов, коли досліджував фізіологію харчування, за що згодом отримав Нобелівську премію. Скажу лише, що процедури були не з приємних, але визначалися як “максимально гуманні”. Завдяки цьому ми багато знаємо про тварин, але людина лишається загадкою. Так-от, песики докотилися до того, що страшенно раділи тому, що можуть прислужитися, махали хвостами, коли до них приходили дяді в білих халатах, мало не самі йшли під скальпель, мовляв, якщо для вас це так важливо, будь ласка, ріжте, не соромтеся. Для цього синдрому характерна саме така поведінка. “Ріжте душу, ріжте совість, а я перед вами ще й хвостиком помахую”. Та від такого несамовитого завзяття в наших “собак Павлова” мусили вже повідпадати хвости!

Синдром зіпсованої мавпи. Ми перепросили чоботи, собак, пора перепросити мавп. Бувши мавпою, мені було б неприємно почути, що хтось когось, мовляв, “мавпує”. Як на те, краще вже називати це “людинуванням”, бо мавпам до нас далеко. До еволюції вони були краші, а в процесі еволюції, тобто в процесі перетворення на нас вони зіпсувалися. Зрештою, почитайте літературу про поведінку мавп і знайдіть десять відмінностей. Логічно припустити, що в деяких особин перетворення на людину

пройшло безперешкодно, а в деяких відбувся якийсь системний збій, коротше брак, тобто ні се ні те — зіпсовані мавпи. Знову ж таки, якщо згадати закон три до одного, то виходить, що ми маємо 25 відсотків зіпсованих мавп і 75 — чистокровних людей, але щось мені підказує, що навпаки...

Оскільки зіпсована мавпа від мавпи відбігла, а до людини не добігла, її часто мучить мавп’яча лихоманка — вона нічого не може зробити, не озирнувшись довкола й не знайшовши “правильного” алгоритму поведінки; тотально це проявляється в масових психозах, які мають бурхливий маніакально-депресивний перебіг, тобто якщо сьогодні зіпсовані мавпи усією зграєю виступають за Україну, завтра з іще більшим запалом течія понесе їх проти. І нічого їм не вдієш, на те вони зіпсовані мавпи...

Синдром гуморальної туги (від лат. hugo — рідина). Оскромі уваги заслуговує українське пияцтво. Знову ж таки нас незаслужено образили байдужістю, яка не може не обурити. Книга “Почему пьют новые русские” стала бестселером, а от такий унікальний, іманентний, самобутній, гостро-трагічний, забуттєво-ліричний, мрійливо-песимістичний, демократичний, вільний і незалежний алкоголізм, обтяжений так званою українською ідеєю, не удостоїли честі стати темою монографії. Але ж бо це славне “лихо давнє й сьогочасне” — багатющий матеріал для дослідження, тільки б дослідник після заглиблення в тему зумів із неї випірнути живим і — головне — психічно здоровим. Нові українці п’ють не від добра, ще б пак, горілка — не мед, і не так легко її пити. Вони п’ють із горя, бо ж нічого більше не лишається, ніж поринути в забут-

Отож перший етап лікування — повна детоксикація мізків від тирси, вух від локшини і рук від крові. Потім — інсталяція пам’яті й сірої речовини. Потім — тренінги, тобто тривале перебування у виправній колонії з метою виховання почуття власної гідності, для особливо тяжких пацієнтів допускається повний спектр психокорекційного арсеналу: від м’якої “роз’яснювальної” і тяжкої електрошокової терапії до супер-ефективної — “биття визначає свідомість”, за принципами якої биття здійснюється, аж доки сформується і “визначиться” свідомість.

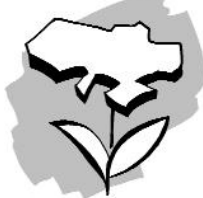
А для тих, хто volens-nolens перебував у контакті з інфікованими короткий або тривалий час, слід дотримуватися принципів психопрофілактики та психогігієни — свого часу їх описав великий український психолог Іван Сікорський, але ж нашому люду хочеться “помодньому”: дзен, йога, даосизм, тибетське довголіття, медитація, релаксація, рольфінг, холотропне дихання... **тільки не своє.** Своє — покинули, як мерців минулому, та й ну навприсядки через гай, аби від отари не відбитися, наздоганяти дзвін, якого на власні вуха ніхто й не чув. “Не плакати, не сумувати, а розуміти”, і ще, сказала б я, сміятися. Сміятися безжально, бо для глупоти немає зброї жалючішої, ніж розумний, нищівний сміх.

А для тих, хто наївно вважає, що уникнув контакту з абсурдом, слід — перед самим собою — пройти своєрідний тест. Чи озирається ви іноді радісно-здивовано, коли, йдучи вулицею Києва, раптом чуєте розмову молодих людей українською мовою? Чи з’являється в душі маніакальне піднесення, коли симпатичне хлопча на дитячому майданчику лепече “тату!” І чи не впали б ви з дивана, коли по телевізору міс Україна на конкурсі “Міс Всесвіт” зненацька представила б не тільки наочний посібник із жіночої анатомії, а й красу солов’їної мови?... Ага, а кажете, що здорові... Здорові люди не дивуються нормальним речам, для них тільки десь в Африці буде природно стрибати до стелі чи то пак до пальмового листа, зачувши неймовірну дивину — рідну мову!

А рідна мова — це природно, і бути сильним треба не тільки в ній. Цей — для всіх націй — **необхідний мінімум** — у нас чомусь стає **непосильним максимумом**. Уже час бути не просто українцем, раритетним носієм мови. Мову має нести не тільки художня література, фольклор і мовознавчі праці, так ніби українська мова носить усуціль фізіологічну спеціалізацію, а ліва півкуля мозку нації — німа. Мову має нести економіка, математика, хімія, фізика, технічні науки; медицина, яка **насправді має свою термінологію** (а ми маємо право на історії хвороби українською мовою), і нічого виправдовуватися тим, що за царя Гороха викладали російською мовою! Пригадайте краще, скільки сот латинських назв завиграшки вивчили! А латина, як на мене, трішки важча, ніж українська. Але ж то — як на мене... Мені взагалі цікаво знати термінологію ще й англійською і, бажано, німецькою, — а що як поїду туди на стажування? Там же, очевидно, не пройде номер “*Я уже двадцать лет здесь живу, а вы всё никак русский язык не выучите*”... Там же люди — здорові... Депортують додому і забороняють в’їзд у свою країну на тисячу років уперед, і довго дивуватимуться, наскільки еволюція зіпсувала мавпу.

Мавпа принаймні мугикала собі по-мавп’ячи і не вважала, що коли закукурікає, то стане благородною дамою.

Оляна РУТА

ЗАПОВІДНА СПРАВА

раїни знаходиться 19 (48 %), решта 21 (52 %) підпорядковані іншим центральним органам виконавчої влади, вищим навчальним закладам, державним науковим організаціям, зокрема: Державному комітету лісового господарства України — 10, Національній академії наук України — 5, Українській академії аграрних наук — 2, Міністерству освіти і науки України — 1, Київському національному університету ім. Тараса Шевченка — 1.

Подібна ситуація і в історико-культурній сфері. Так, Державна служба охорони культурної спадщини у своєму віданні з 62 має лише 11 (менше 18 %) історико-культурних заповідників. Решта — підпорядковані іншим органам державної влади (зокрема Мінбуду, місцевим держадміністраціям).

Постає цілком закономірне питання: як здійснювати державне управління

копні ґрунти (що вивчає педологія), спори і пилок рослин, кістки вимерлих тварин геологічного минулого (палеонтологія). У ньому — “законсервованний” час, до рога у вічність...

За твердженням англійського дослідника Арнольда Д. Тойнбі (“Дослідження історії”, 1995), історію треба не просто читати, розуміти (цього замало!), а й пережити ще раз — психологічно (як кажуть — всіма фібрами душі). Утім, наш земляк Микола Гоголь, піднімаючись на Голгофу, пробував відчувати те, що переживав Ісус Христос.

Професор Джей Еплтон із північної Англії у книзі “Переживання ландшафту” (1975) також доводить, що природний ландшафт, загалом, потрібно не лише споглядати, а й відчувати кожним своїм нервом. А відомий британський географ XX ст. Воган Корніш у своїх уні-

ми, каплицями, де здійснюється подібне дійство духовного єднання (та очищення) сучасної *Homo sapiens* зі світом, що існував, і пришлим (прийдешнім), та створеною Богом природою — повинні стати (і завжди були, на 0,99 відсотків людської історії) заповідні місця. За словами класиків філософії, людина вийшла з природи, і тепер, хоч у такій формі, мусять підтримувати з нею духовний зв'язок, втрата якого призводить до бездуховності (що вже спостерігаємо довкола).

Тобто теперішні ландшафти (вочевидь, заповідні) треба трактувати як системи асоціативні, інтегральні, водночас історичні, в основі — природні. До слова, подібне розуміння ландшафту відображено у Європейській ландшафтній конвенції, прийнятій під егідою Ради Європи (Флоренція, 20.10.2000) і ратифікованій Верховною Радою України (07.09.2005). Цією конвенцією ландшафт визначається “в якості необхідного компонента людського середовища та основи ідентичності, відображення різноманіття культурної і природної спадщини”. І, відповідно до неї, сприймається таким, яким він є насправді.

Якщо природа — основа матеріального (біологічного) ества людини, то культура, історія народу створюють засади його духовного життя. Тобто матеріальне і духовне почало людини, як живої істоти і соціуму, невіддільні, їх не можна відокремити.

• В. ГЕТЬМАН

ТОПОНІМІЧНА РОЗВІДКА

СОКАЛЬ, СОКОЛІВКА, СОКІЛ: ЗВІДКИ ПОХОДИТЬ НАЗВА?

Як жили наші предки в давнину? Якими промислами займалися, щоб забезпечити собі прожиток? Зрозуміло, що на ці питання хоче почути відповідей кожен, хто цікавиться історико-краєзнавчою тематикою.

Кілька століть тому терени Львівщини були наддивовижно багаті на різну звірину: зубрів, лосів, оленів, сарн і пернатих. Звісно, що пріоритет на полювання, тобто на лова (як називався тоді цей промисел), мали пани, які були власниками великих земельних і лісових угідь. У деяких повітах селяни мали повинність, за розпорядженням старости, 12 днів на рік йти на лова. Терени, призначені для полювання, звалися ловаща або перевісища.

Для панів лова були розвагою, для бідного люду — заробітком. На загороджених ділянках, які називалися звіринцями, ловчі, тобто мисливці, що були на службі у вельмож, тримали козуль, зайців, оленів, пернатих. Ще в XIV столітті в Жовкві були магнатські звіринці. І понині на Львівщині збереглися урочища, які носять ці назви.

На пернату дичину полювали із соколами, які пройшли спеціальний вишкіл. Цей хижий птах — сильний, стрімкий, відважний — був надійним помічником ловчим і забезпечував добрі трофеї. Отож походження назв багатьох населених пунктів у нашому краї пов'язують із соколиним полюванням. Так здебільшого оповідають народні перекази.

У контексті сказаного вище в поле нашого зору потрапляє село Соколівка, що в Надбужжі. У глибоку давнину воно називалося Соколівка-Гетьманська, і перша офіційна згадка про нього датована 1645 роком. А неофіційна — набагато раніше: 1016 рік. Припускають, що соколіське Замчище (або Підзамча) було оборонною станицею княжого Пліснеська, розташованого приблизно на відстані 11 кілометрів. На це вказують сліди оборонних валів. Такі назви прилісків як Сокол, Підсокол також не випадкові. Отож можна висловити припущення, що у соколіських лісах полювали із соколами княжі дружинники з давньоруського Пліснеська.

Є відомості, що в XVIII—XIX ст. Соколівка була містечком, у якому процвітала торгівля (росіяни привозили продавати на ярмарки коней), працювали пивоварня, пилорама. А на фірмі Якова Супранівського відливали церковні дзвони.

А тепер звернімо увагу на герб міста Сокаля. Найдавнішу сокальську печатку зареєстровано на документі за 1565 рік. У центрі — герб міста: на заокругленому щиті зображено сокола з відведеними назад крильми, що сидить на брусі. Це називний символ, що вказував на назву міста. І в подальших дослідженнях сокальських печаток також неодмінно був зображений цей птах.

• Ігор БІДЮК,
с. Йосипівка
Львівської обл.

ПРИРОДНА І КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА — СКЛADOVІ ДУХОВНОСТІ

У нинішніх природоохоронних концепціях людина розглядається виключно в аспекті економічних стосунків безвідносно до нації, етносу, природи, культури, тобто без національних надбань у сфері природної та культурної спадщини. Відтак одним із раціональних шляхів збереження етнокультурного (традиційного, національного) ландшафту все виразнішою є необхідність науково-пізнавального освоєння національної природної та культурної спадщини.

Якщо взяти до уваги загострення і важливість в українському суспільстві проблеми збереження національної спадщини, то вона особливо відчутна в контексті гуманістичної цінності ландшафтних об'єктів заповідної природи та розміщених у їх межах історико-культурних пам'яток.

Природа, що зберігається на заповідних територіях, має ще багато неусвідомлених людиною цінностей. Через неповноту та поверховість сучасних знань вони не можуть бути виявлені сьогодні.

Одна з таких ще не до кінця усвідомлених суспільством цінностей — гуманістична. Вона властива природним та історико-культурним заповідним територіям і об'єктам, які повинні служити святій справі патріотичного виховання, особливо молоді, в душі шанування рідної природи, культури та історії.

Велика гуманістична цінність притаманна природно-заповідним територіям — національним природним і регіональним ландшафтним паркам (“Святі Гори” на Сіверському Дністі, “Дністровський каньйон” на Тернопільщині), заказникам (“Великий каньйон” у Криму), дендропаркам (славнозвісний уманська “Софіївка”, “Олександрія” у Білій Церкві), паркам-пам'яткам садово-паркового мистецтва (“Тростянецький” на Чернігівщині) і, безперечно, історико-культурним об'єктам

України (зокрема віднесеним до Всесвітньої культурної спадщини: Києво-Печерська лавра, Софійський собор у Києві, “Старий Львів” (Ринкова площа); пропонується включити до цього списку “Стару фортецю” і загалом, Національний історико-архітектурний заповідник “Кам'янець”).

Нинішнє тотальне нищення природи стало тим чинником, що призвів, закономірно, до зворотної дії — формування цілої природоохоронної (заповідної) галузі. Для забезпечення державного управління територіями та об'єктами природно-заповідного фонду в складі Мінприроди, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2001 р., існує урядовий орган — Державна служба заповідної справи. Іншою постановою Кабінету Міністрів у складі Міністерства культури і туризму України 30 березня 2002 р. була створена (теж як урядовий орган) Державна служба охорони культурної спадщини (на сьогодні з 10-ти штатних працівників!).

Який стан заповідної справи в державі, як здійснюється управління її національним надбанням — природною і культурною спадщиною? Хто нині працює у цій галузі?.. Якийсь хитрий лісничий керує установами природно-заповідного фонду.

Складається враження, що заповідна справа стала чиймсь удільним князівством, де можна “не засвічуватися”, тихо і спокійно заробляти пенсію.

З існуючих 40 установ природно-заповідного фонду (біосферних і природних заповідників і національних природних парків) у сфері управління Міністерства охорони навколишнього природного середовища Ук-

такою “розкиданою” заповідною справою? Відповідь начебто ясна як білий день: вершиною управлінської піраміди в цій галузі, згідно з людською логікою, повинен бути один державний орган, один господар. Життя диктує — необхідний єдиний центр управління природно-заповідним фондом та історико-культурною спадщиною.

Та спробуємо підійти до цього, все ж таки, доволі непростого питання обґрунтовано. Так от. Нині набуває визнання, а то й побутує вже, інтегроване розуміння ландшафту як цілісної природно-культурної системи, що дозволяє говорити про територіальну сумісність природної і культурної спадщини.

Зазвичай, у заповідному ландшафті сумісно з природними співіснують елементи матеріальної культури, включаючи автентичні сліди історичної життєдіяльності людини (городища, кургани, ділянки археологічного культурного шару тощо). І духовної культури теж! Французький філософ П. Тейяр де Шарден у своїй книзі “Феномен людини” (1987) приблизно це називає Духом землі. Заповідний ландшафт (у класичному розумінні) закарбував пам'ять про минуле, про багатовікову історію, у ньому живі добро, мораль, інтелект. У ньому не тільки ви-

кальних працях “Пейзаж і зорові відчуття” (1936), “Красоти пейзажу: географічні дослідження” (1943), досліджуючи естетичні якості ландшафтів Великої Британії, описує свої переживання від перебування у них.

Такими святимишами, такими природними храма-

ВУЛИЧНИЙ ФОТОГРАФ

Фото О. Литвиненка

От уже позаду й медовий спас. Майже позаду літо. Збираємо врожаї. І серед солодких і духмяних плодів землі та матінки природи найбільше диво — це мед. Неначе рідкий бурштин, справді коштовний, він увібрав у себе найкращі аромати та сонячні промені. Смачного!

“Можна творити поезію високого патріотизму, ні разу не вживши слів — батьківщина або вітчизна; можна пройняти творчість папкою любов’ю до України, ні разу не вживши слова Україна; можна писати й пристрасні любовні поезії, не вживши слів любов чи кохання. Бо поезія — не називає, а пориває. Цього не знає більшість наших молодих і літніх претендентів на звання поета. Це добре знала Олена Теліга”. Так Гр. Шевчук (Юрій Шерех) сказав про мужню і красиву жінку, яка обрала шлях звитяги й боротьби і йшла ним до кінця неохитно, поклавши життя на вівтар боротьби за українську державність. Цю високу офіру здійснив і її вірний друг і чоловік Михайло Теліга.

У розвої української духовності є приклади, коли подружні пари спільно йшли по шляху формування й утвердження національної самосвідомості: Пантелеймон Куліш і Ганна Барвінок, Олена Пчілка і Петро Косач, Олександр та Софія Русови і багато інших. Окрім спільного подружнього життя, виховання дітей, їх об’єднували високі громадські та політичні ідеали. Михайло та Олена Теліги — з цього числа українських патріотів.

Олена Шовгенова і Михайло Теліга познайомилися в еміграції, куди їх закинула доля після довгих поневірянь. Під час визвольних змагань родина Шовгенових переїздить до Києва, де батько Олени веде активну політичну діяльність — він член уряду УНР. А згодом — прощання з Києвом, який для Олени став рідним і святим, і трагічний “ісход” — еміграція.

У Празі Олена закінчує матуральні курси і 1925 року вступає на історико-філологічний факультет Українського високого педагогічного інституту імені Михайла Драгоманова. Там, у Празі, відбулося її знайомство з Олексою Стефановичем, Олегом Кандибою (Ольжичем), Галею Мазуренко, Оксаною Лятуринською. В Подєбрадах, куди часто приїздила до батька, ректора Української Господарчої академії, познайомилася з Євгеном Маланюком, Юрієм Дараганом, Леонідом Мосендзом. Трохи пізніше усі вони стануть єдиною творчою спільнотою, яка увійде у світову культуру під назвою “празька поетична школа”.

Узимку 1924 року у Студентському домі у Празі “Видавництво Української Молоді” влаштувало вечір, активну участь у підготовці якого брала енергійна й непосидюша 18-річна Олена. Українська громада підготувала концерт, і на ньому з величезним успіхом виступав бандурист Михайло Теліга. Згодом зібрані кошти пішли на видання збірки талановитої поетки Галі Мазуренко — колишнього вояка армії УНР, нагородженої у роки визвольних змагань за відвагу найвищою відзнакою — орденом “Залізний хрест”.

До цього часу Олена Шовгенова — мила, екзальтована, жвава дівчина, яка спілкується переважно зі своїми ровесниками-емігрантами, здебільшого з російською “золотою молоддю”, бере участь у молодіжних вечорах, живе безтурботним життям. У недалекому минулому — “північна Пальміра” — Петербург, у якому пройшли дитинство та юність, закоханість у поезію “срібного віку”: Ахматової, Блока, Гумільова, Мандельштама... І хрещена мати Зінаїда Гіппіус — неабияка поетеса. Російськомовне оточення і у Празі, і вдома, де батьки з синами й донькою, а ті між собою, розмовляли виключно російською. І якесь, на перший погляд, ніби віддалене ставлення до українства, хоча й не цуралася його, отого українського, бо колишніх вояків армії УНР та членів їхніх родин у Чехо-Словаччині було понад 30 тисяч. Завдяки президентові держави Томашеві Масарику вигнанці української землі отримали тут не лише політичний притулок, а й можливість отримати українську освіту (прецедент небувалый!), тож крім українських гімназій тут були створені Український вільний університет, філософію в якому студіювали Олекса Стефанович, Олег Ольжич, Іван Колос, Андрій Гарасевич та інші представники “празької школи”; Український високий педагогічний інститут імені Михайла Драгоманова, в якому викладала, зокрема, Софія Русова, і її блискучі лекції з педагогі-

ки слухали Юрій Дараган, Олена Теліга, Галля Мазуренко; Українська Господарська Академія в Подєбрадах, яку закінчили Євген Маланюк та Леонід Мосендз; Українська студія пластичного мистецтва у Празі, де мистецтву малярства й скульптури вчилися Галля Мазуренко й Оксана Лятуринська.

Олена Теліга поки що зайнята своїми безжурними дівочими справами. Але якось трапився випадок, який буквально поведе життя дівчини іншою колією. У Народному домі на Виноградах (один із районів Праги — Т.А.) добродійний комітет російських монархістів влаштував бал. Оточена кавалерами, Олена танцювала і розважалася. І

раптом серед її упадальників розпочалася розмова, яка вдарила дівчину у саме серце, — йшлося про українську мову як мову “собачу” із глузливими знущаннями і прикладами. “Ви хами! — скрикнула Олена. — Це моя мова! Мова мого батька і матері. І я вас більше знати не хочу!”

І стався поворот долі. Саме тоді вона, доля, і зводить її з Василем Куриленком, Леонідом Мосендзом, які допомогатимуть дівчині насамперед вивчати українську літературну мову, якої до цього не знала. А згодом і з Михайлом Телігою, який дуже багато зробить для того, щоб Олена відчула себе гідною частинкою великого українського народу.

А Михайло мав що розповісти дівчині. Родом із Кубані, молодий козак рано визначився як національно свідомою особистістю. 15-річним хлопцем, курсантом військово-фельдшерської школи, він випадково зустрівся у Катеринодарі з кобзарем — і його серце назавжди прикипіло до бандури. “Отже, — писав Михайло, — все почалося з бандури: чари її мене не поминули... — вхопили мене і повели тією стежкою, на кінці якої я бачу щастя свого народу”. Тоді він починає активно займатися самоосвітою, вивчає українську історію, історію козацтва. У роки визвольних змагань він у вирі політичних подій, працює у Кубанській Національній Раді. Коли на Кубані розпочинаються репресії, Михайло перебирається на Україну, вступає на службу до Армії УНР, стає ад’ютантом головнокомандувача Симона Петлюри. А потім — трагічний відступ армії, кілька років таборів інтернованих, і нарешті — Чехо-Словаччина. Михайло стає студентом УГА в Подєбрадах, учиться на інженера-лісівника, активно займається громадською і політичною роботою, виступає на концертах, де під супровід бандури співає українські думи та пісні. І ось зустріч із Оленою, його єдиною світлою любов’ю і щастям.

1999 року Київське видавництво ім. Олени Теліги випустило збірник “О краю мій...” (упорядник Надія Миронець), у якому, крім творів Олени Теліги, спогадів

про неї, опубліковані і її листи до тоді ще нареченого Михайла. Їх варто прочитати, хоча адресовані вони лише йому, коханому. У цих листах Олена висловлює свій ідеал родинних стосунків. Вона пише: “Тільки

більше, ніж у будь-якої іншої української поетеси) помітна справжня прекрасна жіночність”. Про цю особливість її творчості можна судити хоча б з цієї поезії, в якій ліричне жіноче начало — передовсім:

*Розцвітають куці ясміну —
Грає сонце в височині.
Чи зустріну, чи не зустріну?
Чи побачу тебе, чи ні?
І куди б скерувати кроки,
Щоб тебе я могла знайти?
Тільки бачу — іде високий,
Придивляюсь, чи то ж не ти?
І не вітряно, і не хмарно —
Все заповнить весняний сміх!
Цілий день я проброджу марно,
Не зустрівши очей твоїх.
Та зате серед ночі, любий,
В весняному моєму сні
Поцілуєш мої ті губи
І щось тихо шепнеш мені...*

Проте вона ніколи не була “альбомною” поеткою. О. Теліга вже чітко визначилася й у своїх політичних поглядах, і в мистецьких уподобаннях, і в розумінні взаємин між чоловіком і жінкою як рівноправних активних особистостей, де жінці належить не остання роль. Станіслав Гординський писав: “У неї було якесь велике відчуття жіночої великості, якоїсь емансипації, що вселюдно формувала свій власний духовний світ”. У поезії Олени її лірична героїня символізує жінку, яка може бути такою ж відважною, як і борці-мужчини, чоловікові, і водночас ця лірична героїня — зразок ніжної жіночності:

Кожен крок —

ДО 100-РІЧЧЯ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ

Цій проблемі стосунків чоловіка і жінки присвячено низку її публіцистичних статей: “Якими нас прагнете?”, “Сліпа вулиця”, “Рецензія на повість І. Вінницької” та ін. Прекрасна жінка, іноді вона ставиться до жіноцтва досить критично. “Жінки старіються найбільше від страху перед старістю, яку бачать у кожній зморщці, в кожному сивому волосі, і цей страх відбивається на їх обличчі, позбавляючи його ясного виразу. Зрештою, зморшки зникають від масажу, сиве волосся не старить нікого, але вираз жаху залишається...” Олена вважає, що з таких бід і проблем вихід один — “відмолотитися душею, яка дійсно старіється, задихається, коли немає потрібного їй щастя”. А щастя для самої О. Теліги — це любов і спільна мета, у досягненні якої жінка має бути поряд із коханим. Ця її теза висловлена у багатьох публіцистичних і поетичних творах, зокрема у вірші “Мужчинам” (1932):

*Не зірвуться слова, гартовані, як криця,
І у руці перо не зміниться на спис,
Бо ми — лише жінки.*

*У нас душа — криниця,
З якої ви п’єте, — змагайся і кріпчись!
І ми їх даємо не у залізнім гімні, —
У сріблї ніжних слів, у вірі в вашу міць,
Бо швидко прийде день, і по дорозі димній
Ви зникнете від нас,
мов згряя вільних птиць...*

*Ще сальви не було, не заревли гармати,
Та ви вже на ногах. І ми в останній раз
Все, що дає життя, іскристе і багате,
Мов медоносний сік, збираємо для вас.
Гойдайте ж кличний дзвін!*

*Крешіть вогонь із кремнія!
Ми ж, радістю життя
вас напоївши щирсть,
Без металевих слів і без зітхань даремних
По ваших же слідах підемо аж на смерть!*

Але Олена могла і сама повести за собою. Коли розпочалася Друга світова війна, було створено Культурну референтуру — підпільну організацію, яка мала на меті активну роботу серед окупованого населення України, піднімаючи національний дух, збуджуючи політичну свідомість українців. Очолив її Олег Ольжич. На той час уже стався розкол в ОУН, яка розділилася на дві організації (“бандерівців” та “мельниківців”, О. Теліга була в останній — Т.А.). Як член референтури, вона разом із Уласом Самчуком 14 липня 1941 року виїждить із Кракова, де останні роки вела активну ді-

Олени Андрій Шовгенов і студент Петро Петренко.

Коли перед молодими стане вибір: гроші на життя попервах чи весілля, Олена обере гучне весілля. І хоча скоро настане матеріальна скрута — від лейкемії помре мати Олени, батько одружиться з жінкою, з якою у парсербиці стосунки не складуться, і він перестане матеріально допомагати студентському подружжю, — вона про свій вибір не шкодуватиме.

У червні 1929 року закінчується навчання Михайла в академії у Подєбрадах, де він спілкується зі студентами цього закладу Євгеном Маланюком, Леонідом Мосендзом, Миколою Сціборським та іншими майбутніми видатними діячами української культури та політики. На цей час Олена уже знана поетка, активна політична діячка — чинний член ОУН, вона пробує себе у публіцистиці. Її оточення — українська емігрантська молодь, її друзі й однодумці.

Переїзд подружжя після закінчення Михайлом академії до Польщі не припинив активного громадського життя Олени й Михайла. Тут, у Варшаві, вони беруть участь у студентських організаціях, стають членами Української Студентської Громади, корпорації “Запорожжя”, знайомляться з Дмитром Донцовим. Олена починає співпрацювати з Є. Маланюком та Ю. Липою, які видавали часопис “Ми”. Але Михайло мусить переїхати на роботу в село — матеріальна скрута. Випадкові заробітки не дають статків, хоча інколи Олена, яка вміла вишукано носити одяг, підробляє манекенницю.

У селі, куди на ціле літо приїздила до чоловіка, вона вражена бездуховністю обмежених панів, в оточенні яких мусить перебувати, бо вони — дружини начальників Михайла. Бідність пригломшує, у них інколи немає й кусня хліба, ні в що одягнутися, у селі немає лікаря, елементарних зручностей — усе драгує і пригнічує. Михайло страждає від того, що не може дати коханій хоча б елементарного. Але Олена не думає про себе — усі її думки про чоловіка, якого вона намагається хоч якось морально підтримати. У листах до близької подружки Наталі Лівницької Холодної вона виливає душу, турбуючись про чоловіка. Єдина втіха — читання і листування. І — поезія.

Про Олену Телігу як поетку громадянського звучання написано чи не найбільше. Але то не вся Олена. Укладачі антології української поезії на Заході Богдан Бойчук та Богдан Рубчак зазначають, що “у творчості Олени Теліги (можливо,

Не йде з голови, здавалося б, геть дрібничкове враження з Днів Києва: на Хрещатику, між мерією та Прорізною, величезний гурт дітей і батьків. Із центру гурту лунає добре знайомий ще з советських часів професійно поставлений штучно-бадьорий голос “масовік-затейника”:

— А тебе, дівочка, как звать?
— Ма-рій-ка.

— Подойди ближе, Машенька, сейчас начнем дискотеку на майдане...

Наче вбитий у голову гвіздек, не полишає запитання: чи довго ще дівчинці бути Марійкою? Допоки живі дідусь із бабусею, які виколи-сали це маленьке диво? Чи довше — поки найближчими для дівчинки людьми залишаються тато з мамою, які нарекли її цим простим, але найкращим у світі іменням і щоразу вимовляють його як найпестливіше з усіх пестливих слів... А може, ще за життя других звияжить урбанізоване середовище мегаполісу, починаючи зі світлиць дитячої установи і завершуючи коридорами “Могилянки”, де на перервах українське слово почуєш не так уже й часто. У цьому середовищі коли й є місце для пестошів, то хіба що в “затейницькому”, для нинішньої Марійки трохи неприродному варіанті. І вже на всю решту життя вона почуватиметься Машею так само органічно, як Київ — у масі своїй — віддавна почуває себе Кієвом.

Отже, мова про національно-культурну ідентичність Києва. Належачи, принаймні номінально, спільноті, яка з цією ідентифікацією дотепер має неабиякі труднощі, Київ ледве чи здатний самоототожнюватися. Радше його так чи інакше ідентифікують. Шанований мною колега якось констатував, що Київ вписав себе навичіно в історію різних народів — українського, російського, польського, єврейського, білоруського. Мабуть, точніше було б інше твердження: різні народи вписали Київ до своєї історії, тим самим так або інакше ідентифікуючи його. І щоразу, звісно, не безпідставно. Але — за якими саме підставами? Одні — за правом завоюника-руйнівника, починаючи з Болеслава Хороброго чи Долгорукого з Боголюбським і завершуючи Муравйовим чи Пилсудським. Інші — за правом співгромадян спільної держави. Цією обставиною, напевно, нехтувати не варто.

Кілька років тому славне видавництво “Криниця” подарувало нам упорядковану Д. Лавровим книжку “Святий Київ наш великий”. У ній представлені спроби ідентифікації Києва письменниками і митцями. Крім шести українських авторів, у збірнику цим займаються Ломоносов, Грибоедов, Пушкін, Толстой, Лесков, Васнецов, Короленко, Врубель, Нестеров, Купрін, Булгаков...

Образ Києва, творений російськими інтелектуалами, як і дотичність російських діячів до культурного життя Києва, домінували в тематиці Міжнародних Києвознавчих читань (осінь 2004 року): “Про київські джерела “Майстра і Маргарити”, “Київ очима Т. Булгакова”, “Київське коло Н. Бердяєва”, “Столиці у вітчизняній (тут це явна ідеологема) історії: Київ, Москва, Санкт-Петербург”, “Київ у релігійно-філософському відродженні початку XX ст.”, “Духовні академії Києва, Москви, Петербурга й Казані: Чотири міста — чотири долі”, “Київське коло в філософії культури срібного віку”, “Київське Релігійно-філософське товариство 1908—1919 років” тощо. Між іншим, парадоксально, що доповіді про українську оптику Києва запропонували гості з Любліна.

Свого часу М. Петровський слушно констатував: урбаністична

культура — “це мішанина, перетин, зіткнення різних національних культур... зазвичай при домінуванні місцевої національної культури”. Знаємо, що цей “звичай” на Київ не поширюється: тут із 1686 року за домінування змагалися польська й російська культури. Якщо для царя Михайла Федоровича Київ — підставно чи й не зовсім — був польським містом, то з 1834 року, попри опір поляків (не лише київських, а переважно навколокиївських), він політично й культурно став містом російським. Культурно він залишається (за невеликими винятками) таким і нині: пе-

літизованих столиць світу на кшталт Відня, Парижа, чи Нью-Йорка або штучно створених державних центрів — Бразилія чи Астана, і не міста-нувориша, а міста стольного (як укротре наголошувалося і не найкращого для Києва 1462 року в Патерику) і вже тому священного, міста вічного. Ви звернули увагу, шановний читачу, що не у фолькових рецитаціях, а у властивому інтелектуальному дискурсі ім’я цього “міста міст” (В. Даниленко) супроводжується постійними епітетами — вічний і священний.

Фото О. Литвиненка

режавання російськомислячих у культурній еліті столиці, відповідні впливові культурні осередки, російські та російськомовні засоби масової інформації, мова не тільки вулиці, а й культурного спілкування... Цей перелік практично нескінченний. Тож доводиться припустити, що українська культура — попри її досить-таки інтенсивну урбанізацію — не здатна домінувати в Києві, бо вона “не місцева”.

Донині частина поляків, ігноруючи “політичну географію” на користь “сердечної географії” (Я. Мізіньска), претендує коли не на Київ, то принаймні на Львів; російяни (передусім тубільні) — на Київ: булгаковський Київ, Київ Лескова, Купріна, В. Некрасова... І знову ж таки безпідставно: творчість названих знаменитих росіян природно потужно резонувала в домінуючій у Києві російській культурній атмосфері, тоді як резонанс творчості М. Лисенка чи Лесі Українки тут обмежувався ще вужчим, ніж нинішнє українське культурне гето, колом українськомовної інтелігенції. Навколо Старої Громади в 60—90-і роки XIX ст. громадилося всього кілька сотень людей. Навіть у відомих українофільських родинах при сторонніх переважно розмовляли російською. Тільки з 90-х років XIX ст. молодь почала свідомо переходити на українську мову. Проте вона й нині розмовною у столиці не стала...

А на що ж можуть претендувати українці? Звісно, не на Харків, бо там ще задовго до воцаріння “регіоналів” за вголос промовлене українське слово в громадському транспорті могли надавати добрячих штурханів (до речі, автор знає про це з власного досвіду). Хіба що на Коломию, від колишньої культуроспроможності якої нині не так уже й багато збереглося...

Нагадаю, що мова про культурну ідентичність не давно космопо-

Перший епітет мав би означати не тільки прадавність Міста і місто як традицію (М. Зеров), а й неосяжну історичну перспективу. Тільки чи перспектива це української історії? Щодо іншого постійного епітета — сакральності, то можна стверджувати, що — попри тотальну глобальну десакультурацію — Київ її не втратив. Але, знову ж таки, коли починати з найдавнішої і найславнішої київської святині — Лаври, то чи українські це нині святині?

Зрештою, модна нині оптика, поширена під впливом “мікроісторії”, не може вважатись єдиною можливою, хоча її обґрунтування і здійснюється переважно в контексті визначального для нашої доби протистояння глобалізації та локалізації. Але коли локальне осмислюється й переживається в душі космополітичної урбаністики як культурно неідентифікований феномен, своєрідний культурний “коктейль”, то нас приводять (щоправда, з зовсім іншого боку) до тієї ж безликовості в її мініатюризованому варіанті.

Філософія міста, трактуючи “малу батьківщину” як “моє місто”, виключає з “мого” “наше” — спільне, спільнотне, яке є такою ж органічною часткою особливого, як і неповторно-індивідуальне. А ідеологічно антажований суб’єкт намагається підмінити це “наше” іншим загальним, яке вже “моїм” бути не може. Ось журналіст К. (його з нагоди Днів Києва запросив на розмову один із популярних радіоканалів) організував сайт “Ваш Київ”. Тут він у пориві ностальгії за старими добрими часами ретранслює матеріали з дореволюційного українофільського часопису “Києвлянин”. Із бесіди з ним з’ясується, що про Київ український (як і польський чи єврейський) журналіст не знає анічогісенькі, очевидно, дізнаватися не дуже хоче. А чорносотенську “каїнову” (М. Галин) візію Києва нав’язує відвіду-

вачам сайту — це видно з назви останнього — в якості “нашого”...

Шанований не тільки мною журналіст-краєзнавець З. ностальгує в не менш шанованій газеті за “губернським” Кієвом із його тихим ритмом, до якого шасливо звикав людський організм, і виносить Місту вирок: “Гаплик будь-якому місту, що його зробили столицею незалежної держави”. Яка пропозиція прочитується за цим апокаліптичним вердиктом? Ще раз перенести столицю до богоспасенного Харкова і тим самим загубити це славне місто? Але ж за що? Тоді

бачення Києва формувалася разом із самоідентифікацією української спільноти. Як свідчать історики, формування уявлення про Київ як сакралізований (і сакральний, бо йдеться не так про світську, як про релігійну духовність) центр Русі-України припадає на другу половину XV—XVI ст. Це уявлення певною мірою випередило (кажучи сучасною мовою — спроектувало) реальне зростання ваги Міста як духовно-культурного осереддя українських земель, що відбулося вже у XVII ст. У тому сторіччі, в якому на певний час була досягнута культурна монолітність Києва. Та вже з кінця того ж століття почався поступовий розпад цієї спільноти, що призвело до втрати Києвом його статусу як духовно-культурного центру.

Чи не тому українська оптика Києва представлена досить бідно. Підтвердження цьому служить відсутність у підготовленому редколегією “Хроніки-2000” двотомовику “Київ — Свята земля” (2002 р.) текстів, присвячених Києву як Місту; тут зібрані матеріали про київські споруди і їх драматичні долі, про славних і не дуже людей міста, про київську пресу і київські архіви, про київський театр і київський побут... Виняток складає хіба що текст Д. Лихачова, але й він присвячений радше Давній Русі, та й про українську призму бачення тут не йдеться.

Далі, українська оптика зосереджена переважно на символічному тлумаченні Києва. Але, оскільки вона здійснена головним чином у публіцистично-нарисовому форматі або в поетичному ключі літераторами, то тут переважають в ліпшому разі інтуїції щодо метафізичного сенсу “стольного” міста, але надбати філософські концептуальні побудови складно; тому реалізації такої оптики поки бракує особливій глибини, а отже, і переконливості.

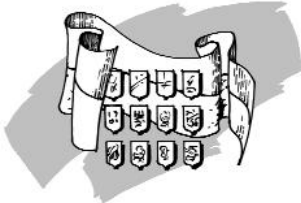
Треба визнати, що Київ був (і залишається) для українського бачення не дуже зручним об’єктом через свою реальну, несимволічну неукраїнськість. Свого часу, наприклад, І. Нечуй-Левицький у нарисі “Вечір на Владимирській горі” намагався долати цю незручність. Він зауважував у всієї київської публіки налаштованість на замилювання прегарними київськими краєвидами і тому ототожнював себе з цими “українськими душами”, а всіх їх — з поетичними на вдачу стародавніми киянами.

З іншого боку, Місто для української оптики є дуже привабливим об’єктом. Адже таїть у собі можливість центрувати українську самосвідомість, підтверджувати її історичну підставність. Не випадково український дискурс Києва має переважно історичне спрямування, а в поетичному ключі наголошено позачасовість, вічність Міста.

Отже, українська оптика Києва потрібна й можлива. Не те, щоб саме з неї починати повернення “міста міст” автохтонам. Але й без її формування чи модернізації таке повернення ледве чи буде успішним. А Маріїці непросто буде залишатися Марійкою...

•

Т. ГАВРИЛЮК

Населений пункт отримав назву від річки Шустця. Вона згадується в численних гетьманських універсалах. 1676 року Івана Самойловича: “Стецькови Бугаєнкови, жителеви села Локотки, дозволили на реке Шустце, за тем селом гоней три в месте непенном... греблю высыпати... млин збудувати”. Року 1688-го Івана Мазепи, яким протопопу містечка Вороніж Йосипу Лазаревичу дозволялося “на купленном его власном займище на речке Шустце, нижей села Локоток, греблю займати й млин фундовати, своєю власною працею и коштом”.

Із часом назва річки трансформувалася в Шостку. За упорядниками Історико-краєзнавчого нарису “Шостка” (Харків, “Пратор” — 1970) почали помилково вважати, що річка — це шоста притока Десни. Коли ж, певно, заглянули в мапи, до видань із географії та статистики колишньої Чернігівської губернії, то дещо змінили думку — “считая от Чернигова”. На цю нижівку свого часу “клонули” відомі українські поети. Олекса Ющенко, відвідавши місто, в поетичному нахтненні, піднесенні поклав на папір:

*“Річка Шостка шостою
притокою
Незбагненої ріки-Десни.
Будь, моя любове,
тебе глибокою
Сьомою притокою Десни”.
А Дмитро Білоус запитував:
“Чому Шостка зветься
Шостка,
Шостко, Шістка.
Де про тебе звістка,
Звідки назва міста і ріки?”
І відповідав своїм читачам (на жаль, помилково):
“Це від річки,
Голубої стрічки, —
Чом же Шостка,
спробуй поясни.*

*Дуже просто:
Це притока шоста
Чарівної, тихої Десни”.*

Проте тут далеко не все “дуже просто”, як здається на перший погляд. Місцеві викладачі історії, випустивши в світ самвидав під грифом управління освіти “Нариси з Історії рідного краю” (Шостка — 2004), дійшли до того, що без тієї сумніви ствердили: “Після Сейму Десна приймає зліва Болву, Навлю, Несуру, Остер”. Отакої! Болва тече в Калужській, Навля — в Брянській областях Російської Федерації, а річки Несури в природі взагалі не існує. Можливо, упорядники навчального посібника (!) мали на увазі Нерусу. Так і вона тече не по території України, а в Орловській та Брянській областях сусідньої держави.

А якої думки науковці? Дослідник топонімів українського Полісся, професор Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка К. М. Тищенко вважає, що “Пол(ське) Шустка, Шостакі, написання яких для сіверської “Шустка” Szostka очевидно вплинуло на пізніше прочитання його як Шостка (р. і м.)”. Авторів цієї статті зараз згадується щодо цього питання вислів уродження шосткинського Вороніжа Пантелеймона Куліша з його російської повісті “Владимирія, или искра любви”: “Шуйца, можно сказать, не ведала, что творила десница”. “Шуйца” — це ліва рука, левиця. Тоді як “десница” — права рука, правиця. То чи не відбулося тут трансформування слова “шуйця” — в “шустцю” чи навпаки, а згодом — в “Шостку”? В усякому разі ми повинні відштовхнутися від назви річки за гетьманськими універсалами, а не вгадувати, що це шоста притока Десни. Адже останнє тлумачення не відповідає дійсності!

Знову мушу писати про шосткинські парадокси, а якщо подивитися глибше, з розумінням перебігу нашої історії, то шовіністичні викрутаси.

Коли задумуються над роком заснування міста, беруть відлік від моменту початку вироблення пороху на заводі при р. Шустця (Шостка) — серпень 1739 року. Ось 2004-го відзначили 265-річчя Шостки. Натомість, коли відзначають ювілей заводу, відправною віхою вважають рік 1771-й. Так було за радянського часу в 1971-му (тоді біля заводууправління сучасного казенного заводу “Зірка” встановили стелу з числом “200”. Так святкували у 2001-му (відзначали 230 років (!) Шосткинського порохового).

Чи не дивно, чи не парадоксально, шановні читачі? З історії заводу викреслюється аж чверть століття!

У чому ж тут справа? Суть у тому, що з ініціативи Катерини II 20 січня 1764 року Сенатським указом було “повелено все малоросійские пороховые заводы упразднить, а требующийся на малоросійское войско порох приобретать за деньги из Москвы”. Ото тоді й закрили Шосткинський пороховий. Звернімо увагу: того ж року, як не пручався Кирило Розумовський (а він навіть мріяв зробити гетьманство в Україні спадкоємним), його позбавили високої керівної посади. Цими кроками російська імператриця відсікала порох (Шосткинський завод) і зброю (Глухів, де робилася зброя; виливалися, зокрема, чудові гармати) від Запорозької Січі, намагаючись таким чином готими рукami взяти оплот козацтва на острові Хортиця. У 1775-му вона таки довела до кінця свою чорну справу.

Проте Росії, яка повсякчас вела війни, порох був конче потрібний. Тому-то в 1771-му діяльність заводу на р. Шостці була відновлена. Але відтоді він став вже не гетьманським, а великодержавним — російським. У 1871 році в Петербурзі до цієї упередженої, сфальсифікованої дати випустили навіть книжку “Столетие Шостенского порохового завода (1771—1871)”. І за радянської влади, і в час незалежності України керівництво заводу, як бачимо, вело відлік не від 1739 року, а періоду, по суті, колонізаторства.

Однак серед директорів порохового заводу в Шостці все ж були особи, які свідомо дивилися на суть справи, правдиво оцінюючи історію минувшини підприємства. Так, 21 листопада 1939 року до народного комісара боєприпасів СРСР І. П. Сергеева писав офіційного листа директор заводу в Шостці Л. П. Іванов. Він просив дозволу відзначити 200-річчя (!) підприємства і зобов’язати Головне уп-

равління виділити кошти для збору матеріалів та написання історії підприємства.

На жаль, не знаємо, яка була реакція на це звернення Л. П. Іванова. І чи була вона взагалі?

Цей приклад шосткинського парадоксу, зневаги історичною достовірністю мною висвітлювався в книжечці “З берегів Шостки” (Суми, “Слобожанщина” — 1995). Щось докорінно змінилося сьогодні? На превеликий жаль, ні. Ось шосткинська газета “Вовремя” (2006, 5 апреля) подала матеріал “100-летие Шосткинского порохового завода”, знову і знову нехтуючи попередньою (з 1739 до 1764 року) історією підприємства. Навіть більше того — авторка допису зазначила: “Екатерина II (1762—1796) — в этот период завод получил свое основание и первоначальное устройство”. Як можна дописатися до такого безглуздя?!

Наступна знаменна дата в житті поселення на р. Шустці — 1846-й. 11 січня того року височайшим повелінням було наказано заснувати при Шосткинському пороховому заводі капсульне виробництво. Вже невдовзі, 3 березня, імператором Миколою I була затверджена особлива будівельна комісія під головуванням командира порохового заводу В. В. Гербеля (1790—1870). Через два роки підприємство почало діяти. Генерал Василь Гербель за успішне виконання завдання був нагороджений орденом “Білого орла”.

Як тут не згадати його сина Миколу, дитинство якого минуло при батькові на заводі. Згодом він став поетом, перекладачем, видавцем. Ще навчаючись (1844—1847 рр.) у Ніжинському ліцеї, в лютому 1846-го познайомився з Т. Г. Шевченком, який проїжджав через місто до Чернігова. Письменник і етнограф О. С. Афанасьєв-Чужбинський згадував: “Приїзд Шевченка в Ніжин не міг залишитися таємницею. Двері наші не зачинялися; особливо ж нас відвідували студенти, і в числі їх М. В. Гербель, бувший тоді в останньому курсі... На другий день ми все роз’їжджали по гостях, і тоді ж він (Шевченко — В. Т.) написав Гербелю в альбом чотири вірші з однієї своєї п’єси:

*“За дуемою дума роєм вилітає,
Одна давить сердце,
Друга роздирає,
А третья тихо,
тихесенько плаче*

Будівля колишнього міського трикласного училища, в якому тепер розмістилася гімназія

В’їзд до Шосткинського порохового заводу

ШОСТКА

Мова йде про сучасну Шостку на Сумщині, її історію. Про поселення, яке отримало статус міста 1924 року, а до цього в документах, офіційних паперах, географічно-статистичних описах, взагалі літературі минулого іменувалося не інакше як Шістенський (згодом — Шосткинський) завод. Бо до того часу тут було єдине підприємство — завод із виробництва пороху, заснований згідно з розпорядженням російського уряду (1738) та указу (1739) Генеральної військової канцелярії (Глухів) у Воронізьке сотенне правління Ніжинського полку.

*У самому серці, може,
й Бог не бачить”.*

То був уривок з поезії Шевченка “Гоголя”.

М. В. Гербель підтримував зв’язки з Кобзарем до останніх днів його життя. У 1860-му він видав “Кобзарь” Тараса Григоровича в перекладі російських поетів (зокрема, й власному). Згодом ще двічі (1869, 1876) перевидавав збірку з деякими доповненнями й виправленнями. Останнє, 4-е видання, підготовлене М. В. Гербелем, вишло в світ у Москві 1905 року. Отож Микола Васильович, по суті, відкривав Шевченка Росії.

Кумиром його був і Микола Гоголь. У Публічній бібліотеці ім. М. Є. Салтикова-Шчедріна (Петербург) ще 1972 року я вивчав пам’ятну реліквію — альбом М. В. Гербеля. Тоді ж видрукував однойменну статтю (Архіви України. — 1972, № 3, — С. 82—83). Особливу увагу привернув вірш М. В. Гербеля з нагоди смерті Гоголя:

*“Певец, возмужавший
в безвестной тиши,
Людей сердцеведец великой,
Проникнувший духом
в тайник их души
Как-будто бы был
их владыкой...”*

Ця поезія була написана на аркуші з малюнком Е. І. Вишнякова “Гоголь на смертному одрі”. Хто такий, звідки цей художник, не повідомляють навіть найсолідніші бібліографічні словники. Не гадаюся, що розгадка прийде до мене на шосткинському заводі “Імпульс”, який є в наш час правопримемником колишнього капсульного підприємства. Завод, яким керує директор Євген Дмитрович Чернов, успішно виконує державні завдання, з року в рік стаючи переможцем регіональних та всеукраїнських конкурсів, отримуючи міжнародні премії.

Так ось у музеї “Імпульсу” я знайшов дані, що членом згадуваної вище будівельної комісії був інженер-підпоручник Вишняков. Будучи призначеним головним

виконавцем робіт, він підтримував тісний контакт із механіком Фалісом у справі доставки з Бельгії необхідних машин, приводів протягом 1846 року; їздив у відрядження до міста Літтиха за кордон.

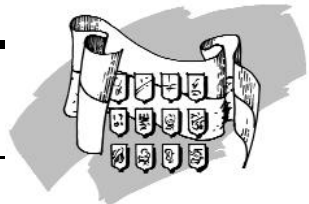
Як на мене, то цей Вишняков і є автором малюнка “Гоголь на смертному одрі”. Про це говорять його тісні контакти з Гербелями. У тому ж таки альбомі М. В. Гербеля міститься “Портрет батька Гербеля”, тобто генерал-лейтенанта В. В. Гербеля.

У 1889 (за іншими даними — 1893-му) пороховий завод з’єднано залізницею з промисловими містами України та Росії. Після революційних подій другого десятиріччя XX століття залізничний і автозв’язок із сусідньою Чернігівщиною було перервано. Неймовірно, але факт: лише за часів незалежності України через Десну перекинули автомобіст та залізницю. А завдяки енергії та заповзятості міського голови М. П. Ноги почали курсувати швидкісні комфортабельні електропотяги до Києва, а двома роками згодом, із 28 травня 2006 року, — і до обласного центру, міста Суми.

До 1925—1930 років територія посаду при пороховому заводі була обмежена заставами — Локотською (Глухівською), Лазарівською (Новгород-Сіверською), Воронізькою та четвертою біля входу до самого підприємства.

Ще у вересні 1920-го тут було відкрито хіміко-технологічний технікум, за цією ж спеціалізацією діяв інститут. Не випадково одна з дореволюційних вулиць носила ім’я директора порохового заводу (1906—1917), вченого-порохівника, який разом із Д. І. Менделєєвим розробляв ідею нітрації целюлози, Г. П. Киснемського (1857—1923).

Не втрачає Шостка репутації міста інтелектуального, значною мірою технічних кадрів, і сьогодні. Діє в місті інститут, який входить до складу Сумського державного університету. Не втрачає позицій

Загальний вигляд капсульного виробництва, збудованого в 1846–1848 рр.

НА ШУСТЦІ

Центральна частина сучасної Шостки

хіміко-технологічний коледж, який носить ім'я І. М. Кожедуба, вихованця цього закладу. Ще 4 квітня 1935 року в Шостці було споруджено парашутну вишку місцевого аероклубу. Саме тут почалося входження в авіацію уродженця приміського села Ображіївка, Тричі Героя Радянського Союзу, льотчика Івана Микитовича Кожедуба.

Значною подією, коли Шостці 1924 року було надано статус міста, стало введення в дію через сім років фабрики кінострічки. Згодом її продукція стала відома в 30 країнах світу. Адже випускалося понад 600 видів світлочутливих матеріалів (тому з 1975 року виробничі об'єднання вже називалося «Свема»), 100 видів магнітних стрічок. Із 60-х років тут, зокрема, випускалася продукція космічного призначення. Та, на превеликий жаль, колишня гордість (і не тільки Шостки!) втрачена. Підприємство ледве животіє.

І все ж Шостка живе, бореться... Дещо, незважаючи на великі матеріальні труднощі, оновлюється, а то й будується. Відроджено, а по суті, побудовано плавальний басейн. Ось нещодавно піднялася будівля Центру електрозв'язку. Радше горожан завод «Імпульс», який із року в рік стає кращим серед товаровиробників України. Своєю продукцією (не тільки всеукраїнськими, а й міжнародними відзнаками) зажив доброї слави міськомкомбінат (директор — Л. О. Рудакова).

В одному з будинків згаданого коледжу відкрився музей І. М. Кожедуба, філія місцевого краєзнавчого. З ініціативи М. П. Ноги

йдуть роботи щодо відкриття музейної кімнати Пантелеймона Куліша в приміщенні міської бібліотеки для дорослих. Відроджена колишня церква Різдва Христового, зведена, починаючи з 1779 року, при пороховому заводі, а освячена 1785 року. У передмісті (селище ім. Куйбишева) піднявся храм Собору Пресвятої Богородиці, освячено місце зведення каплиці та храму на честь Георгія Победоносця, покровителя оборонщиків. На іншій околиці Шостки закінчується будівництво церкви Покрови (Київського патріархату).

Із містом пов'язані відомі українці, не розповісти про яких ніяк не можна. Дещо перефразовавши рядок, скажу словами письменника з Сумщини Олександра Шугая:

*«Вливається Десна в Дніпро,
Життя людей — в історію».*

Із 1815 і десь до 1835-го на Шосткинському пороховому заводі працював батько видатного українського вченого-енциклопедиста Михайла Максимовича Олександр Іванович — і механіком, і архітектором. Отже, був вельми різнобічно ерудованою людиною, великим фахівцем. У Шостці померла мати історика й письменника, славетного фольклориста. Тут її і поховали. Це засвідчив сам Михайло Максимович в «Автобіографії» «Я выехал из Москвы 5 июля (1829 г. — В. Т.)... Поспешая в Киев, мимоходом побывал я у отца моего и на могиле матери, и 13 июля был уже в Киеве» (невдовзі М. О. Максимович став першим ректором шойно відкритого на березі Дніпра Університету Св. Володимира). На бере-

гах Шостки і Десни Максимович записував українські народні пісні, вперше видавши їх у збірці «Малороссийские песни» (М. — 1827).

У 2004 році виповнилося 200 літ від дня народження Михайла Максимовича. Був лист до тодішнього прем'єр-міністра В. Януковича від народних депутатів, широко знаних культурних діячів нашої України Володимира Яворівського, Миколи Жулинського, Павла Мовчана з пропозицією створити ювілейний комітет і широко відзначити ювілей вченого. Були запропоновані конкретні, цілком реальні заходи. Проте не відзначили на державному рівні, як перед тим і 190-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка. Копію цього листа, надіслану мені, я передав до міської ради. Проте і на регіональному рівні до цього залишилися байдужими. Будемо сподіватися, що хоча б наступного року в Шостці з'явиться меморіальна дошка, яка увічнить пам'ять дітяч з нагоди 180-річчя виходу в світ його славетної збірки «Малороссийские песни».

У колишньому селі Локотки (нині — частина м. Шостки) народився відомий бібліограф і бібліофіл, автор історичних розвідок Михайло Хмиров (1830—1873). Тут же, в Локотках, двічі перебувала Марко Вовчок, її чоловік Опанас Васильович у помешканні брата останнього, лісничого В. В. Марковича. Тут пройшли дитячі роки згодом письменника Дмитра Васильовича Марковича (1848—1920), твори якого за радянського часу не перевидувалися, його ім'я не було введене навіть до відомого «Літературного шоденника», укладеного Миколою Терешенком. Бо, бачте, Дмитро Маркович деякий час працював в уряді Центральної Ради.

Під Шостокою, на хуторі Богданка, був маєток К. Д. Ушинського, який дістався йому за дружиною Надією Семенівною із гетьманського роду Дорошенків. Славетний педагог своїм друзям писав: «Якщо Ви захочете порадувати мене листом своїм, то адресуйте так: в Чернігівську губернію, Глухівський повіт. Шостенський пороховий завод, а звідти — в хутір Богданка».

Через Г. І. Петрова з Шосткинського порохового заводу листувався з батьком в останні роки

його життя уродженець містечка Вороніж поблизу Шостки Пантелеймон Куліш.

На цьому заводі, в пансіоні Г. К. Серебрякової, перед вступом до московського Єлизаветинського інституту навчалася відома етнограф і народна вчителька зі старовинного, добре відомого роду Туманських по материнській лінії П. Я. Литвинова-Бартош (1833—1904).

У першій половині минулого ХХ століття вписали своє ім'я в історію України уродженці Шостки Федір Петруненко (1879—1938) та Григорій Іваниця (1892—1938). Перший був кореспондентом Лесі Українки в 1911—1913 роках, допомагаючи поетесі в журнальних справах-хлопотаннях: пересилав їй книжки то до Кутаїса, то до Каїра, піклувався про гонорар, зв'язки з науковцями, письменниками тощо. Це саме у виданому Петрунцем 1913 року збірнику «Арг» був вміщений останній творчий задум Лесі Українки і його вірш «Пам'яті Лесі Українки (Море злобісне любила дівчина-краса)».

А другий, професор Київського інституту народної освіти, був зарахований до сфабрикованої Спілки Визволення України. Обидва, як бачимо, загинули в 1938 році. Причому Федора Петруненка розстріляли у Чернігові 7 червня, наступного дня після дати його народження. Згадую: 8 липня, також наступного дня після народження, знищили відомого українського громадсько-політичного діяча, педагога, вченого-філолога, редактора «Киевской старины» Володимира Науменка. Що це — збіг обставин? Чи то більшовики отримували насолоду кровожерців позбавляти людей життя в післядень їхньої появи на світ?

Місто на Шустці можна назвати коліскою архітекторів, містобудівників. Адже тут народився Д. М. Чечулін (1901—1981), головний архітектор Москви в 1945—1949 роках: дійсний член академії мистецтв СРСР (експозиція, присвячена йому — в місцевому краєзнавчому музеї). Із Шостки вийшов Віктор Дубок (1935), головний архітектор Києва (з 1992, з 1977-го до того часу він був першим заступником головного архітектора).

Згадаю і шосткинця Володимира Привалка, вихованця Київського державного художнього інституту (1981). До того ж останній — поет, художник. Серед його робіт чимало замальовок храмів.

Перелік імен можна ще довго продовжувати. Проте не можу не назвати ще трьох осіб, найтіснішим чином пов'язаних з пресою.

У 1930 році організував випуск шосткинської газети «Зоря» Д. Й. Ортенберг. Під його ім'ям, як редактора, вийшло, здається, шість перших номерів. Журналіст Ортен-

берг став першим (чи не єдиним?) генерал-майором на цій ниві. Згодом «Зорею» газетярства стала шосткинська газета для Дмитра Прилюка та Анатолія Погрібного. Дмитро Михайлович проходив тут стажування — журналістську практику 1938 року як студент Інституту журналістики в Харкові. «Місто запам'яталося на все життя, — писав він мені 2 червня далекого 1968 року, — 3 редакційних товаришів — тов. Рудень — редактор — чи живий він?.. Він ставився до мене як рідний батько».

Чи можна зараз підрахувати, скільки ж згодом випустив у світ сам Дмитро Прилюк, коли був деканом факультету журналістики столичного університету?

Через 21 рік після Д. М. Прилюка приїхав до Шостки на завод хімічних реактивів після закінчення хіміко-механічного технікуму з того ж таки Харкова Анатолій Погрібний. Проте його притягувала філологія — і 1960 року він вже став студентом Київського університету. А закінчив своє перебування в місті організацією сотої річниці з дня смерті Тараса Шевченка. На загальнозаводському ювілейному вечорі зробив доповідь, поставив на сцені клубу підприємства «Наймичку». Знайшовши керівника, організував хор. Лунали в нашому місті пісні на слова Кобзаря, українські народні пісні.

Кому тепер не відоме ім'я — Анатолій Погрібний, доктор філологічних наук, професор, академік багатьох академій. Лауреат низки премій. І цього року — Шевченківської!

А як справи в Шостці сьогодні?

Газети: міськрайонна «Полісся», казенних заводів «Зірка» та «Імпульс» носять не тільки назви українською мовою, а й часто-густо друкують нею матеріали. І не тільки офіційні.

У місті депутати, здається, не збираються приймати рішення про надання статусу регіональної російській (і слава Богу, розумно!). Але ось інформаційно-рекламні газети, тижневики, які з'явилися останнім часом у Шостці («Вовремя», «Перекресток», «Маклер»), виходять російською мовою. І це на батьківщині П. О. Куліша, засновника першого українського фонетичного правопису, названого іменем нашого земляка — «кулішівка»! Робиться, як-то мовиться в народі, тихою сапою.

Не усвідомлюємо (ні!), що державна мова є, по суті, питанням державного суверенітету, його захисту, питанням реалізації державної політики.

...Минулого року на Кулішевому хуторі під Шостокою відбулося свято — підбиття підсумків VI Загальнонаціонального конкурсу «Українська мова — мова єднання». Його учасники з'їхалися з усієї України. І цього року планується провести на землі Куліша Кулішеві читання. Що ж переважить? Пишу оці слова і думку гадаю, чи збудуться врешті-решт слова-переконання нашого славетного земляка:

*«Схаменуться, стрепенуться
Стуманілі люди:*

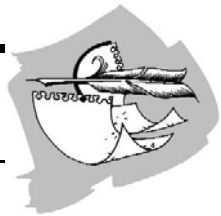
*Рідне слово, рідний розум, —
Рідна й правда буде».*

Невже допустимо до того,
*«Щоб рідне слово в ріднім краї
Розлукою з людьми каралося?»*

- **Віктор ТЕРЛЕЦЬКИЙ**, член Національної спілки письменників України, лауреат Огієнківської премії (2006), голова Шосткинської міської організації ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка

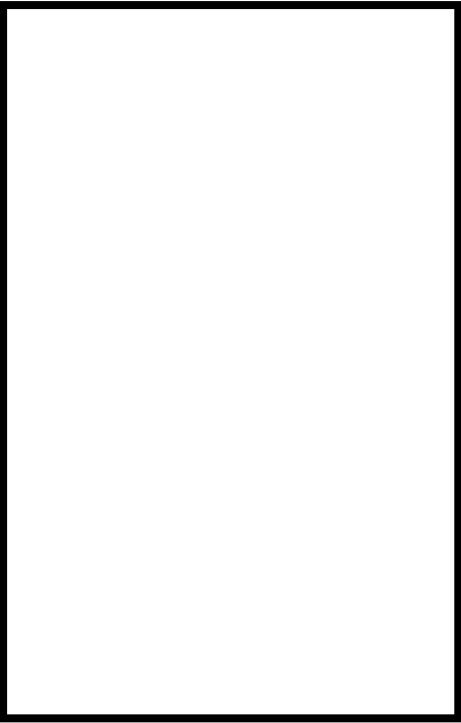

Млин на р. Шустці (Шостці), XVIII ст.

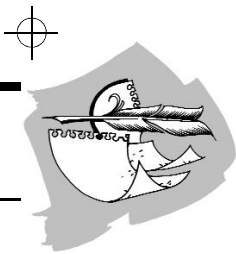
ПОСТАТІ

Закінчення. Початок на с. 9

•

•

Закінчення на с. 10

— *Як на мене, класична йі академічна музика — це той плодоносний ґрунт, на якому росте сад інших музичних культур. Але дивина полягає в тому, що українська держава практично не культивує цей ґрунт. Як Ви оцінюєте ситуацію?*

— Украй негативно. Більше того, поливають не квіточки і дерева, а будяки. Може, це зілля теж для чогось потрібне, але ж не в таких масштабах. Це просто трагедія, і при тому, що українці феноменально талановиті, мають дивовижну духовну скарбницю. Слов'янський фольклор, на якому базується майже вся українська класика, багатющий. Коли я з композитором, моїм чоловіком Левком Колодубом була в Німеччині, то ми цікавилися німецьким фольклором, запитуючи в німців: “Чому у вас музичне мистецтво не пов'язане з фольклором?”. І вони відверто зізнавалися: “У нас фольклор не вельми цікавий”. Ми попросили: “Покажіть хоч збірку яку-небудь”. Подивилися — і справді: німецький фольклор порівняно з нашим нецікавий, майже ніякий. Наша ж етномузика унікальна: з точки зору мелодики, ритміки, гармонії, поліфонії. Це — диво, але чомусь держава до нього байдужа.

Я часто звертаюся до фольклору, використовую його. У мене були такі періоди в житті, коли я в підвалах-сховищах Інституту фольклору й етнографії НАНУ “витягувала” із страшенної пилюки на світ Божий силу-силенну пречудових мелодій. Потім готувала обробки, в мене є дві сюїти для двох фортепіано, написані на основі тих пісень. Як тут не згадати Сальвадора Далі, який сказав із приводу традиції, що ноги від землі відірвати неможливо. Ви запитали про моє ставлення до сьогодення. А сьогодення, повторю, трагічне. Можновладці-чиновники ділять матеріальне багатство. А культура і музична освіта гинуть, хоча не всі це помічають.

Як довести політикам, що без серйозної культури немає держави, що попса заведе нас у глухий кут. Ну, співають-танцюють майже голі в диму, блискавках і феєрверках, аби прикрити порожнечу. Обличчя вимащують до невпізнанності. Що буде далі?

— *Тобто “обрамлення” збільшується, а музика зникає-дебілізується.*

— Так, тільки бум-бум-бум. Децибелі на Майдані Незалежності — це ж муки для людей, які живуть навколо, це просто небезпечно. Ви знаєте, що корови перестають доїтися, якщо їм вмикають попсу. Свині істеріку закрючують. Навіть квіти в'януть, дерева всихають. Це вже доведено.

А класика, навпаки, гармонізує, живить, підносить.

Серйозні композитори нині живуть тим, що двічі на рік беруть участь у фестивалях: “Київ-мюзик-фест” і “Прем'єри сезону”. Вони збирають аудиторію, значить, людям це потрібно. Навіть приїжджають автори і шанувальники з різних країн: Німеччини, Франції, Польщі, Америки, Канади тощо. А хто побував уперше, той обов'язково приїжджає знову. Взагалі іноземців вражає наша дружня мистецька атмосфера спілкування, вони не звикли до такого. Наші музиканти щирі, ініціативні, енергійні. Але наскільки вони подвижники, настільки держава в цьому сенсі непробивна.

— *Доволі часто доводиться чути від композиторів-академістів: “Я пишу, на жаль, у стилі”. А як Ваші твори доходять до людей?*

— Можу широко констатувати, що практично всі мої твори виконуються. Тому що йдеться не тільки про виконання на концертних і театральних сценах. Я ніколи не відмовляю моїм колегам: професорам, викладачам, студентам музичної академії, де я працюю. Мене часто просять: напишіть музику для квартету, квінтету, тріо, дуету тощо. Таких творів у мене назбиралося дуже багато. У Малому залі консерваторії за ініціативи Центру музичної українистики, який очолює Мирослав Скорик, у рамках конференції відбувся мій авторський концерт у двох відділах, де музикували саме студенти. Грав ще квартет саксофоністів Національної філармонії під орудою Василевича, який, до речі, всю Європу підкорив. Я для них написала три сюїти. Виконують мої твори в музичних училищах і школах. Напевно, нині немає такого викладача, який би їх не використовував.

Свого часу я написала “Снігову королеву” за казкою Андерсена, цей балет йшов у Саратові, а в Донецьку його п'ять років танцював знаменитий Вадим Писарев. Потім був записаний варіант на платівку: музику виконував симфонічний оркестр філармонії, а казку читав Богдан Ступка. Кілька місяців тому я з хормейстером-професором, письменницею Нікою Андрос-Королюк написала казку “Принцеса”, яку наша філармонія од-

разу поставила для дітей. Казкою зацікавився Роман Віктюк і поставив цю виставу в Ризі силами Нового російського театру.

З особливим захопленням мої твори виконують духовики, наприклад, такі знані флейтисти як Володимир Турбовський, Олег Кудряшов, Юрій Шутко, трубачі Валерій Посвалюк, Микола Баланко, саксофоніст Юрій Василевич... Назагал духовики бідні на репертуар, нині вони вважають мене за свою композиторку, часто виконують мій драматичний концерт для труби; для флейти — “Ліричне інтермешо”, “Поему”, “Ноктюрн”, “Слов'янське коло”. Про “Ноктюрн” музиканти кажуть: “Це вже наша класика”. Постійно звучить “Концертно” для гобоя. Якось до мене приїхала гобоїстка Сінтія Грін Ліббі з Америки. Коли вона почула в запису “Концертно”, її обличчя запроменилося дивними “метаморфозами”, вона мовила: “Я хочу цей концерт”. Я кажу: “Сьогодні неділя, Ви ніде не зробіте копії”. Та хтось підказав магазин, що працює у неділю і де є ксерокс. Ми пішли з нею. Вона

ЖАННА КОЛОДУБ: «МИ МАЄМО ДИВОВИЖНУ ДУХОВНУ СКАРБНИЦЮ, ЯКУ ДЕРЖАВА НЕ ХОЧЕ ПОМІЧАТИ»

Із видатною українською композиторкою Жанною Колодуб я особисто познайомився доволі кумедно. Уявіть: у Колонному залі Національної філармонії йде концерт народної артистки піаністки Євгенії Басалаєвої. Після одного з музичних номерів, коли лунали оплески, я не втримуюсь і захоплено кажу своїй скромній усміхненій сусідці: “Господи, який красивий вальс. Він ніби матова перлина, що пронизує м'яким світлом довкілля”. — “Та це ж я його написала”, — реагує стримана незнайомка, і мені стає соромно, що я не знав в обличчя Королеву Музики, творчістю якої захоплювався вже давно.

Твори Жанни Юхимівни Колодуб вражають дивовижним синтезом сучасності й традиції. З одного боку, це яскраво модернова українська музика, з другого — в ній відчувається дух східноєвропейської класики; музика Жанни Колодуб універсальна й водночас індивідуально-неординарна; подих прадавнього мелосу тут переплетений із новітнім експериментом, із надзвичайною винахідливістю; ліричність, романтизм — із фантазією, екзотичністю. У нашому житті, “забитому” суворого прозою, її музика — надивовижу мелодійна, сповнена світла й доброти. Вона звучить у малих і великих концертних залах як в Україні, так і за її межами, входить у репертуар відомих музикантів, у навчальний репертуар студентів консерваторій, музичних училищ і шкіл... Жанровий діапазон — феноменальний: від симфоніст, концертів, інструментальних і хорових п'єс, мюзиклів та балетів — до музики для мультфільмів і естрадних пісень.

Жанна Колодуб — член Національної спілки композиторів України, заслужений діяч мистецтв, професор Національної музичної академії імені П. І. Чайковського, лауреат міжнародних і всеукраїнських конкурсів. Але ніякі посади й регалиї не затуляють дивовижної безпосередності й щирості Жанни Юхимівни, це напевно ті риси, які вирізняють аристократок духу.

Наша бесіда відбулась у затишній квартирі “композиторського дому” на Софіївській вулиці. Пригощивши мене чаєм, Жанна Юхимівна на прощання сказала: “Я хочу Вам подарувати паросток алое, його мені років із двадцять тому подарувала сім'я Лобановських, Валерій привіз його із Мексики. Я це алое дарую всім людям, які мені подобаються”.

Як це приємно: дивитися на алое й слухати гармонізуючу музику Жанни Колодуб.

стояла в черзі, а потім був “цирк”: люди дивились, як Сінтія цілувала ноти й переможно піднімала вгору. В Америці вона записала диск і видала ноти.

— *Я знаю, що навіть відомим нашим виконавцям великою ціною дістається сцена, в тому числі й у Національній філармонії. Треба за все платити: за оренду залу, за запрошення; радіо і телебаченню теж треба платити (а за те, що записують чи знімають, треба ще заплатити філармонії, якій вже заплачено за зал). Вихає так само відчуття, що артисти — це пацанки для чиновників від культури.*

— Справді, так, і відомим музикантам дуже складно пробитися на сцену. Але ще більшими пасинками є українські композитори. Подивіться філармонічні програми. Багато там української музики? Мінімум. Кажуть: не ходить слухач на українську музику. А як же ходитиме, якщо вона не пропагується? Тим паче, що є чудові твори Ревуцького, Лятошинського, Лисенка, багатьох сучасних талановитих композиторів, які живуть у різних містах — в Одесі, Донецьку, Львові, Харкові, Чернігові, Херсоні...

Наказало довго жити знамените видавництво “Музична Україна”, котре дуже активно видавало найкращі здобутки українських композиторів (я це добре знаю, бо років із двадцять була членом редколегії). Закупівель-

на комісія Міністерства культури колись купувала нові твори, нині “фінанси співають романси”.

Масові засоби інформації практично вирізали від народу класичне мистецтво, яке культивує духовну красу, смак, вихованість, високі ціннісні критерії. У столиці щось живо відбувається, а на периферії — повний нуль. Раніше були трансляції з драматичних і оперних театрів, із філармонії. Нині при владі люди, далекі від культури; на радіо і телебаченні ніби не знають, що в нас є театри опери й балету. Один такий діяч казав: “Приходжу додому, вмикаю радіо, а там по п'янінах бахають і ніякого відпочинку нема. Що це таке? Щоб цього бахання більше не було!”. Або був такий випадок: прийшов редактор підписувати до теленацальства програму. Дядечко питає: “А хто цей Равель? (з наголосом на першому складі). Він гроші вже заплатив?” Редактор каже: “Та ні, Моріс Равель вже помер, це взагалі-то французький класик, відомий всьому світові імпресіоніст”. — “А, помер, то навіщо він нам?”

Із видатною українською композиторкою Жанною Колодуб я особисто познайомився доволі кумедно. Уявіть: у Колонному залі Національної філармонії йде концерт народної артистки піаністки Євгенії Басалаєвої. Після одного з музичних номерів, коли лунали оплески, я не втримуюсь і захоплено кажу своїй скромній усміхненій сусідці: “Господи, який красивий вальс. Він ніби матова перлина, що пронизує м'яким світлом довкілля”. — “Та це ж я його написала”, — реагує стримана незнайомка, і мені стає соромно, що я не знав в обличчя Королеву Музики, творчістю якої захоплювався вже давно.

Твори Жанни Юхимівни Колодуб вражають дивовижним синтезом сучасності й традиції. З одного боку, це яскраво модернова українська музика, з другого — в ній відчувається дух східноєвропейської класики; музика Жанни Колодуб універсальна й водночас індивідуально-неординарна; подих прадавнього мелосу тут переплетений із новітнім експериментом, із надзвичайною винахідливістю; ліричність, романтизм — із фантазією, екзотичністю. У нашому житті, “забитому” суворого прозою, її музика — надивовижу мелодійна, сповнена світла й доброти. Вона звучить у малих і великих концертних залах як в Україні, так і за її межами, входить у репертуар відомих музикантів, у навчальний репертуар студентів консерваторій, музичних училищ і шкіл... Жанровий діапазон — феноменальний: від симфоніст, концертів, інструментальних і хорових п'єс, мюзиклів та балетів — до музики для мультфільмів і естрадних пісень.

Жанна Колодуб — член Національної спілки композиторів України, заслужений діяч мистецтв, професор Національної музичної академії імені П. І. Чайковського, лауреат міжнародних і всеукраїнських конкурсів. Але ніякі посади й регалиї не затуляють дивовижної безпосередності й щирості Жанни Юхимівни, це напевно ті риси, які вирізняють аристократок духу.

Наша бесіда відбулась у затишній квартирі “композиторського дому” на Софіївській вулиці. Пригощивши мене чаєм, Жанна Юхимівна на прощання сказала: “Я хочу Вам подарувати паросток алое, його мені років із двадцять тому подарувала сім'я Лобановських, Валерій привіз його із Мексики. Я це алое дарую всім людям, які мені подобаються”.

Як це приємно: дивитися на алое й слухати гармонізуючу музику Жанни Колодуб.

Ради на радіо і телебаченні знищені. На ТБ взагалі класикою і серйозною музикою не займаються, за винятком програми “Київ класичний” на телеканалі “Київ”, і “Класик прем'єр” на “УТ—1”.

— *При такій облозі Вас не спокушали написати оперету, пісню?*

— Я писала і пісні, й оперети. Але пробитися зі своєю піснею в “естрадну мафію” неможливо. Я колись зателефонувала Таїсії Поваляй із наміром запропонувати цікаву пісню, трубку взяв Ігор Ліхута й категорично сказав: “Нам сейчас нічого не нужно, ми делаем клип”. Ну, добре, не зараз, так потім можна ж було послухати...

До речі, я створила вдалу дитячу пісню про Україну, її записали на радіо. Мені телефонують, просять ноти з різних міст. Я з задоволенням даю ноти. Щоправда, були часи, коли я сама робила копії, а потім зрозуміла, що ніякої зарплати не вистачить, щоб ті копії робити.

— *Тобто Ви свої ноти надаєте абсолютно безкоштовно?*

— Так, звісно, безкоштовно.

— *І як композиторці ніяка копія не капає?*

— Ні, абсолютно.

— *Це ж суцільна благодійність. Що ж Вами рухає?*

— Розумієте, музика — це як повітря для мене. Якщо я за день хоч два нотних рядки не написала, то вже сердита як чорт: пропав день!

— *В одній квартирі живуть дві потужні творчі особистості — Жанна Колодуб і Левко Колодуб. Ви божі корівки на зеленому листку чи скорпіони в одній банці?*

— Звичайно, дві божі корівки на зеленому листочку. Левко мені дуже допомагає, він делікатно ставиться до моєї творчості, я раджуся з ним постійно. Взагалі-то він мій учитель. У консерваторії моїм першим учителем був Лятошинський, а коли ми вже одружилися з Левком, то всі п'ятдесят років, що ми разом, він мій вчитель.

— *А Ви йому щось підказуєте?*

— Оскільки я скрипалька, то він звертається до мене за порадою щодо специфіки струнних інструментів, і не тільки. До речі, я є лауреатом як піаністка і скрипалька. Скрипалькою починала з п'яти років і дійшла такого рівня, що з Давидом Ойстрахом грала дуєт — концерт Вівальді. Отже, музичне училище імені Плієра я закінчила як скрипалька і піаністка, а композиторським мистецтвом оволодівала в консерваторії і опановую все життя. Постійно підбігаю до свого інструмента. Бува щастить: раз на рік їду в Будинок творчості у Ворзель на днів 5—10 і працюю, позбавлена побутових турбот. Адже вдома я мушу готувати обіди й робити інші хатні справи.

— *А як Ви себе персоніфікуєте як композитора?*

— Деякі колеги вважають, що моя музика імпресіоністична. Можливо, так воно і є. Я використовую майже всі новітні досягнення композиторської техніки, працюю в “розширеній тональній системі”: тональність у моїх творах може змінюватися у кожному епізоді, в кожному такті — бемолі, діззи і бекари я ставлю при необхідності. У мене є п'єси, коли в правій руці одна тональність, у лівій — інша. Я використовую “алеаторику” (певні ноти в рамочці можна грати навіть задом наперед), сонаристику (музика настрою), політональність...

У мене є фортепіанна збірка з одинадцяти номерів — “Акваріум пана Левка” (вдома насправді у нас є маленький акваріум), у якій я використовую складні гармонії, але ці п'єси подобаються навіть дітям. Їх вдало виконує мій колега професор Юрій Глушенко. Я мрію про те, що “Акваріум пана Левка” виконуватиметься на сцені, занурений у зелене світло.

Я формально вільна, аби й музикант був вільний у трактуваннях творів разом зі своїм інструментом: роялем, баяном, скрипкою, духовими тощо. Водночас я постійно запитую себе: для чого ти пишеш? Задля глибокої ідеї, смислу чи витребеньок? Для мене найголовніше: чесно працювати, робити свою справу від серця — задля розвитку найкращого в людині. Я дуже люблю свою роботу, мене хлібом не годуй, а дай спокою, щоб творити музику. Ми якось поїхали з Левком у Кароліно-Бугаз відпочивати, там у нас була “будка” без нічого, таке собі бунгало біля самого моря. Я взяла з собою свій фортепіанний концерт для коректури, сиділа і корпіла. Левко свариться: “Я вже не могу бачити твою спину, обличчя уже, лізь у море...” А я кажу: “Я мушу це закінчити”. Якось до мене підбігла одна жіночка і повідомила: “Ви знаєте, до вас лізла грубезна зміюка товщиною з кулак, то я її прогнала”. Я засміялась: “Спасибі велике, що Ви врятували мене від загибелі на бойовому посту”. У Юрія Рибчинського є віршик, на який я написала дитячу пісню, де йдеться про годинник, який невтомно “тік-такає”. “Навіщо ти це робиш”, — запитують його. “А я просто люблю професію свою”.

— *Які є у Вас маленькі й великі бажання?*

— Я хочу, щоб дітей навчали музики з першого класу, щоб у наших школах був обов'язковий хор (я вже не кажу про оркестри, які є, наприклад, в усіх американських школах). Я, до речі, маю дві збірки для дітей — “Пісні народів світу”, це просто діаманти. Діти в Прибалтиці співають щодня, і мені дуже боляче, що у нас цього немає. У стародавній Греції музичне виховання стояло на першому місці, бо воно виховує головне в людині — душу, формує її ество.

Я дуже хочу, щоб не закривали наших музичних шкіл, зменшили плату за навчання, надали дотацію, щоб грі на духових інструментах навчали безкоштовно, інакше через кілька років наші оркестри будуть знекровлені, їх узагалі не буде.

Я хочу, щоб виконували українську музику у філармоніях. Хочу, щоб наші музиканти, які отримують чудову освіту, не тікали з країни, а працювали вдома, примножуючи красу і любов.

● Володимир КОСКІН

КРАПКИ НАД "І"

Свого часу в репортажі з Парижа нам показували, яку радість викликало у французів рішення МОК провести олімпіаду у Франції. Французи раділи з перемоги своєї країни, своєї нації. І ніхто, ні з-за Ла-Манша, ні з-за Алон не сичав на них: "Націоналісти!". А з якою радістю зустрічала кожна країна перемогу своєї збірної з футболу.

І це прояв націоналізму в тому значенні, в якому це слово вживається в цивілізованому світі, тобто в розумінні любові до своєї землі, свого народу і турботи про його інтереси.

Ось яке визначення дає тлумачний словник англійської мови Хорнбі: "Націоналізм. 1. Велика відданість своїй власній нації, патріотичні почуття, дії, принципи. 2. Рух за політичну і т. ін. незалежність (у країні, яка контролюється іншою)".

Дві цитати з книги М. Сенченко "Общество истребле-

ЩО ТАКЕ «НАЦІОНАЛІЗМ»?

нія" слугуватимуть ілюстрацією до цього визначення: "Герхерд Шредер виграв вибори, підписавшись під економічним націоналізмом"; "У новому тисячолітті холодну війну замінила війна патріотів кожної нації проти світового уряду, який мріє про те, щоб усі нації позбулися свого суверенітету і поступово зникли. Це війна націоналізму проти глобалізації".

А в радянській імперії націоналізмом вважалося прагнення "інородців" зберегти своє національне обличчя, свою неповторність. Це вважалося кривою і суворо каралося. Найбільше дісталося українцям. Кожний другий політв'язень —

українець. І ще й зараз це слово жахає обивателя.

Як казав Ю. Ілленко: "Спотворене в катівнях КДБ обличчя націоналізму лякає на смерть самих носіїв цього обличчя".

У книзі "Розмови про наболіле" А. Погрібний наводить визначення одного автора трьох ідеологій, основу яких складає патріотизм, велика любов до своєї землі, народу, національних традицій.

Націоналізм — активна позиція патріота щодо становлення, розвитку й оборони своєї держави в межах її кордонів.

Шовінізм — націоналізм, що "виходить за межі своєї держави з метою поневолення ін-

ших народів і загарбання чужих земель".

Фашизм — претензія окремої нації на свою біологічну зверхність над іншими народами, що для досягнення своєї мети передбачає геноцид для інших, що і здійснювали нацисти на практиці.

Із подачі П. Симоненка деякі наші співгромадяни почали ставити знак рівності між поняттями націоналізм і нацизм.

Щодо лідера комуністів, то від нього можна чекати чого завгодно після того, як він три роки тому в газеті "Коммунист" заявив, що "кримінальні елементи провозгласили незалежність України".

Дивує, що так багато громадян, які не отримують жодних подачок від Путіна, поділяють його погляди.

● **Галина САГАТЮК**, член "Просвіти", м. Іллічівськ Одеської обл.

МОВА ЄДИНА

Цей рік приніс мені досить важливу подію — я захищала честь школи і району на обласній олімпіаді з української мови та літератури. І мені було дуже прикро, коли чула з уст учасників... російську. Навіть запитання, які виникали до членів журі під час виконання роботи, вони ставили мовою північно-східного сусіда. І найголовніше — це всім здавалося абсолютно нормальним і природним.

Але хіба нормально, що в Україні, на олімпіаді з української мови та літератури я чула... російську.

Чому з української естради лунають російські пісні? Чому український КВК веде росіянин? Чому українські "кавешники" смішать нас російською

ДУМКИ ВГОЛОС УКРАЇНСЬКОЮ ПРО УКРАЇНСЬКУ

(мабуть, пристосовуються до ведучого — із ввічливості)?

А я ні до кого не пристосовувалася. І 1 червня цього року (саме в День захисту дітей), побувавши з делегацією району в Дніпропетровську на святі в нашу честь і побачивши мітингувальників біля Дніпропетровської міськради, приєдналася до них. І яке ж було моє здивування, коли я, викрикуючи "Україна для українців! Так! — українські мови! Ні! — російській! Ні!

— брехні!" в очак "російськомовних" дніпропетровців була цілковито нормальною, а в очак наших делегатів (із українськомовних сіл) — таким собі доісторичним мамонтом. А ще більше здивувалася, коли середніх років чоловік, мешканець Дніпропетровська російською (!) сказав мені: "Девушка, а я ведь полностью с Вами согласен". А в автобусі делегати-селяни всю дорогу додому посміювалися і глузували з мене.

Звертаюся до своїх ровесників (не тільки до тих "сміхунів" в автобусі). Ви не думали над тим, яке майбутнє чекає на Україну, якщо ми так добровільно шодня паплюжимо свою мову, свою культуру, свій народ, а значить, — і самих себе? Якщо занепаде мова, занепаде вся країна. А населенням такої країни легше керувати нашим "чесним" політикам. Саме такий електорат їм і потрібен. І тоді вони нас, як теля на мичці, поведуть не тільки в ЄС, а й навіть в Африку, якщо буде потрібно. Чи хочете ви такого майбутнього? Я, наприклад, ні. Тож давайте вчити українську, говорити нею, думати нею, поважати і любити її, свій народ і себе самих!

● **Настя ФЕДЧЕНКО**, с. Великоолександрівка Дніпропетровської обл.

ПАМ'ЯТІ ДРУГА

Відійшов у вічність київський художник Віктор Шматок, так несподівано і до щемо неждано для рідних його, друзів, знайомих і земляків. Друзі та колеги пам'ятають митця як чудового майстра пейзажу, портрета, натюрмортів із квітами. Часто бачили його твори на День Києва та інші свята столиці України. Значну частку творчості художник присвятив храмовому живопису. Оздоблюючи храми, міг би ще чимало зробити, але — не судилося... Митець був у розквіті таланту, та доля неблаганна...

Народився Віктор Іванович у родині хліборобів Івана Даниловича та Ольги Митрофанівни Шматків у нелегкі повоєнні роки в давньому селі Євминці, що розкинулося на мальовничих придеснянських луках у дев'яти верстах від Остра. Щедра природа краю подарувала майбутньому художнику щире та широке вдача, талант митця. Друзі побували не один раз на малій батьківщині митця, про що згадують із вдячністю.

Поховали небіжчика за всіма християнськими звичаями на цвинтарі с. Євминки поруч із могилою батька. Земля тобі пухом, друже, Царство Небесне.

Відспівав похоронну процесію отець Іоан.

● **Микола СОМ**, художник

ВУЛИЧНИЙ ФОТОГРАФ

Фото О. Литвиненка

Спека... В місті повільно плине час, усі наче перечікують цю позначку — 30 градусів Цельсія. І тільки дітлахи запам'ятають це літо в діамантах бризок фонтанів...

МИКОЛУ КОНОБРИЦЬКОГО ЗВІЛЬНИЛИ

ДОБРА НОВИНА

11 серпня 2006 року Апеляційним судом Донецької області скасовано незаконний вирок Краматорського міського суду та звільнено з-під варті директора-організатора першої Української Краматорської гімназії Миколу Миколайовича Конобрицького.

Політичний в'язень був звільнений з-під варті, однак, не дивлячись на всі докази невинності, які були в матеріалах справи, суд замінив термін ув'язнення три роки в місцях позбавлення волі на два роки умовно з позбавленням права на 2 роки займати керівні посади.

Громадські організації, які активно підтримували захист

політичного в'язня вважають цей вирок незаконним та ініціюватимуть касаційне оскарження, а також активно займуться тими особами, які сфальсифікували кримінальний процес за надуманими обставинами.

● **Марія ОЛІЙНИК**, заступник голови Донецької обласної "Просвіти"

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

ЦЕЙ ТЕРНИСТИЙ ШЛЯХ ДО ЄВРОСОЮЗУ

Ми так стрімко квапимось шляхом євроінтеграції, що забуваємо про таку просту істину: перш ніж тебе поважатимуть інші, навчися шанувати самого себе — свою мову, свою культуру, історію, своїх видатних і визначних особистостей. Наші намагання стати повноправним членом європейської родини зрозумілі й виправдані, однак не варто при цьому втрачати власного обличчя.

Напівсвідоме чи малосвідоме поклоніння всьому іноземному вже має і ще матиме той негативний вислід, що на угоду комусь губимо власну ідентифікацію. Погляньте, як заповнили наше мовлення — усне і писемне — слова іншомовного походження, які ми просто смакуємо, хизуємося ними, віддаємо їм перевагу в співбесіді. Замість міський голова — мер; замість голова облдержадміністрації — губернатор; замість Верховна Рада — парламент. Звичайно, для урізноманітнення мовлення потрібна синонімія, аби уникнути повторень. Але ж є українські відповідники цих словесних одиниць.

Не може тішити той факт, що у вітчизняному інформаційному просторі (рекламі, оголошеннях, назвах кафе, барів, кав'ярень, казино, салонів краси) перевага чомусь надається словам, які прийшли до нас із-за кордону. Ось короткий їхній перелік, які довелося побачити автору цих рядків: "Альфа", "Таверна", "Ковчег", "Ромсо", "Рандеву", "Клеопатра", "Афродіта", "Касандра", "Міраж". Цей список, звичайно, можна було б і продовжити. Видно, що власники цих закладів цікавляться і давньоримськими й давньогрецькими легендами. Але хай би краще вивчили спершу давньоукраїнську міфологію.

Вдивляючись у далекоглядні горизонти прийдешнього на шляху національного духовного відродження, варто на якийсь час зупинитися і заглянути в минуле. Вивчаючи львівську періодику часів, що передували нашій незалежності, я нарахував 12 (!) рубрик публікацій, що стосуються нашої минувшини. Ось їхній перелік: "Цікаво знати", "Стежка у давнину", "Люби і знай свій рідний край", "Карби віків", "Знайдено в архіві", "Музей у селі", "Скарби народу", "Свідчать архівні документи", "По виставочних залах", "Музеї", "З глибин віків", "По залах музеїв".

А зараз яке видання обласного рівня може похвалитися таким розмаїттям рубрик і такою увагою до історії батьківського краю?

Поважаймо свій родовід, що бере витoki з глибини віків, не забуваймо імен наших славних предків, шануймо мову своїх батьків — і тоді з нами рахуватимуться і наші сусіди, і європейська спільнота загалом.

● **Ігор БІДЮК**, с. Йосипівка Львівської обл.

ЦІКАВО ЗНАТИ

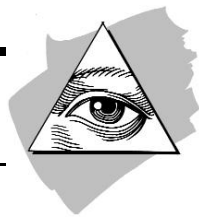
«СІДАЙТЕ» ЧИ «ПРИСЯДЬТЕ»?

У кабінетах, офісах, приймальнях державні службовці чинно кажуть: "Присядьте". Дуже рідко почуєш: "Сідайте". На моє зауваження мені пояснили: "Ви знаєте, сідайте, це ніби до біди, до криміналу, яке ще живе з радянських часів". Люди не знають, яка різниця між цими словами.

Значення цих слів знаходимо у "Словнику української мови" В. Грінченка, словнику "Наукової думки". Зрештою, є в Т. Шевченка: "Просимо сідати, будьте гостями", Б. Грінченка: "Сідайте, щоб старости сідали", П. Мирного: "Чого ви стоїте? Сідайте. Сідайте то побалакаємо" і т. д. Щодо слів присісти, "присядьте" у М. Коцюбинського: "Остап з Соломією присіли на мішках", З. Тулуб: "Настя присіла біля хати гапувати гаманець Сагайдачному", Б. Грінченка: "...по нотах, щоб присів".

Не біймося говорити слово "сідайте", воно давнє, як наша мова. Діди, прадіди, ми з вами так кажемо, коли з пошаною ставимося до людини, сусіда, родича, гостя чи подорожнього. "Присідають" хіба скраю на лаві, у танці, ховаючись за кущем.

● **Степан БОЙКО**, м. Івано-Франківськ

СУЧАСНА ШКОЛА

Проект (від лат. *projectus* — кинутий уперед)

ГОСПОДЬ — АВТОР ПЕРШОГО ПРОЕКТУ

Результатом його проекту була Людина. Господь полюбив свій проект і сказав: “Хай будуть благословенні всі проекти, котрі приносять Людині любов і щастя!”

Але диявол дивився на шедевр, створений Господом, інакше. “Ні! — заперечив він. — Кожному проекту Господа я проти-ставлятиму свій, який буде вводити людину у гріх та спокусу, примусить творити зло і в думках, і в діях. І побачимо, що сподобається Людині більше!”

Так усе почалося. Господь учив Людину любові, а диявол ненависті; Господь учив людину творити добро, а диявол — зло; Господь вів Людину до Сонця, а диявол — у пійтьму. І не кожна Людина, створена за образом Господа, мала досить сили духу і любові у своєму серці, щоб опиратися злу, яке часто виряджалося в яскравий одяг, обіцяло сите життя та владу, легкий шлях до перемоги, хоч при цьому, як правило, доводилися топтати душі та зносити голови іншим.

І щоб людина могла краще опиратися злу, вирішив Господь роздати людям ремесла, професії і таланти. Адже людину, яка закохана у своє ремесло чи професію, дуже важко спокусити витівками диявола!

Першим Господь вибрав хлібороба, а Людині, що зголосилася бути ним, дав коня, плуга, серпа та торбину із зерном і сказав:

— На цій Землі ти будеш моїм помічником, бо працюю своєю годуватимеш усе живе: і людину, і тварину, і комаху. Нелегка тобі випала доля! Праця твоя буде важкою: і холодні дощі тебе поливатимуть, і сонце палитиме, і суховії сушитимуть. Але коли ти серцем полюбимеш землю, зрошуватимеш її своїм потом та бергтимеш як зіницю ока, то за працю твою каторжну віддячить вона тобі сторицею. І не знатимеш ти і все твоє потомство ні біди, ні голоду, ні холоду! І так буде віднині і довіку!

Так само благословив Господь на працю і коваля, давши йому горно, міхи та молота; потім теслю, муляра та ще багатьох інших людей, котрі обрали собі те чи інше ремесло.

Потім Господь роздав професії, і кожна Людина вибрала собі ту, яка була їй найбільш до вподоби.

Тому, хто обрав собі професію юриста, Господь сказав:

— Ти будеш охоронцем правди на Землі! Для тебе правда має бути понад усе! Май чисту совість і ясний розум, бо дуже часто людська доля буде у твоїх руках! Виправдай невинного, покарай того, хто зумисне вчинив зло, але не сотвори неправди, не спокушайся саявом срібла та злота. Продаси себе за нього — будеш проклятий у віках і ти, і твої нащадки!

І лікарю сказав Господь:

— Я вкладаю в твою душу любов до людини хворої і немірної, а в голову — знання, що допоможуть тобі лікувати. Може бути, що не завжди і не кожному зможеш допомогти, але до останньої хвилини не полишай людину, очі якої дивляться на тебе з благанням і надією! І пам'ятай своє головне кредо: не зашкодь!

І ще багато людей вибрало різні професії, і кожній Господь обі-

ДЕЩО ПРО ПРОЕКТИ, МАТЕМАТИКУ І МАТЕМАТИКІВ ТА... ОСВІТУ. ЯК ВОНО Є!

цяв підтримку в її справі, якщо буде служити людина їй правдою і вірою.

Аж ось прийшла черга до Людини, що скромно стояла осторонь, оточена дітлахами. Її очі світилися любов'ю і випромінювали таке тепло і світло, що навіть у темряві було видно, як удень.

І сказав Господь:

— Бути тобі вчителем! Доля твоя не буде легкою, але вона буде прекрасною, бо ти зможеш торкатися душі чистої і незайманої, яка часто бачитиме в тобі єдиного поводиря, що виведе її з холодної пійтьми на сонячний шлях! Не чекай за свій труд ні великої плати, ні почесей — їх не буде! Але за твою любов і науку тобі платитимуть такою чистою любов'ю, яку не купиш за золото і срібло. І пам'ятай, що набагато легше любити весь світ, аніж одну чужу дитину! Але любов твоя не повинна бути сліпою, а знання твої мають будити в юній душі прагнення стати вище, дивитися далі, служити Добру й Істині! І коли це станеться — тоді ти будеш Учителем із великої літери! І в цьому буде і твоє найбільше щастя, і щастя твого учня, бо ваша зустріч у цьому світі не була марною!

МАТЕМАТИКА — ЦЕ ДОЛЯ

Господь мав рацію: найбільше щастя — це зустріти в житті вчителя з великої літери! У мене був такий учитель — Галина Іванівна Птиця. Тендітна, з теплими карими очима, вона справді нагадувала пташечку. І весь наш 10-й клас, усі тридцять “гідких каченят” були закохані в неї. Любов до Галини Іванівни дуже швидко переросла в любов до математики, яку вона в нас викладала. Адже така прекрасна людина могла читати лише прекрасну науку! Це і визначило мою долю. Вже на початку 11-го класу я твердо знала: моя майбутня професія має бути тісно пов'язана з математикою! І ніколи в житті я не пошкодувала про це. Ні за ті важкі для сільської дівчинки, але прекрасні п'ять років, проведених у стінах Московського державного університету імені М. В. Ломоносова, ні за двадцять п'ять років роботи в Інституті кібернетики імені В. М. Глушкова, ні за останні десять років, коли доля зробила

мене вчителем математики в Українському гуманітарному ліцеї!

Я часто думаю про те, ким би могла стати, коли б не зустріч із Галиною Іванівною? І, перебираючи подумки професії, аналізуючи всі “за” і “проти”, приходжу до висновку, що Господь був до мене дуже щедрим, давши мені таку професію! І я люблю цю науку до самозабуття за те, що вона довгі роки давала мені можливість працювати поруч із геніальними людьми, ніколи не кривити душею, не залежати від зміни влади і партій, не змушувати догоджати, брехати і торгувати совістю, щоб вижити. Вона довгі роки зачаровує мене красою своєї форми та змісту, а в години розпачу і житейської бурі є тим оазисом, де я можу заховатись від усього світу. В ній, як у Господній молитві, може спочити душа.

Правду кажучи, я не нажила великих статків, не відкрила рахунків у банках, не побудувала особняка на березі моря, однак протягом усього життя я заробляю собі та своїй родині на хліб цією професією, отримуючи ще й величезне моральне задоволення від того, чим займаюся. І робота моя не вимагала ні автомобіля для її перевезення, ні певного місця знаходження, ні великої кількості людей для її реалізації. Вона була завжди зі мною! І займатися я могла нею де завгодно: чи то варячи борщ, чи гуляючи з дитиною в парку, чи їдучи в транспорті. З інструментів — олівець та аркуш білого паперу, а далі — ти сам собі голова. І ні з чим незрівнянне почуття гордості та щастя, коли раптом розв'язок задачі, яка мучила тебе більш ніж півроку, з'являється у твоїй голові!

Але за що я найбільше вдячна математиці, то це за людей, з якими зводила мене доля. Справжні математики, як правило, прекрасні, високоосвічені й багатогранні особистості! Як не дивно, але своє перше знайомство зі світом музики я, дівча з глухого польського села, отримала на музичних вечорах у студентських вітальнях, які проводив у стінах Московського державного університету імені М. В. Ломоносова математик зі світовим іменем, засновник радянської топологічної школи, визнаної у всьому світі, Павло Сергійович Александров. Там я зрозуміла велич музи-

ки Баха, красу і довершеність музики Моцарта, зачаровувалася прекрасною музикою Чайковського, у якій учувала дорогі серцю українські мелодії. А потім, коли ми, студентки, зграйками “втиралися” (за 1 карбованець!) на концерти світових знаменитостей у Малий зал Московської консерваторії і розліталися по всіх східцях, заважаючи входу і виходу, мене вражала та кількість представників математичної еліти, яка сиділа поруч із нами (правда, у кріслах!). Під час антракту вони прогулювалися в невеличкому холі і ділилися враженнями. Як зараз бачу високого, статного, з гордою поставою і величною лавовою гривею, лишень зовсім білою, професора Олексія Івановича Маркушевича, потомка старовинного дворянського роду, який галантно розкланюється з нами, своїми студентками. Я відповідаю на привітання і ховаю очі від сорому, бо на весняній сесії “провалила” йому іспит з теорії функції комплексної змінної. Весна ж бо, Господи, весна! І беручи тоді мій матрикул (так Олексій Іванович називав залікову книжку), щоб поставити мені четвірку, єдину серед п'ятирок у тій сесії, але таку жадану для мене в той момент, він довго вибачається і ніяковіє значно більше за мене.

Видатний український математик Мирон Зарицький (21.05.1889—19.08.1961 р.), котрого називали поетом математики, писав: “...Кого не манить краса, ні мистецтво, хто живе вбогим духовним життям, той нічого не дасть математиці.”

Поезія не різниться від математики вищим летом уяви, а математик різниться від поета лише тим, що все і всюди розуміє... Але як і в мистецтві, так і в математиці лише твори гарні переживають століття і виховують цілі покоління”.

Працюючи в Інституті кібернетики імені В. М. Глушкова АН України у відділі математичних методів теорії надійності складних систем, ще раз переконалася, що людина, яка несе в собі справжню “Божу іскру” з математики, досить легко береться за будь-яку справу і досягає успіху.

Доля подарувала мені можливість працювати під керівництвом видатного математика Іго-

ря Миколайовича Коваленка. Доктор фізико-математичних наук, доктор технічних наук, академік АН України, лауреат багатьох державних премій у галузі науки і техніки, людина, праці якої відомі в усьому світі і використовуються в різних галузях, вільно володіє кількома іноземними мовами, любить і знає літературу — і зарубіжну, і вітчизняну. З українських поетів цінує Лесю Українку, Ліну Костенко і навіть у часи найбільшого утиску всього українського залишався українцем із великої літери. Завжди цінував талант у молодих людях, допомагав їхньому науковому зросту, ніколи не дозволяв собі некоректного ставлення до підлеглого. За двадцять два роки співпраці з ним ніколи не чула: “Зробіть негайно!”, а лише ввічливе: “Якщо Вам не важко, то допоможіть мені!” Сердитися страшенно лише за бездарні математичні результати; ненавидить протекціонізм у науці. Створив блискучу математичну школу, яка відіграє значну роль у багатьох галузях науки і техніки, і у вищій школі.

Найтісніше я у відділі Ігоря Миколайовича співпрацювала з двома блискучими математиками і прекрасними людьми — Лідією Степанівною Стойковою та Валентином Дорофійовичем Шпаком.

Лідонька, як любовно називали її у відділі, донька репресованих сталінським режимом батьків: батька, болгарина за національністю, ректора одного із харківських ВНЗ, заарештували як “болгарського шпигуна”, а матір як дружину “болгарського шпигуна”, що дозволила собі прийти в університет на лекцію у вишіванці. Лідоньці було тоді чотири місяці, і з тих пір вона їх не бачила. Вихована бабусею та дідусем, у математиці завжди прагла тієї величності істини, яка не підлягала ні несправедливому суду, ні репресіям будь-якого режиму, і вперто йшла до неї. Доктор фізико-математичних наук, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки за 2001 рік, вона часто друкувала свої праці в зарубіжних періодичних виданнях із математики, а гонорари, як правило, віддавала тим знайомим або й малознайомим людям, які, на її думку, потребували матеріальної допомоги, хоча її власна сім'я ніколи не жила в розкошах.

Валентин Дорофійович, доктор технічних наук, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки за 2001 рік, усе життя присвятив науці. На наші прискіпливі жіночі поради “Валентине Дорофійовичу! І чому б вам не одружитися ось із такою чудовою дівчиною?”, — відповідав з гумором: “Усі гарні дівчата, як і гарні задачі, вже давно розібрані!” Людина енциклопедичних знань, гуморист від природи, він написав стільки прекрасних віршів (багато з яких сам поклав на музику), що можна було б видати кілька томів, але саме цього він і не зробив. Як істинному математику, йому приносив задоволення сам процес творчості.

Я могла б говорити ще про дуже багатьох дорогих для мене людей, але цим я хочу підкреслити лише одне: заняття жодною з наук не розкриває так внутрішні таланти і можливості людини, як заняття математикою!

Далі буде.

Галина МАРЧУК

ВЕРЕСЕНЬ: БУРШТИН

Закінчення

Мандруючи далі на бурштиновій хвилі, робимо зупинку в 1911 році. На той час геолог П. А. Тутковський завершив пошукову експедицію по Ровенщині й Поліссю. Край виявився не менш багатим на бурштин, ніж Прибалтика. Але місцеве населення не переймалося естетикою привабливих камінців. Ніколи не маючи тут належної медичної допомоги, люди шукали її в магічній силі бурштину.

Німецькі колоністи м. Ушомира запевняли геолога, що цей камінь — дієвий засіб від золотухи, тобто алергічних висипів. У с. Клесів дотримувалися традиції прив'язувати до колиски бурштиновий оберег від усіх дитячих хвороб разом. Мешканці с. Бережниця радили мати при собі бурштин для покращання зору. У м. Домбровиця хворих на злоякісні пухлини обкурювали бурштином. Коли підлітки с. Капище спаливали чудові камінці заради розваги, батьки ставилися до цього схвально: нехай собі діти лікуються. Згадаймо, що при нагріванні бурштин випромінює хвойний аромат (якщо до того камінь не піддавали переробці). Тому з нього різали мундштуки, тютюнові трубки, які додавали палінню ще більшого смаку. Врешті, і зараз існує думка про позитивний вплив бурштину на щитовидну залозу. Офіційною медичною вона не спростована, хоча й не підтверджена.

Поєднання романтичних поглядів із медичними пошуками не залишилися марними в Середньовічному Китаї епохи Тан (VI—IX віки н. е.). Власного бурштину країна не мала й завозила його із Заходу і зі Сходу. Не дуже якісний камінь прибував із сусідньої Бірми. Тамтешні самородки ззовні схожі на зморшкуватий гриб фушень. Він росте на корінні своєрідної китайської сосни та живиться її соками. Вважають, що фушень — одна з проміжних стадій перетворення смолистого соку дерева на бурштиновий камінь. Іншим джерелом надходження був “камінь Риму” — високоякісний прибалтійський суцвиніт, який доставляли в країну через Середземномор'я. До нього в Китаї застосовували ієрогліф, який у перекладі означає “душа тигра”. За цим стояв образ вмираючого звіра. Душа його переходить в очі, де й стає каменем, що увібрало світло присмеркового сонця, коли воно йде за горизонт.

Заходилися експериментувати над фушем як проміжним етапом метаморфоз тигрової душі. Надихаючою була одвічна й не порушена китайська парадигма: що прекрасне, те може бути лікувальним. І справді, виявили цілий спектр цілющих властивостей фушеню: проти цинги, блокрів'я, гіпотонії тощо. Лікувальні препарати зберігали у прикрашеному різьбою бурштиновому посуді і давали їх хворому в бурштиновій ложечці. Китайські медики вважали, що це дуже важливо, бо тоді “не порушувалась єдність речовин”. Цікаво, що в наш час досліді фармакологів довели особливості бурштину протистояти гемолізу, руйнуванню червоних кров'яних тілець. Зараз із пресованого бурштину роблять медичний посуд та інструментарій для переливання крові.

З усієї маси бурштину, що вилується з копалень, камені ювелірної й колекційної кондиції та унікаль-

ні інклюзи складають невелику частку. Яка доля решти? Її з великим апетитом поглинають різні галузі промисловості: фармакологія, парфюмерія, медицина. Антисептичні й біостимулюючі якості каменя знадобилися сільському господарству. Бурштинова каніфоль, плавлений камінь — це сировина для натуральних лаків, якими покривають консервні бляшанки, точні прилади, електродоти, дерев'яні поверхні. Бурштиновий лак має найяскравіший блиск, про що свідчить сяюча поверхня лакованих меблів і музичних інструментів. До утаємничених рецептів Страдіварі, Гварнері, Амати входили бурштинові олії. Більшість ювелірної сировини перед тим, як

ви. Незаконна здобич забирає життя багатьох людей” (зі статті кандидата геол.-мін. наук В. Мацуя зі співавторами).

Дивний бізнес, коли бурштином торгують, наче картоплею, “на відра”. Зубожілі від безробіття люди ошукують себе, державну казну й національну науку, не маючи уяви про реальну ціну “товару”. Байду же, що безцінні інклюзи — це унікальне джерело вивчення колишнього рослинного і тваринного світу та давньої атмосфери, що її зберігають пори в застиглій смолі бурштину. Треба думати й про майбутнє юнаків і дівчат, які зараз опановують ювелірне мистецтво в навчальних закладах. Вони вдосконалюва-

ПРИКРАСИ ДЛЯ ЧАСУ

тимуть привабливість вітчизняних бурштинових прикрас, тому має бути гарантована наявність кондиційного каміння.

Вдягнувши хоча б один раз бурштинове намисто, чимало жінок потім не знімають його до кінця віку. Якщо ніжний на дотик бурштин відповідає запиту біоактивних зон навколо шиї, він миттєво стає частиною природного біополя власника. Те ж можна сказати про бурштинові сережки чи перстень; розібратися потрібно з металевою оправою: підходить Вам срібло чи золото. З елегантним привабливим кабощоном у браслеті можна почати день в офісі, продовжити на урочистій презентації, закінчити в театрі чи затишному ресторані. Бурштин віддає свої чари романтично налаштованим особистостям і робить їх ще привабливішими та цікавішими.

Зберігати бурштинові прикраси необхідно подалі від речей із гострими гранями більш твердого каміння. Воно може залишити на м'якому бурштиновому овалі подряпину. Якщо Ви помітили, що боки бурштинових виробів уже не такі сяючі, відновіть його. Візьміть шматочок вовняної тканини й не полінуйтеся відполірувати улюблену прикрасу — поліровка на бурштині легко відновлюється. Взаємного Вам кохання з коштовністю Бабиного літа...

ЖОВТЕНЬ: ГІРСЬКИЙ КРИШТАЛЬ

Кришталеві черевички Попелюшки... А чому саме вони кришталеві? Могли б бути смарагдові чи діамантові — в казці можливо все. Усе, та не зовсім. Добра фея, що начаклювала дівчині щастя, мала на озброєнні чарівну паличку з гірського кришталю. Досконалість і різноманітність природних форм кристалу, бездонна прозорість, яскравий блиск народжували дивовижні асоціації.

За відсутністю наукових знань, у давні часи універсальною була думка про спорідненість каменя зі струменем джерельної води. У країнах Далекого Сходу кришталю та

лід мали спільний ієрогліф “суїдіші”. У повір'ях Японії мовиться, що схожі на лід кристали — це “застигле дихання Білого Дракона”. Даоські монахи Китаю, що мріяли досягти довголіття, а може, й безсмертя, медитували з низочкою гірського кришталю. Один із даоських монастирів зберіг текст, у якому різьбяр висловив віршоване захоплення від наслідків власної тривалої праці:

*“Створив ланцюжок
кришталевий на диво,
В нім кожний камінчик є лід.
Гранений, просверлений
цею рукою,
Під місячним сяйвом,
мов зірка, блищить,*

*І тоне, й водою
між пальців стікає,
Та знову бере
й кришталем застигає”.*

Мандруючи тибетськими лами мали в своєму репертуарі баладу про чарівне гірське озеро Будди. Він, зануривши погляд у кришталеві води, довго там медитував. Коли ж покинув гірську долину, виявилось, що озеро перетворилося на лінзу кришталю з бірюзовими та лазуритовими берегами. Дістатися туди мріє кожний паломник, але ніхто не знає дороги.

Серед старовинних китайських казок дуже популярна танська легенда про Місячну Діву та її кришталеві шпильки. Небесна красуня сім ночей у новолуння навідується до коханого, звичайного сільського хлопця. Кожного разу вона виймає з сяючого волосся прикрашену різьбою кришталеву шпильку й залишає її на нефритовій таці. На кінець сьомої ночі вона назавжди покидає обранця, щоб знайти іншого. А на таці під першими променями сонця сім кришталевих шпильок перетворюються на краплі роси — це чарівний напій для продовження життя, подяка за любов.

Слово “кришталю” є похідним від латинського crystallus, що означає водночас “лід”, “гірський кришталю”, “кришталева куля” (для віщування). Як бачимо, раціоналізм римлян нічого не вніс до романтичних поглядів Сходу. Знайомий вже нам Пліній стверджував: “Гірський кришталю виникає під дією сильного холоду й народжується тільки там, де скупчується найбільша кількість снігу” Малися на увазі льодовики й сніги Італійських Альп. Звідти спустився чарівний кристал до античного календаря, щоб його призначили щасливим талісманом жовтня.

Ідеальні природні форми дозволяли навіть не піддавати камінь гранінню, а одразу опрацювати в золото як коштовну прикрасу. З нього різали печатки, камеї, і швидко відчули ефект, що справляє різьба на поверхні прозорого безбарвного кришталю. Почалася гонитва за якомога крупнішими. З них виробляли кубки, вази, ритуальні чаші, світильники та прикрашали майстерною різьбою. Вважалося, що пити з кришталевого кубка надзвичайно корисно для зубів, серця, шлунку, а також для формування тверезого погляду на стан речей. Можна сказати, що такий погляд допоміг навчитися плавити штучний кришталю із чистих кварцевих пісків. Дуже швидко він став заміником навіть в ювелірних прикрасах. Але тільки не там, де відбувалися магичні й ритуальні дії.

“Зачарований лід”, який ніколи не повертається до первісного стану рідини — хіба без волі богів таке можливо? Тим паче, що тривале споглядання його чистоти, бездонної прозорості, гри світла вводило в транс і, як наслідок, позбавляло

від неврозу, меланхолії, навіть епілепсії. Камінь набув статусу посередника між смертною людиною та богами. Міфічному Орфею приписують хрестоматійний гімн гірському кришталю:

*“Це особливий кристал,
Незрівняний сяючий камінь.
Промені сонця ясні
Завжди з ньомою кулі.
Навіть богам до смаку
Його надзвичайна прозорість.
Йди з нами до храму, та знай —
Якщо він тут, при тобі,
Небо смиренно благай,
І боги тобі не відмовлять”.*

Ще сильніше враження справляли виточені з кристалу кулі. Десь там, за відполірованою поверхнею сфери, храмові оракули знаходили відповідь на будь-яку проблему. Священний вогонь запалювали від сонця за допомогою кришталеві лінзи. Це дійство супроводжувалося урочистими гімнами... Такі речі зараз можна побачити в історичних музеях.

Вершиною сакрального мистецтва зараз вважається знахідка американського археолога Мітчелла Хеджеса. У 1927 р. він провів розкопки залишків Лабоантуани — Міста Полеглих Каменів у джунглях Гондурасу. Якось у темному ґрунті блиснула дзеркальна поверхня. Виявилось, що то був дзеркально відполірований “Череп смерті” жреців майя, про який ходили легенди. Це п'ятикілограмовий предмет із цільного кристала кришталю, майстерно вирізаний у формі жіночого черепа з рухливою нижньою щелепою. Всередині вирізано лінзи та порожні канали задля неймовірного оптичного ефекту. Якщо череп підвісити й поставити під нього запалені свічки, з “очей” виходять тонкі промені світла. Під час вивчення неймовірного виробу кристалографію постійно дивувалися. Все зроблено всупереч природній структурі кристала, який під час такої роботи різьбяр мав би розпастися. Але ж не розпався...

Декілька слів про цікаві знахідки на півдні України. В Бахчисарайському історико-археологічному музеї демонструється намисто з плоско відшліфованою кришталеві гальки. Прикрасу пов'язують з унікальним сарматським похованням у Криму. Під час розкопок було знайдено фігурку дельфіна в надзвичайно динамічній позі. Вона вирізана з кристала гірського кришталю та оправлена в золото.

Сьогодні подібні предмети виллюють зі скла. Чи можна їх розрізнити нашвидкуруч? Скористаймося досвідом римських матрон. У спеку вони охолоджувалися, прикладаючи руки до кулі, виточної з природного кристала. Натуральний кришталю довго утримує прохолоду. На відміну від нього, скло миттєво нагрівається.

● **Людмила ДЕХТЯРЬОВА,**
кандидат геолого-
мінералогічних наук

НЕЗАБУТІ

— Як літературознавцєві, архівістові, музейному працівникові з досвідом, мені хочеться якнайглибше проникнути в літературну та наукову творчість Івана Франка. Хочеться, нарешті, оприлюднити його праці. Скажете, але ж видано 50 томів. Так, то подвиг тодішніх науковців: працівників Інституту літератури й Інституту філософії, але, на жаль, видання готувалося за часів, коли не все допускали до друку. Слід проектувати нове повне академічне видання Івана Франка. До цього річного ювілею треба було б уже не тільки започаткувати це видання, а й видати 10, а то й 20 томів літературної спадщини. Треба поновити автентичні тексти автора, надзвичайно обережно їх редагуючи. Нового академічного видання потребує не тільки вітчизняна філологічна наука, а й світова культура.

— Про світову культуру... У листопаді 1915 року віденський професор, доктор філософії Йосип Застирець із записанням представив І. Франка на здобуття Нобелівської премії. Які шанси мав би наш письменник, якби став одним із висуванців?

— Івана Франка висували на здобуття Нобелівської премії як підданого Австрійської імперії (тоді Галичина входила до її складу), але, на жаль, як ви знаєте, він пішов із життя. І. Франко був би достойним лауреатом... Сьогодні я дивуюся іншому, — чому не зроблено жодних кроків для висування на здобуття Нобелівської премії Ліни Костенко. Українська нація і держава має утверджуватися у світовому просторі своїми видатними діячами... Знаєте, свого часу (на початку 60-х років) українська діаспора намагалася висунути на здобуття Нобелівської премії Павла Тичину. Можливо, дехто почне сперечатися, але я як тичинознавець вважаю, що П. Тичину не можна потрактовувати, як такого, що продався чи зламався. Навіть, коли він помер як творець поетичного образу, то залишився поетом форми...

— А яким поетом був Іван Франко?

— У Франка були різні твори, але найбільше образних... Я люблю його лірику, люблю співати його “Ой ти, дівчино, з горіха зерня”. Це твори, поряд з якими хочеш бути... Але я також захоплений і його науковими дослідженнями давньої української і світової літератури, працями про

ПИСЬМЕННИК, ПОРЯД З ЯКИМ ХОЧЕШ БУТИ

Фото О. Литвиненка

Про цього письменника, вченого і громадсько-політичного діяча написано і сказано багато, але такі недостатньо для проникнення у глибини творчості й осягнення ідей митця... Про Івана Франка ми говорили з Сергієм Анастасійовичем ГАЛЬЧЕНКОМ — кандидатом філологічних наук, заслуженим працівником культури України, текстологом, літературознавцем, письменником, членом Національної спілки письменників України, колишнім директором Національного музею Тараса Шевченка (червень 2000 — квітень 2005), а тепер заступником директора з наукової і видавничої роботи Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

фольклористику, статтями про українську літературу. Пригадую, як, ще будучи студентом філологічного факультету, натрапив у хрестоматії з історії вивчення літератури на статті Івана Франка. Тоді вони дали мені більше, ніж канонізовані історії радянської літератури. Очевидно, як письменник, він міг побачити більше, ніж академічні професори. Статті І. Франка актуальні й сьогодні. Тому хотілося, щоб сучасні видавці звернули на них увагу.

— Сергію Анастасійовичу, на що звернули свою увагу науковці Інституту літератури, готуючись до ювілею І. Франка?

— До ювілею наш Інститут і львівське відділення, яке створено як центр франкознавства, підготували до друку чотири томи творів Івана Франка, які через невідповідність радянській ідеології не ввійшли до 50-томника. Але найцікавіший — п'ятий, окремий том — уміщує фрагменти текстів, вилучених радянськими цензорами: все, що стосувалося українського, національного, патріотичного, вилучалося і позначалося або трьома крапками і квадратними дужками, або ж безслідно зникало з оригіналу. Жартوما я називаю цей том “пам'яткою радянській цензурі”.

— Щоб підготувати таке видання довелося на совість попрацювати з першоджерелами...

— Робота з першоджерелами надзвичайно цікава. В архівосховищі Інституту літератури зберігаються рукописи І. Величковського, Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, П. Мирного, О. Кобилянської, В. Стефаника, Л. Українки й інших. Та найбільший архів — Івана Франка: тут практично все, що написано його рукою, його колекція давніх рукописів (І. Франко збирав по церквах і монастирях, де запанувала греко-католицька релігія, православні пам'ятки писемності: житійну літературу, богослужіння, проповіді). Ці видання він опрацьовував у гарні палітурки, укладав зміст. На цих палітурках є немовби написи І. Франка, настанови нашому сучаснику: сідай, вивчай, насолоджуйся.

Я з трепетом вивчаю рукописи чи то листів, чи то поетичного твору. Так, візьмеш рукописні твори, скажімо, Лесі Українки, а тут редакційна правка Івана Франка. Цікаво також прослідкувати почерк письменника. Порівняти почерк раннього І. Франка і в останні роки, коли І. Франко, позбавлений можливості писати правою рукою, писав лівою (син Андрій, який працював у батька секретарем, помер, й І. Франко писав самотужки). За почерком цікаво прослідкувати й настрій письменника.

Науковці, які готуватимуть нове академічне видання творів Івана

Франка, заглибляться в унікальний, багатющий архів його рукописів: першоджерела творів, записні книжки, листи. Варто видати ці листи, відтворюючи таким чином своєрідний епістолярний діалог І. Франка зі своїми сучасниками: письменниками, вченими тодішньої Європи...

— Сергію Анастасійовичу, розкажіть більше про архів Івана Франка...

— Багатющий архів Івана Франка на початку 50-х років минулого століття був перевезений зі Львова до Києва сином письменника Тарасом Івановичем, який завідував відділом рукописів в Інституті літератури. Це цікава й унікальна особистість, якої сучасники, на жаль, не розгадали. Він був викладачем латинської мови, перекладачем. Коли вважали його за дивака. Думаю, він просто кепкував зі своїх заангажованих колег.

Перевезений Тарасом Івановичем архів — унікальна особиста бібліотека І. Франка, яка нараховує понад 12 000 одиниць зберігання. Співробітники відділу рукописів уклали науковий опис бібліотеки в трьох томах. Цей опис — не просто перелік видань, тут відзначені позначки І. Франка, виконані прямо на берегах його переклади іноземних текстів, тут, на берегах, написані навіть кілька поетичних творів. Цього року держава виділила кошти на видання першого тому.

— Окрім випуску нового академічного видання Івана Франка, які плани могли б бути реалізованими для вшанування класика?

— Непогано було б видати факсимільне видання рукописів І. Франка, щоб майбутні дослідники змогли повністю відчувати, як писав автор, прослідкувати його думку, динаміку творчого мислення.

Мені б також хотілося (і це не тільки моє особисте бажання, а й онука Івана Франка — Роланда Тарасовича) бачити музей Івана Франка у Києві, в будинку, де він мешкав. Такий музей цілком можливий, і він був би інакший, ніж у Львові. Тут могли б бути представлені зв'язки Івана Франка з Києвом, адже його дружина була киянкою. Я не хотів би бачити в цьому музеї щось на зразок декорації до біографії Івана Франка, обстановка має відтворювати живий дух письменника.

Спілкувалася
Ольга СКРИПКІНА

ВШАНУВАННЯ

Борис ОЛІЙНИК, поет, академік НАНУ, голова Українського фонду культури, лауреат Державної премії СРСР, Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка, міжнародних премій імені Г. Сковороди та премії “Дружба”, Герой України:

— Протягом другої половини XIX століття, повного XX і нинішнього століття рівного І. Франку за могутністю таланту і духовним розмахом немає. Він був свідомий своєї ролі, підіймаючи народ до рівня європейського. Разом із Т. Шевченком — це ті опорні величини, які тримають храм нашої національної ідентичності, нашого національного духу, і треба гордитися тим, що маємо таких велетнів. Нам безсмертя уже забезпечено цими двома титанами духу. Але мене завжди дивувало, чому І. Франка применшують. Скажімо, зараз на Галичині проводиться вечір, але і тут в Оперному театрі Києва, і в Одесі, і в Харкові, і в Донецьку мали б бути такі вечори. І. Франка знову відводять на обрії Галичини. А це світова величина. І ми уже тим відбулися як нація, що маємо таких корифеїв. Ньютон говорив, що коли він трохи більше бачив від інших, то тільки тому, що стояв на плечах гігантів. Ми могли б за інерцією сказати те саме, але ми стоїмо тільки біля підніжжя.

Ростислав ДОЦЕНКО, політ'язень, журналіст, перекладач, літературознавець:

— Ми замало згадуємо І. Франка. Немає державної програми повернення національної спадщини, емігрантської, “розстріляної” в таборах.

Леопольд ЯЩЕНКО, художній керівник хору “Гомін”, лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка:

— Коли вступав на композиторський факультет до консерваторії і складав іспит, я заспі-

БІЛЯ ПІДНІЖЖЯ

27 серпня у день народження Івана Франка політики, вчені, письменники та громадські діячі зібралися біля його пам'ятника вшанувати видатного українця, покласти квіти. Захід пройшов з ініціативи ВУТ “Просвіта”, Спілки письменників України, Української народної партії, Народного руху України, Конгресу українських націоналістів і за участі Київської міської державної адміністрації та київського міського голови Л. Черновецького.

вав пісню, складену мною на слова І. Франка: “Дівчина встала рано, рано: // Піду я в поле, мамо, мамо! // Піду я в поле до роботи, // Злоту пшениченьку полоти...”. Така простенька пісенька як для початківця...

Ясна річ, ми знали, хто такий І. Франко, шістдесятники поширювали самвидавом “Поступ” І. Франка — ця знаменита його стаття багатьом відкрила очі на те, куди ми йшли. Це справді велика людина без усяких перебілень.

Ольга ПУГАЧ, голова Київської “Просвіти”:

— Хто для мене І. Франко? Ми зараз знаходимося біля театру імені І. Франка, де у вересні йтиме “Украдене щастя”. Цей глибокий психологічний твір залишається актуальним і по сьогодні. Як жінка я і в 20, і в 30, і в 40, і в 50 знаходила у ньому для себе щось нове. Це приваблює мене, я схилиюсь перед талантом І. Франка.

Підготувала
Ольга СКРИПКІНА

Фото О. Литвиненка

ЦІКАВО ЗНАТИ

І. ФРАНКО ТА «ПРОСВІТА»

Співпраця І. Франка з “Просвітою” розпочалася в журналі “Друг”, де у третьому числі (1875) він описує перші кроки утвореного осередку “Просвіти” у Дрогобичі. Із праць львівського письменника Р. Горака бачимо, що І. Франко часто зустрічався з просвітянами Борислава, Золочева, Стрия, а у Львові відвідував просвітницькі заходи. Франкові оповідання для дітей: “Грицева шкільна наука”, “Олівець”, “Малий Мирон”, казки “Лис Микита”, “Пан Коцький”, “Суд святого Миколая”, драма “Украдене щастя”, “Будка ч. 27” на початку XX століття не виходили з репертуарів просвітянських театрів у селах Галичини аж до другого приходу совітів.

У нашому селі Вишняни, що неподалік Львова, у родині Лободинського Григорія (до війни завідував просвітянською бібліотекою) я в 1947 році знайшов на горіщі хати кілька мішків із книжками, серед них були твори І. Франка “Борислав сміється” і “Захар Беркут”, виданих у Львові коштом “Просвіти” на початку XX ст. Були там і журнали, в яких зустрічалися твори І. Франка. У нашому селі жив доволі освічений селянин Петро Чорний, який перед Першою світовою війною служив дворником-садівником по вулиці, на якій була садба І. Франка у Львові. Чорний прибирав раз на тиждень його двір, знав особисто І. Франка. Коли російські війська оточили Львів у 1914 р., пан Петро з одностельцями возили вночі польовими дорогами продукти для рідних у Львів і ділили Франкові. Я бачив кілька книжечок у Петра з дарчим надписом великого поета.

Цей добродій не раз нам, хлопчикам, розповідав про розмови з письменником, бував і в школі, був присутній від сільської “Просвіти” на похоронах Каменяра.

Із серії публікацій “Каменяр і Прикарпаття” професора Прикарпатського університету ім. В. Стефаника Володимира Полека дізнаємося про кількарічне перебування І. Франка на Прикарпатті, про його зустрічі з просвітянами тодішнього Станіславова. Уперше письменник приїхав 1880 року: знайомився з нашим містом, краями села Княгинин, а 1887 році мав зустріч з Є. Желіховським, засновником Станіславської “Просвіти” в 1877 році, пізніше зустрічався з Наталею Кобринською, яка заснувала товариство “Руських жінок”. Пізніше це товариство перейшло в “Просвіту” як “Союз Українок”. У 1889—1913 рр. письменник неодноразово читав свої твори в закладі “Руської бесіди” (тепер вул. С. Стрільців, 22) перед просвітянами. Мав також зустріч із просвітянами Коломиї, де на початку XX ст. було видруковано низку його книжечок, збірок поезій коштом “Просвіти”. У 1892 році Франко побував на вічі селян у нашому місті, а в 1889 році перед просвітянами виступав із доповіддю про Т. Шевченка. 1890 року Іван Якович знову відвідав наше місто з аналізом шевченкового твору “Тополя”, йшла розмова про життя “Просвіти”, яку Франко називав найширшою громадською організацією простого люду в Галичині й охоче співпрацював із нею.

Степан БОЙКО,
лауреат обласної премії
ім. М. Підгірянки

Трагічний життєвий шлях Івана Франка добре відомий із численних біографічних праць, проте небагато знаємо про долю його нащадків. Спробуємо познайомитися з ними.

Стародавні римляни дотримувалися думки, що “кожен є ковалем своєї долі”, себто людина відіграє активну роль у її формуванні. За Шевченком — “у кожного своя доля”, тобто, є певний фаталізм. Та погляньмо у новітні часи. Намагаючись збагнути долю, сучасники запитують: “Невже трагізм запрограмований?”. Під таким заголовком 26 серпня 1990 року Зиновія Франко, онука велетня духу, Івана Франка, записала свій роздум над долею його нащадків. Під цим же заголовком був надрукований 23 листопада 1991 р. її друзями у “Західному Кур’єрі” разом із посмертною згадкою про Зиновію Франко, що померла 17 листопада 1991 р.

Іван Франко одружився в Києві 1886 року з Ольгою, що походила з дворянського роду Хорунжинських із Наддніпрянщини, а поселилися у Львові. У них було четверо дітей — сини Андрій (1888—1912), Тарас (1889—1971), Петро (1890—1941), та єдина донька Анна (1892—1988). Здавалося, молода сім’я піде шляхом щасливого життя, але незабаром проявилися серйозні турботи. Найстарший син Андрій, улюбленець мами, дитина спокійної вдачі, із сьомого року життя почав хворіти невиліковною недугою — епілепсією. Вона й скосила молоде, надійне життя на 24-му році, за два місяці до того, як мав скласти докторську працю з філософії.

Другий син, Тарас, батько Зиновії, прожив довге життя, але, за її словами, “до помазанників долі не належав”. На жаль, у своєму роздумі Зиновія ніяких деталей з його життя не подає. Деякі дані про його особу знаходимо в споминах його сестри Анни Франко-Ключко п. н. “Іван Франко і його родина”, надрукованих у м. Торонто 1956 р., до сторіччя народження поета.

Тарас, як і Андрій, закінчив філософський факультет Львівського університету. З вибухом Першої світової війни опинився в рядах австрійської армії на італійському фронті. Воєнні події кинули його аж до Одеси, де потрапив у більшовицький полон. За клопотаннями матері пошастило з нього звільнитися та повернутися до Львова, де став учителем академічної гімназії, опісля професором університету

ім. Івана Франка. Він мав дві доні — Зиновію і Любов, та сина Ролянда. Це — єдиний нащадок, онук Великого Каменяра, що носить його прізвище. Сам Тарас до кінця життя працював як науковець, письменник, літературознавець, зокрема у царині давніх мов і культур.

Третій і наймолодший із синів Франка, Петро, загинув трагічною смертю у 1941 р., замордований більшовицькими окупантами. З відзнакою закінчив студії хімії у Львівській політехніці. З наступом царської армії у 1914 покинув місто і вступив до Січових Стрільців. Тут стрівся з шкільними товаришами — Євгеном Коновальцем, Андрієм

пропагандивної праці. Зробили його депутатом Верховної Ради поруч з д-ром Панчишином, проф. Ординським та іншими, а у фаховій ділянці займав становище декана торговельно-економічного інституту та директора Літературно-меморіального музею Івана Франка у Львові. З відступом Червоної Армії (1941) насильно “евакуювали” його зі Львова ешеленом, який ніколи нікуди не прибув.

Обох дочок Петра не обійшла лиха доля. Старша дочка, Віра, яку заарештували німці у жовтні 1941 р. як “політичну”, була відправлена в концтабір Равенсбрюк, де перебувала до кінця війни. Звільнена американськими вій-

його навіть повернули до Австрії, де він приєднався до рідні в Зальцбурзі і зразу почав працювати в одному зі шпиталів ІРО. Але недовго мав змогу втішатися повернутою свободою: у 1948 р. знищене каторжним ув’язненням здоров’я привело до несподіваної смерті.

Як наслідок переселенської акції втікачів, Анна з синами Тарасом і Мироном після Другої світової війни опинилися в Канаді. На жаль, Анна Франко майже нічого не згадує про їхній дальший шлях життя, але поміщений на стор. 97 вищеназваної публікації її споминів знімок (мабуть, із Канади) “Анна Франко-Ключко з родиною”, крім її самої, ототожнює такі осо-

дивно, що у своєму роздумі Зиновія не згадує нічого про особу Юрачківського і виступає тільки під прізвищем Франко. Однак про себе, сестру Любку і брата Ролянда каже так: “Автора цих рядків, найстаршу дочку Тараса, переслідувано тривалий час за її переконання, що йшли врозріз з програмою партії на злиття мов, тобто програмою денационалізації українців. Спочатку — виключення з партії, потім зняття з роботи, вкінці слідство, яке закінчилося “покаяним листом”, котрий підписала, і бойкотом друзів та співробітників інституту, куди була повернена на роботу”. У посмертній згадці сказали її друзі, що “Разом з нею українська наука втратила талановитого дослідника і популяризатора лінгвістики, топоніміки, а також глибокого знавця літератури й особливо творчості І. Франка”.

“Друга дочка цілком самотня, не позбавлена комплексів. Сина Ролянда форсованими темпами проштовхували по шаблях кар’єри, але фактично нічого ні в науковому, ні в політичному плані він не досяг, як і не здобув позицій в громадському житті України. Навпаки, незважаючи на всю “рекламу” його особи, яка організовувалась “зверху”, він в ролі продовжувача ідей Великого Каменяра не затвердився. А для цього його посиляли навіть у Штати, зробивши директором науково-дослідного Інституту. Навряд чи єдиний внук, який успадкував прізвище діда, міг приносити велику радість батькові Тарасові і виправдати сподівання рідних. В цьому теж була трагедія родини Франків. Крім того, родовід Франка по чоловічій лінії на цьому й обірвався”, — пише Зиновія Франко.

Справді, доля неначе завзялася на Франків рід, тож і не можна дивуватися великій гіркоті й розчаруванню, що знаходимо їх у записаних споминах чи роздумах.

Дивує майже повна відсутність дат, пов’язаних із родинними подіями. Шкода, бо цей недолік значно применшує історичну вартість таких унікальних споминів про Великого Каменяра і його нащадків. Та на своє оправдання Анна Франко-Ключко заявляє: “Не моїм завданням подавати докладні дані по датах, я в першій мірі хочу подати дійсну правду, яка вона не була б болуча й гірка...”

● **Ольга РУДЕНСЬКА**
Подано за журналом
“Наше життя”,
жовтень 1992 року, Америка

Мельником та іншими. Петро був незвичайно характерний, відважний, проявляв дотепність та прямолінійність — прикмети, що здобули йому популярність серед деяких людей, а серед інших — неприхильність. Він, єдиний із дітей, мав змогу в 1916 р. провести славного батька на вічний спочинок на Личаківському цвинтарі (Тарас був на італійському фронті, Анна в цей час — у Києві і дізналася про смерть батька три місяці пізніше).

Переживши важкі небезпеки воєнної хуртовини на рідних землях у боях із більшовиками та поляками, вимушений емігрувати на чужину (Відень). Повернувшись в Галичину, Петро одружився з Ольгою Білевич; у них були дві доньки — Віра й Іванна (Ася). Деякий час учителював в українській гімназії в Коломиї, присвячуючи багато праці громаді та пластовій організації. Очевидно, така діяльність звернула увагу польської влади, що привело до переслідувань із боку поліції. Вони закінчилися звільненням із гімназії, а незабаром і до її закриття.

У цей час радянський уряд, через консулат у Львові, запрошує в Україну охочих їхати туди, обіцяючи їм працю й повну толеранцію. Петрові запропонували професуру на політехніці Харкова і він її прийняв. Разом із ріднею пробував там деякий час, переживаючи страхіття голоду 1932—1933 рр., та незабаром почали його переслідувати за націоналізм. Довелося тікати назад до Львова. Після окупації Галичини радянською владою 1939 р. потрапив на “чорну листу”, хоча зразу був використаний для

ськами, повернулася до Львова влітку 1945 р. Але недовго довелося милуватися рідним містом, бо у вересні її арештовують (радянська влада), відбувається суд “трійки” з вирокі 5 плюс 3 і відправка на шахти Воркути. Звідти повернулася з двома дочками й без засобів до життя. З важкими зусиллями знову ставала на ноги. Молодша її сестра Іванна, яку звали Асею, була матір’ю п’ятьох дітей і померла від важкої недуги. Так описує їхню долю Зиновія у своєму роздумі про рід Франків.

Наймолодша з дітей Франків, Анна, закінчила у Львові семінар і під час відродження України виїхала працювати до Києва, звідки в наслідок післяреволюційних подій емігрувала до Берліна. Там одружилася з д-ром Петром Ключком і обоє переїхали на Закарпаття, де прожили 20 років із синами Тарасом і Мироном. Знову війна. Після важких переживань, пов’язаних із загрозою життя, втекли до Відня, де д-р Ключко працював лікарем-фтизіатром в одному з його шпиталів. Воєнна хуртовина не оминула і цього міста, і знову довелося тікати далі на захід. Д-р Ключко відіслав сім’ю у безпечніше місце, а сам залишився, щоб піклуватися своїми важкохворими пацієнтами. Влітку 1945 р. більшовики заарештували його і насильно перевезли до Львова, на важке ув’язнення й каторгу у зловісній в’язниці на “Лонцького”. Завдяки кмітливості дружини Анни та ювілеєві — 90-літтю з дня народження Івана Франка, — д-ра Ключка у 1946 р. з підірваним здоров’ям, із наказу Сталіна звільнили.

би: син Тарас, Еріка, син МIRON, дружина МIRONа з Галею-Роксолюною (на руках).

Проте Зиновія у своєму роздумі про родину Франка пише: “Нелегко склалося життя синів Ключка — Тараса і МIRONа. Тарас із чотирнадцяти років хворів епілепсією. Хвороба не дала йому права одержати диплом лікаря, хоч повний курс навчання в медінституті (тобто університеті) в Граці він прослухав. Працював службовцем. Не пощастило йому в сімейному житті ні з жінкою, ні з єдиним сином. Жінка довела його до передчасної смерті, ненадовго, правда, переживши його, а син зійшов на мавнівці”.

Про МIRONа Зиновія сказала так: “І у МIRONа, якому довелося довго працювати на виснажливій фізичній роботі — корчуванні лісу, а потім уже з дипломом інженера лісівництва вибавитися у люди, трагедія в сім’ї. Єдина дочка, розумна й красива дівчина, після нещасного випадку стала калікою і пересувається на візку. Таким чином, родовід Франка по лінії дочки, дійшовши до правнуків, на них і обривається”.

Про долю нащадків своїх братів Анна Франко-Ключко нічого не згадує. Можемо тільки послатися на два дальші знімки у книжці її споминів. На одному з них Тарас Франко з родиною: Тарас, його дружина Катерина, дочка Любка, син Ролянд, його дружина, дочка Зиновія Юрачківська, зять Юрачківський. Другий знімок зображує Петра Франка з дружиною Ольгою і дочками Вірою та Іванною. Крім імен, дальших пояснень немає.

У РУДКАХ ГОТУЮТЬ

10 вересня 2006 р. у Рудках “Просвітою” відзначаємо 150-ті роковини І. Франка і відкриваємо світлицю визвольних змагань Рудківщини (часи ЗУНРу та 30—40-ві роки ХХ ст.). Матеріал для світлиці збирався багато років. Із 20 особистостей, що на фотографіях, 9 померло на чужині, але вдалося від-

найти фотообрази цих достойних мужів нашого краю. Зібрано цікавий архівний, мемуарний і розповідний матеріал, який говорить, що плеяда рудківських просвітан, що боролися за нашу державність, — сильні, вольові люди, розумні й працюючі, кожен по-своєму залюблений у рідну зем-

лю... А їхні життєписи — частина українського шляху до Незалежності.

Хочеться зберегти нашу історію, роками замовчувану, часто обстріхану, перекручену і, здавалося, вже забуту.

Двоє, що на фотографії, знали І. Франка: один приймав у своїй хаті Франка в лютому

1897 р., а другий возив хворому Каменяреві ювілейний дар від інтелігенції Рудківщини в 1913 році, — обидва чільні наші просвітяни.

● **В. ГОЛИСТИЙ,**
м. Рудки
Львівської обл.